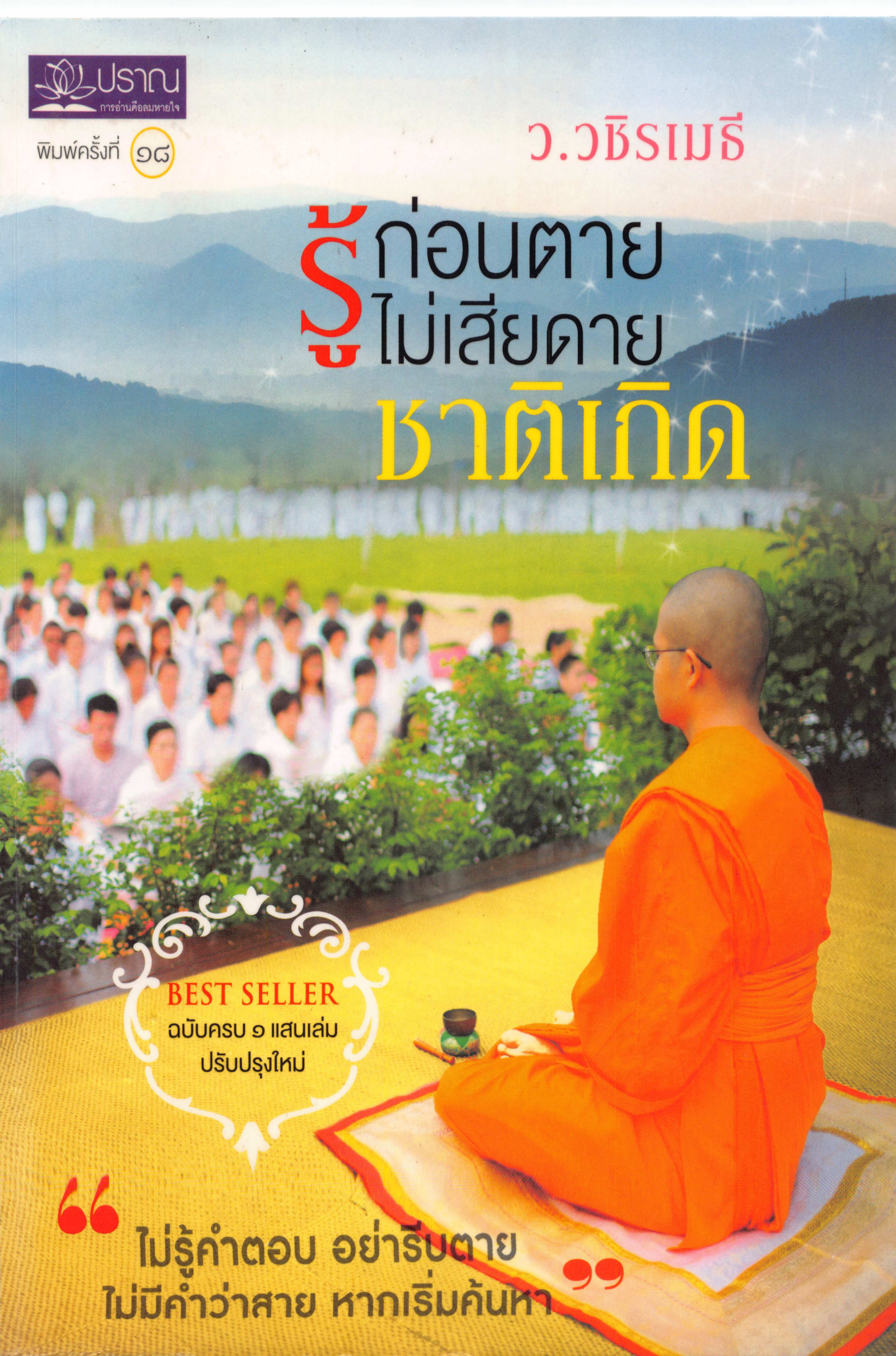

ปราณ
การอ่านคือลมหายใจ

พิมพ์ครั้งที่ ๑๘

ว.วชิรเมธี

รู้ก่อนตาย ไม่เสียดายชาติเกิด

BEST SELLER
ฉบับครบ ๑ แสนเล่ม
ปรับปรุงใหม่

“ไม่รู้คำตอบ อย่ารีบตาย
ไม่มีคำว่าสาย หากเริ่มค้นหา”

ปราณ
การอ่านคือลมหายใจ

ธรรมะนิพนธ์ ลำดับที่ ๒
รู้ก่อนตาย ไม่เสียดายชาติเกิด

พิมพ์ครั้งที่	๑-๗	สำนักพิมพ์ธรรมดา	พ.ศ. ๒๕๕๒	
พิมพ์ครั้งที่	๘	สำนักพิมพ์ปราณ	กรกฎาคม	พ.ศ. ๒๕๕๒
พิมพ์ครั้งที่	๙-๑๒	สำนักพิมพ์ปราณ	สิงหาคม	พ.ศ. ๒๕๕๒
พิมพ์ครั้งที่	๑๓-๑๔	สำนักพิมพ์ปราณ	พฤศจิกายน	พ.ศ. ๒๕๕๒
พิมพ์ครั้งที่	๑๕-๑๖	สำนักพิมพ์ปราณ	มกราคม	พ.ศ. ๒๕๕๓
พิมพ์ครั้งที่	๑๗	สำนักพิมพ์ปราณ	มีนาคม	พ.ศ. ๒๕๕๔
พิมพ์ครั้งที่	๑๘	สำนักพิมพ์ปราณ	กรกฎาคม	พ.ศ. ๒๕๕๕

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ว.วชิรเมธี.

รู้ก่อนตาย ไม่เสียดายชาติเกิด. --กรุงเทพฯ : ปราณ, ๒๕๕๒. ๑๗๖ หน้า.

๑. ความตาย. I. ชื่อเรื่อง.

๒๙๔.๓๑๒๓

ISBN 978-616-7539-40-9

จัดพิมพ์โดย
สำนักพิมพ์ปราณ
๙๕/๘ ซอยแก้วอินทร์ ถนนกาญจนาภิเษก ตำบลเสาธงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๔๐
โทรศัพท์ ๐-๒๑๙๕-๐๕๘๑ โทรสาร ๐-๒๑๙๕-๐๕๘๒ www.pranbook.com

แยกสีและพิมพ์ที่
สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐, ๐-๒๘๘๒-๑๐๑๐ โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕

จัดจำหน่ายโดย
บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด
๑๐๘ หมู่ที่ ๒ ถนนบางกรวย-จงถนอม ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๓๐
โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๓-๙๙๙๙ โทรสาร ๐-๒๔๔๙-๙๕๐๐-๖ http://www.naiin.com

เจ้าของ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา บริษัท ปราณ พับลิชชิ่ง จำกัด **ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร** ชินวัฒน์ ชนะหมอก **กรรมการผู้จัดการสำนักพิมพ์** เริงฤทธิ์ ธิชาญ **ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย** พันตำรวจตรี อภิเษก ปิศโน **บรรณาธิการบริหาร** เทวัญกานต์ มุ่งปั่นกลาง **บรรณาธิการฝ่ายใน** ฐิติรัตน์ ศิริเมือง **บรรณาธิการฝ่ายนอก** รัฐวรรณ พัฒนรัชตอดุล **ฝ่ายประสานงานสำนักพิมพ์** กนกภรณ์ พรหมดนตรี **เลขานุการกองบรรณาธิการ** ภคมน อมรสิทธิคุณ **พิสูจน์อักษร** รวีโรจน์ คำสุข, วัชริศ ศรีแสงแก้ว **คอมพิวเตอร์** จีรณัทย์ คำจันทร์ **ฝ่ายศิลปกรรม** แดนชัย วรรณศิริมงคล, รุ่งนภา จิตจราด **ภาพประกอบ** สุทัศน์ ปาละมะ **สำนักงาน** บริษัท ปราณ พับลิชชิ่ง จำกัด ๙๕/๘ ซอยแก้วอินทร์ ถนนกาญจนาภิเษก ตำบลเสาธงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๔๐ โทรศัพท์ ๐-๒๑๙๕-๐๕๘๑ โทรสาร ๐-๒๑๙๕-๐๕๘๒ E-mail: Pranbook@hotmail.com

ราคา ๑๐๐ บาท

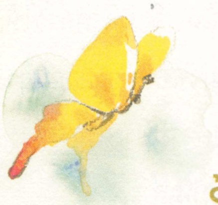

รู้ก่อนตาย ไม่เสียดายชาติเกิด

ว. วชิรเมธี

คำนำสำนักพิมพ์

ไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ที่เกิดขึ้นมา หรือดำรงอยู่โดยปราศจากเงื่อนไข เช่นเดียวกับมนุษย์ เมื่อได้รับโอกาสให้เกิดมาเป็นคนแล้ว "ความตาย" คือเงื่อนไขที่ติดตัวมาโดยไม่อาจปฏิเสธได้ ฉะนั้น จึงมีคำกล่าวให้เราได้ยินกันบ่อยครั้งว่า ชีวิตและความตายคือเนื้อคู่ที่ไม่จำเป็นต้องออกแสวงหา

ดังนั้น เมื่อเราไม่สามารถหย่าร้างกับความตายได้ ทำไมเราจึงไม่เปลี่ยนทัศนคติมาเป็นเรียนรู้เกี่ยวกับความตายกันเล่า...

รู้ก่อนตาย ไม่เสียดายชาติเกิด เป็นหนังสือที่แสดงถึงแนวคิดอันลึกซึ้งเกี่ยวกับ **"ความตาย"** ซึ่งผู้เขียนคือ *ท่าน ว.วชิรเมธี* ได้อรรถาธิบายอย่างง่ายๆ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตอยู่กับความตายได้อย่างถูกต้อง เพราะเมื่อเราเข้าใจความตายแล้ว เราก็จะสามารถดำรงและใช้ชีวิตอยู่กับความตายได้อย่างมีความสุข อันเป็นสิ่งที่มนุษย์เราพึงมี

ในพุทธศาสนามีหลักอยู่ว่า **มนุษย์เราไม่ได้ศึกษาเรื่องความตายเพียงเพราะว่าเรากลัวที่จะตาย หรือเพื่อหาหนทางในการหนีความตาย หากแต่เป็นการเรียนเพื่อให้ "ชีวิต" และ "ความตาย" เดินไปด้วยกันอย่างสันติสุข** และนี่ก็คือที่มาของหนังสือ *"รู้ก่อนตาย ไม่เสียดายชาติเกิด"* หนึ่งในผลงานของ *ท่าน ว.วชิรเมธี* ซึ่งจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ปราณ

เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น ๒ ภาคหลัก คือ **ภาคปัญหาของพระยามิลินท์** ว่าด้วยการตายแล้วเกิดใหม่ ซึ่งเป็นบทสนทนาระหว่างพระยามิลินท์ กับพระนาคเสน ที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องการตายได้อย่างหมดข้อสงสัย และ **ภาคปัญหาของพระเจ้าปายาสิ** ซึ่งเป็นบทสนทนาระหว่างพระเจ้าปายาสิ และพระกุมารกัสสปะ ที่หยิบยกเอาตัวอย่างของเรื่อง บุคคล เหตุการณ์ ฯลฯ ที่สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้นมาถกกัน เกี่ยวกับเรื่องโลกหน้า เทวดา บุญบาป กฎแห่งกรรม ว่ามีจริงหรือไม่

สำนักพิมพ์หวังว่า หนังสือเล่มนี้จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจความตายและสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข และเมื่อเราตระหนักว่า ชีวิตในปัจจุบันสำคัญที่สุด เราก็จะเห็นคุณค่าและดำเนินไปอย่างดี ใช้ชีวิตให้คุ้มค่า สมกับที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา

สำนักพิมพ์ปราณ
การอ่าน คือ ลมหายใจ

คำปรารภ

ณ ห้องสมาธิแห่งหนึ่งในวัดเซนที่ประเทศญี่ปุ่น ศาสตราจารย์ผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่งกำลังอยู่ในอาการนิ่งอึ้งเบื้องหน้าของท่านเจ้าอาวาสสูงอายุผู้ซึ่งเป็นปรมาจารย์ด้านพุทธศาสนานิกายเซนคนสำคัญแห่งยุคสมัย ปรากฏการณ์เบื้องหลังความเงียบงันแสนอึดอัดนั้นเกิดจากการที่ศาสตราจารย์ใหญ่ท่านนี้มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศาสตร์ร่วมสมัยและพุทธศาสนาขั้นลึกกับเมธีทางพุทธศาสนา ท่านจึงเลือกที่จะมาปุจฉาวิสัชนากับท่านเจ้าอาวาส

การสนทนาเบื้องต้นผ่านไป ท่านศาสตราจารย์เป็นฝ่ายยิงคำถามชุดใหญ่ใส่ท่านเจ้าอาวาสด้วยความลำพองในภูมิรู้ แต่แล้วก็ต้องอัศจรรย์ใจที่ท่านเจ้าอาวาสตอบได้ทุกคำถาม ครั้นเมื่อถูกย้อนถามบ้างเพียงไม่กี่คำถามท่านศาสตราจารย์กลับตอบไม่ได้ มืดแปดด้านไปหมด ทำให้ท่านรู้สึกขึ้นมาในนาทีนั้นเองว่า ตัวเองยังไม่รู้อะไรเลย ความรู้ที่มีอยู่ทั้งหมดล้วนเป็นความรู้เฉพาะทางสำหรับทำมาหากินเท่านั้น แต่ความรู้เกี่ยวกับตัวเอง ซึ่งไม่เพียงเป็นเรื่องใกล้ตัว แต่เป็นเรื่องที่อยู่ **"ในตัว"** แท้ ๆ หว่าท่านกลับไม่มีแม้กระทั่งความรู้ขั้นพื้นฐาน

คำถามพื้น ๆ ที่ท่านเจ้าอาวาสถาม จนทำให้ท่านรู้สึกอยากบอกคืนความเป็นศาสตราจารย์ของตัวเองแล้วกลับมาเรียนหนังสือใหม่ก็เช่น

“สังสารวัฏคืออะไร”

“อะไรเป็นเหตุให้เวียนว่ายตายเกิด”

“ก่อนมาเกิดเราเป็นอะไร อยู่ที่ไหนในเอกภพนี้”

“คนเราตายไปแล้วอะไรจักกลับมาเกิด”

“ปฏิสนธิวิญญาณไปเกิดด้วยอาการอย่างไร”

“ทำไมมนุษย์จึงต่างกัน”

ศาสตราจารย์ท่านนี้มีความรู้รอบตัวมากมาย แต่กลับไม่มีความรู้เกี่ยวกับตัวเองเลย เราทุกคนก็ไม่ต่างอะไรกับศาสตราจารย์ผู้รู้สารพัดรู้แต่ไม่รู้จักตัวเองท่านนี้ แม้เราจะมีความรู้ครอบคลุมไปเสียทุกเรื่อง แต่ชีวิตกลับยังคงเต็มไปด้วยปัญหา บริหารจัดการได้แทบทุกอย่าง แต่กลับไม่สามารถบริหารจัดการชีวิตตัวเองได้อย่างที่ควรจะเป็น

หนังสือ **รู้ก่อนตาย ไม่เสียดายชาติเกิด** ต้องการนำผู้อ่านให้หันมาทำความรู้จัก “ตัวเอง” ด้วยเรื่องที่เราทุกคนไม่มีทางปฏิเสธ เพราะการเกิด การดำรงชีวิต และการตาย เป็นเรื่องของเราทุกคน

รู้ก่อนตาย ไม่เสียดายชาติเกิด เคยตีพิมพ์เผยแพร่มาแล้วกว่า ๗ ครั้ง โดยสำนักพิมพ์อื่นและในชื่ออื่น ทั้งยังเคยถูกแอบพิมพ์เพื่อจำหน่ายและเพื่อแจกในนามของผู้ปรารถนาผลงานแต่ไม่ประสงค์ออกนาม

มาแล้วสี่ครั้ง หากมองโลกในแง่ดี การที่หนังสือเล่มนี้ได้รับความสนใจถึงเพียงนี้ ก็นับว่านี่เป็นวิธีประเมินคุณค่าของหนังสือที่ดีในอีกความหมายหนึ่งเหมือนกัน

สำหรับการจัดพิมพ์ครั้งล่าสุดโดย **สำนักพิมพ์ปราณ** ผู้เขียนยังคงเนื้อหาตามต้นฉบับเดิมทุกประการ หวังว่า *รู้ก่อนตาย ไม่เสียดายชาติเกิด* คงจะเป็นอีกผลงานหนึ่งที่ช่วยทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตของเราทุกคนได้รับการคลี่คลายและแจ่มกระจ่างขึ้นบ้างตามสมควร พร้อมกันนี้ก็ขอให้กำลังใจมายังสำนักพิมพ์ปราณ ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย ที่บรรจงจัดปรับรูปลักษณ์ รูปเล่ม รูปภาพ แบ่งวรรคตอน ปรุงโฉมผลงานเล่มนี้เสียใหม่ ทำให้หนังสือมีคุณค่าน่าอ่าน น่าพิจารณา อย่างควรแก่การอนุโมทนาเป็นยิ่งนัก

ว.วชิรเมธี
๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒

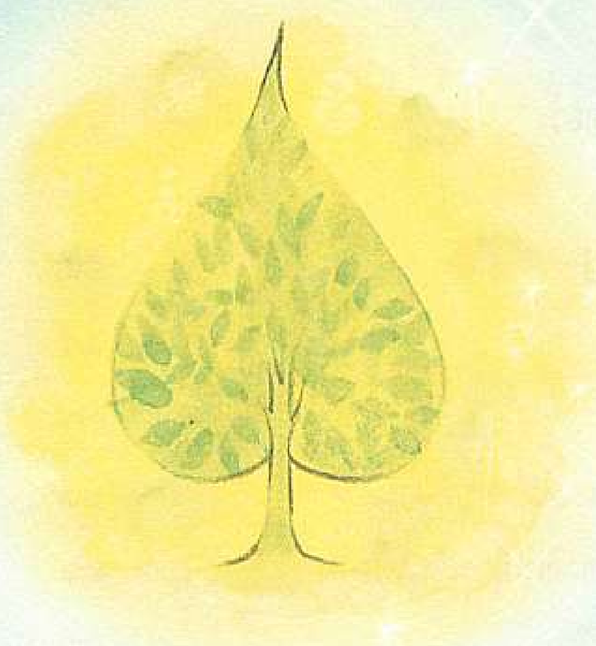

ถ้าทำปัจจุบันให้ดีที่สุดด้วยกรรมที่เลือกสรร

ทำอย่างรอบคอบที่สุดแล้ว

ก็ไม่ต้องห่วงอดีต

ไม่ต้องพะวงอนาคต

ใช้ชีวิตทุกวินาทีให้มีคุณค่า

แล้วผลของทุกวินาทีที่มีคุณค่า

ซึ่งมีปัญญาเป็นตัวกำกับจะดูแลตัวของมันเอง

สารบัญ

ภาค ๑ ปัญหาของพระยามิลินท์: ว่าด้วยการตายแล้วเกิดใหม่ ๑

ความนำ: มิลินทปัญหา ขุมคลังทางปัญญาของนักปราชญ์ ๓

๑. นิทานเบื้องต้น ๕

๒. ดาวคือประทีปรู้...ระหว่างดาว ๙

- พระยามิลินท์หรือกษัตริย์เมนันเดอร์ ๑๑

- พระนาคเสน ๑๓

ปุจฉา - วิสัชนา: ว่าด้วยการตายแล้วเกิดใหม่ ๑๕

๑. สังสารวัฏคืออะไร ๑๕

๒. อะไรเป็นเหตุให้เวียนว่ายตายเกิด ๑๗

๓. ก่อนมาเกิดในชาติแรกสุด เราเป็นอะไร อยู่ที่ไหน ๑๙

๔. มนุษย์ต้องเวียนว่ายตายเกิดหลายชาติเหมือนกันหรือไม่ ๒๑

๕. คนตายไปแล้วอะไรจักกลับมาเกิด ๒๓

๖. นามรูปคืออะไร ๒๖

๗. ปฏิสนธิวิญญาณไปเกิดด้วยอาการอย่างไร ๒๘

๘. ปฏิสนธิวิญญาณไปเกิดในครรภ์มารดาได้อย่างไร ๒๙

๙. ผู้ที่ไปเกิดในโลกหน้ามีรูปพรรณสัณฐานอย่างไร ๓๑

๑๐. ผู้ที่ตายไปแล้วหากกลับมาเกิดอีก จะยังคงเป็นคนเดิมหรือเป็นคนอื่น ๓๒

๑๑. มีส่วนใดของร่างกายนี้ไปเป็นส่วนหนึ่ง ของร่างกายในภพหน้าหรือไม่ ๓๔

๑๒. คนสองคนตายพร้อมกัน ไปเกิดคนละภพ ใครจะไปเกิดก่อน ๓๗
๑๓. ผู้ที่ตายไปแล้วไม่กลับมาเกิดอีกมีหรือไม่ ๓๘
๑๔. ผู้ที่ไม่กลับมาเกิดอีกเป็นเพราะเหตุไร ๓๙
๑๕. ผู้ที่ตายไปแล้วไม่กลับมาเกิดอีกจะรู้ตัวหรือไม่ ๔๐
๑๖. ผู้ที่จะต้องกลับมาเกิดอีกจะรู้ตัวหรือไม่ ๔๑
๑๗. ผู้ที่จะไม่ต้องมาเกิดอีก ขณะมีชีวิตอยู่ จะรู้สึกต่อความลำบากหรือไม่ ๔๒
๑๘. เพราะเหตุไรมนุษย์จึงต่างกัน ๔๕
๑๙. บุญกับบาป อย่างไหนประทับใจมากกว่ากัน ๔๖
๒๐. บุญบาปเกิดขึ้นในปัจจุบันขณะมีหรือไม่ ๔๗
๒๑. คนหนึ่งรู้จักบาป อีกคนหนึ่งไม่รู้จัก เมื่อทำบาป ใครจะบาปมากกว่ากัน ๔๘
๒๒. ทำบาปมา ๑๐๐ ปี ก่อนตายมีจิตใจผ่องใส จะไปเกิดในสุคติจริงหรือ ๕๐
๒๓. บุญบาปเมื่อยังไม่ให้ผลไปอยู่ที่ไหน ๕๒
๒๔. อุทิศบุญกุศลให้ผู้วายชนม์ หากเขาไม่ได้รับ บุญกุศลนั้นจะมิสูญเปล่าหรือ ๕๔
๒๕. บุญกุศลอุทิศให้กันได้ บาปเล่าอุทิศให้กันได้หรือไม่ ๕๖
บทสรุป: จะปล่อยชีวิตเวียนว่ายไปตามกรรม หรือจะขึ้นมานำอยู่เหนือกระแส ๕๙

ภาค ๒ ปัญหาของพระเจ้าปายาสิ: โลกหน้า เทวดา บุญ บาป กฎแห่งกรรมมีจริงหรือไม่ ๗๗
ความนำ: วิวาทะของสองปราชญ์ร่วมพุทธสมัย จากพระกุมารกัสสปะถึงพระเจ้าปายาสิ ๗๙
- พระกุมารกัสสปะ ๘๓
- พระเจ้าปายาสิ ๘๙
ปุจฉา - วิสัชนา: โลกหน้า เทวดา บุญ บาป กฎแห่งกรรม มีหรือไม่ ๙๕
อุปมาด้วยดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ๙๖
อุปมาด้วยโจร ๙๘
อุปมาด้วยคนตกหลุมอุจจาระ ๑๐๑
อุปมาด้วยเทพชั้นดาวดึงส์ ๑๐๕
อุปมาด้วยคนตาบอดแต่กำเนิด ๑๐๖
อุปมาด้วยสตรีมีครรภ์ ๑๐๙
อุปมาด้วยคนหลับฝัน ๑๑๑
อุปมาด้วยก้อนเหล็กเผาไฟ ๑๑๓
อุปมาด้วยการเป่าสังข์ ๑๑๕
อุปมาด้วยนักบวชลัทธิบูชาไฟ ๑๑๘
อุปมาด้วยนายกองเกวียน ๒ คน ๑๒๑
อุปมาด้วยคนทูนห่ออุจจาระ ๑๒๔
อุปมาด้วยนักเลงสกา ๑๒๖
อุปมาด้วยคนหอบเปลือกป่าน ๑๒๗

ยอมจำนนในภูมิพิชชามหาปราชญ์ ๑๓๑

๑. การทำบุญที่สูญเปล่า ๑๓๒

๒. ทำบุญไม่เป็น เท่ากับทำคุณบูชาโทษ ๑๓๕

๓. กว่าจะรู้ว่าโลกหน้ามีจริงก็สายเกินไป ๑๓๗

บทสรุป: ชาติหน้าพระพุทธศาสนาบอกว่ามี แต่ชาตินี้สำคัญที่สุด ๑๔๑

บุญไม่ใช่แค่ทาน ชีวิตเบิกบานเพราะรู้จักบุญ ๑๔๕

หมายเหตุการพิมพ์ ๑๔๘

ประวัติและผลงาน ว.วชิรเมธี ๑๕๔

ภาค ๑

ปัญหาของพระยามิลินท์ ว่าด้วยการตายแล้วเกิดใหม่

ความนำ

มิลินทปัญหา
ขุมคลังทางปัญญาของนักปราชญ์

มิลินทปัญหา เป็นคัมภีร์สำคัญเล่มหนึ่งในพระพุทธศาสนา กล่าวกันว่ารจนาโดยพระปิฎกจุฬาภัยในพุทธศตวรรษที่ ๕ ในประเทศพม่าถือว่า *มิลินทปัญหา* เป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก โดยท่านผนวกไว้ในหมวดขุททกนิกาย ในประเทศไทย *มิลินทปัญหา* จัดเป็นปกรณ์พิเศษที่มีความสำคัญต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับเดียวกันกับคัมภีร์ *วิสุทธิมรรค* อันเลื่องชื่อของพระพุทธโฆษาจารย์

ในวงการศึกษาพระพุทธศาสนา เป็นที่ยอมรับกันว่าคัมภีร์ *มิลินท-ปัญหา* มีอรรถอันลึกซึ้งต้องตามหลักวิชาในพระไตรปิฎกทุกประการ ท่านพุทธโฆษาจารย์พระอรรถกถาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์ *วิสุทธิมรรค* และอรรถกถาอธิบายพระไตรปิฎกไว้มากที่สุดยังเอ่ยอ้างถึง *มิลินทปัญหา* อยู่บ่อยครั้งใน

ผลงานของท่าน นี่ย่อมแสดงว่า *มิลินทปัญหา* มีคุณค่าในทางปัญญาและวิชาการอย่างเอกอุเพียงไร นอกจากนั้น *มิลินทปัญหา* ยังมีเอกลักษณ์อันโดดเด่นซึ่งแตกต่างจากปกรณ์พิเศษ อรรถกถา และตำราอธิบายหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปอยู่ที่วิธีการนำเสนอ นั่นก็คือ ท่านผู้รจนาแต่งอธิบายหลักวิชาในพระพุทธศาสนาเป็นคำถาม-คำตอบ โดยมีตัวละครสำคัญคือ **พระนาคเสน** และ **พระยามิลินท์** เป็นผู้เดินเรื่อง ทำให้สามารถอธิบายเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายได้อย่างไม่น่าเชื่อ รูปแบบการถาม-ตอบเองก็มีส่วนอย่างสำคัญให้ผู้ศึกษาเกิดความรู้สึกอยากติดตามไปกับคำถาม-คำตอบอันคมคายอย่างไม่รู้สึกว่าน่าเบื่อหรือกำลังถูกสอน อัตลักษณ์อันนี้เองที่ทำให้คัมภีร์ *มิลินทปัญหา* ยังคงได้รับความนิยมอยู่จนทุกวันนี้

กล่าวเฉพาะตัวละครสำคัญในมิลินทปัญหานั้น ทั้งสองท่านคือพระนาคเสนและพระยามิลินท์ต่างก็มีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์ ในนิทานเบื้องต้นของปัญหาพระยามิลินท์ฉบับที่ผู้แปล/เรียบเรียงใช้อ้างอิงอยู่นี้เอ่ยถึงประวัติของทั้งสองท่านไว้น่าสนใจมาก จึงขอคัดมาลงไว้ให้ศึกษากันดังต่อไปนี้

๑. นิทานเบื้องต้น

เดิมมีกษัตริย์ชาวโยนกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า *พระยามิลินท์* เสวยราชสมบัติอยู่ในสาคลราชธานี พระองค์มีพระปรีชาเฉลียวฉลาดว่องไว ทรงสามารถทราบเหตุการณ์ได้ทันท่วงที และมักพอพระราชหฤทัยในการไล่เลียงลัทธิต่าง ๆ จนนักปราชญ์ในสมัยนั้นครั่นคร้ามไม่กล้าจะทูลโต้ตอบพระราชปุจฉา

ก็ในสมัยนั้นมีพระเถระพระองค์หนึ่งชื่อว่า *อัสสคุต* อยู่ที่ถ้ำรักขิตคูหา ณ ป่าหิมพานต์[๑] เมื่อได้ทราบพระเกียรติคุณของพระยามิลินท์ดังนั้นจึงประชุมสงฆ์ไต่ถามว่า รูปใดจะสามารถแก้ปัญหาถวายพระยามิลินท์ได้บ้าง

[๑]เชิงเขาหิมาลัย – ผู้เรียบเรียง

สงฆ์ทุกรูปต่างพากันนั่งนิ่ง พระอัสสุคตจึงว่า มีเทพบุตรฉลาดอยู่องค์หนึ่ง ชื่อ *มหาเสน* อยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นั่นแลจะเป็นผู้สามารถโต้ตอบกับพระยามิลินท์ได้ สังฆสมาคมจึงตกลงพร้อมกันขึ้นไปยังเทวโลก เล่าเรื่องและความประสงค์ให้พระอินทร์และมหาเสนเทพบุตรฟังจนตลอด ครั้นอัญเชิญมหาเสนเทพบุตรได้สมประสงค์แล้ว จึงพากันกลับมายังมนุษยโลก แล้วจัดให้พระโรหณเถระเข้าไปเพาะความนิยมนับถือให้แก่ตระกูลที่มหาเสนเทพบุตรจะจุติลงมาเกิด จนตระกูลนั้นเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

ฝ่ายมหาเสนเทพบุตรเมื่อรับอัญเชิญจากคณะสงฆ์แล้ว จุติลงมาเกิดในตระกูลโสณุตตรพราหมณ์ ตำบลชังคลคาม ริมป่าหิมพานต์ นามว่า *นาคเสนกุมาร* เมื่อเติบโตขึ้นก็ได้รับการศึกษาศิลปวิทยาจากสำนักครูทั้งหลาย ตลอดจนไตรเพทอันเป็นคัมภีร์สำคัญของพราหมณ์ก็ได้ศึกษาจนชำนาญ ครั้นแล้วจึงมารำพึงว่าวิชาเหล่านี้ไม่มีแก่นสารสาระอะไรก็เกิดความเบื่อหน่าย

อยู่มาวันหนึ่งพระโรหณเถระเข้าไปฉันที่บ้านโสณุตตรพราหมณ์ พอนาคเสนกุมารเห็นก็นึกแปลกทันที จึงเรียนถามว่า ทำไมท่านจึงต้องโกนผมโกนหนวดและต้องนุ่งห่มผ้าเหลือง ครั้นรู้เหตุผล จึงเรียนถามอีกว่า คนเพศเช่นท่านได้ศึกษาวิชาอะไรมาบ้าง เมื่อได้รับคำตอบว่า ได้ศึกษาวิชาอย่างสูงสุดในโลก จึงไปขออนุญาตต่อบิดามารดาเพื่อบวชเรียน ครั้นบวชเป็นสามเณรแล้วก็เล่าเรียนพระไตรปิฎกสำนักพระโรหณเถระ พออายุเต็ม ๒๐ จึงบวชเป็นพระภิกษุ ศึกษาต่อไปจนเชี่ยวชาญแตกฉานในพระไตรปิฎก

เมื่อพระอัสสุคต[๒] รู้ว่าพระนาคเสนเชี่ยวชาญดีแล้ว จึงนำไปหาพระอายุปาล-เถระที่สังเขยยบริเวณ (ใกล้พระราชวังพระยามิลินท์) เพื่อจะได้มีโอกาสถวายวิสัชนาพระราชปุจฉา

---

[๒] ในระหว่างที่พระโรหณเถระคอยทำหน้าที่เป็นอาจารย์ผู้ให้การศึกษาอบรมแก่พระนาคเสนนั้นมีพระอัสสคุตตเถระคอยกำกับดูแลอีกชั้นหนึ่งโดยตลอด พระโรหณเถระทำหน้าที่เป็นเพียง"อาจารย์พิเศษ" เท่านั้น ดังนั้นเจ้าของเรื่องที่แท้จริงจึงได้แก่พระอัสสคุตตเถระ เมื่อท่านเห็นว่าพระนาคเสนเรียนจบคัมภีร์อภิธรรมแล้วจึงส่งพระนาคเสนไปเรียนพระธรรมวินัยทั้งหมดกับพระธรรมรักขิตที่วัดอโศการาม กรุงปาฏลีบุตรอีกต่อหนึ่ง จนกระทั่งพระนาคเสนมีความแตกฉานชำนาญในพระปริยัติธรรมคือพระไตรปิฎกและบรรลุพระอรหัตตผลเป็นพระอริยบุคคลระดับพระอรหันต์ ซึ่งนับว่าเป็นผู้มีศักยภาพพร้อมเต็มที่แล้วสำหรับจะทำหน้าที่ "ปกป้องพระพุทธศาสนา" ให้พ้นภัย ท่าน (พระอัสสคุตตเถระ) จึงนำพระนาคเสนไปฝากจำพรรษายังสังเขยยบริเวณ (วัดสังเขยยะ) กับพระอายุปาลเถระ นัยว่าอารามนี้อยู่ใกล้กับพระราชวังของพระเจ้ามิลินท์ มีข้อควรสังเกตตรงนี้ที่ควรเป็นคติสำหรับชาวพุทธก็คือ บูรพาจารย์สมัยก่อนท่านมีความห่วงใยในพระพุทธศาสนาถึงกับคิดเตรียมการวาง "ศาสนทายาท" ไว้รับมืออนาคตภัยล่วงหน้ากันเลยทีเดียว ไม่ใช่ปล่อยให้ภัยเกิดขึ้นกับศาสนาเสียก่อนแล้วจึงค่อยมาคิดแก้ไขอย่างในปัจจุบัน

อนึ่ง ควรกล่าวด้วยว่า ผู้จะทำงานรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ต้องศึกษาให้เชี่ยวชาญคัมภีร์พระไตรปิฎกก่อนในเบื้องแรก มิเช่นนั้นแล้วก็ไม่อาจจะรักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้ได้ ความเป็นผู้เชี่ยวชาญพระไตรปิฎกและความเป็นปราชญ์ผู้รอบรู้ *(เตปิฏกธโร - พหุสุสุโต - เวทคู)* เป็นคุณสมบัติซึ่งขาดไม่ได้สำหรับผู้จะทำงานเพื่อรักษาพระธรรมวินัยหรือพระพุทธศาสนา ประวัติของพระนาคเสนคล้ายคลึงกันกับประวัติของพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระผู้เป็นประธานในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ เป็นอย่างมาก ผู้สนใจจะศึกษาเชิงเปรียบเทียบประวัติของท่านทั้งสองพึงดู วิ.อ. (บาลี) ๑/๓๙-๑๒๗ สำหรับภาษาไทยดู มหามกุฏราชวิทยาลัย, *ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่ม ๑* พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๑ - ๑๗๕, ประวัติของพระนาคเสนโดยพิสดาร, ดู ติปิฎกจุฬาภัย, *มิลินทปัญหา*, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑ - ๒๑.

วันหนึ่งพระยามิลินท์ตรัสถามเหล่าอำมาตย์ว่า เห็นมีใครบ้างซึ่งพอจะโต้ตอบเราได้ เหล่าอำมาตย์จึงกราบทูลว่า มีพระเถระอยู่รูปหนึ่งชื่อว่าอายุปาละ พอจะถวายวิสัชนาแก้ปัญหาของพระองค์ได้ เมื่อทรงทราบดังนั้นจึงเสด็จไปหาพระอายุปาลเถระ ตรัสถามปัญหาแรก พระอายุปาลเถระก็ถวายวิสัชนาให้ทรงสิ้นสงสัยไม่ได้

ขณะนั้นเทวมันติยอำมาตย์จึงกราบทูลว่า ยังมีพระภิกษุอยู่รูปหนึ่งชื่อว่านาคเสน เป็นผู้มีปฏิภาณแตกฉานในพระไตรปิฎก พอพระยามิลินท์ได้ยินนามว่า 'นาคเสน' ก็ทรงหวาดพระราชหฤทัย เพราะเมื่อครั้งศาสนาพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า พระยามิลินท์บวชเป็นสามเณรอยู่ในสำนักของพระนาคเสน (ซึ่งในครั้งนั้นท่านเป็นพระภิกษุรูปหนึ่ง) วันหนึ่งพระภิกษุรูปนั้น (คือพระนาคเสน) กวาดหยากเยื่อกองไว้ แล้วเรียกให้สามเณรมาขน สามเณรแกล้งทำเป็นไม่ได้ยินเสีย ท่านจึงบันดาลโทสะหยิบเอาไม้กวาดตีสามเณร สามเณรก็จำใจขน

ครั้นขนเสร็จแล้ว จึงตั้งความปรารถนาว่า ด้วยผลบุญแห่งการขนหยากเยื่อครั้งนี้ ชาติต่อไปขอให้มีเดชศักดานุภาพใหญ่หลวง และขอให้มีปัญญาเฉียบแหลมกว่าชนทั้งปวง พระภิกษุรูปนั้นรู้ว่าสามเณรตั้งสัตยาธิษฐานเช่นนั้น จึงปรารถนาบ้างว่า ด้วยเดชแห่งกุศลที่ข้าพเจ้าได้กวาดหยากเยื่อนี้ ชาติต่อไปขอให้มีปฏิภาณว่องไว สามารถโต้ตอบปัญหาแม้ของสามเณรนี้ได้

เมื่อพระยามิลินท์ทรงทราบข่าวจากเทวมันติยอำมาตย์ ดังนั้นจึงเสด็จไปหาพระนาคเสนยังที่อยู่

๒. ดาวคือประทีปรู้...ระหว่างดาว

นิทานเบื้องต้นแสดงความเป็นมาของนักปราชญ์ทั้งสองฝ่ายเชิงตำนานไว้เพียงแค่นี้ แต่ผู้เรียบเรียงเห็นว่า เนื้อหาถัดไปที่นักปราชญ์ทั้งสองได้พบกันครั้งแรกนั้นมีความควรสนใจไม่น้อย เพราะเพียงแรกพบ ปราชญ์ทั้งสองก็แสดงปรีชาญาณออกมาอย่างแวววาวพราวพราย สมกับที่ได้ตั้งมโนปณิธานแบบข้ามภพข้ามชาติเพื่อมาเป็น **"คู่ต่อกรทางปัญญา"** กันโดยแท้ ความตอนนี้มีกล่าวไว้ในปัญหาพระยามิลินท์ว่า

"เมื่อพระยามิลินท์เสด็จเข้าไปถึงพระนาคเสน ทรงปราศรัยพระเถรเจ้าแล้ว จึงมีพระราชดำรัสว่า ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะพูดด้วยเธอ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ขอพระองค์จงตรัสมาเถิด อาตมภาพก็ใคร่จะฟังอยู่

พระยามิลินท์:　ข้าพเจ้าพูดแล้ว เธอฟังเอาเถิด

พระนาคเสน:　อาตมภาพฟังแล้ว พระองค์ก็ตรัสมาเถิด

พระยามิลินท์:　เธอฟังได้ยินว่ากระไร

พระนาคเสน:　พระองค์ตรัสมาว่ากระไร

พระยามิลินท์:　ก็ข้าพเจ้าได้ถามเธอแล้ว

พระนาคเสน:　อาตมภาพก็ได้ถวายวิสัชนาแล้ว

พระยามิลินท์:　เธอวิสัชนามาว่ากระไร

พระนาคเสน:　พระองค์ตรัสถามว่ากระไร

เมื่อต่างฝ่ายต่างลองดูไหวพริบแห่งกันและกันอยู่นี้ ประชาชนชาวโยนกก็พากันซ้องสาธุการถวายพระนาคเสน..."

เป็นอันว่าหลังจากทรงรอคอยมานานแสนนาน พระยามิลินท์ก็ได้ทรงพบกับคู่ต่อกรทางปัญญาที่เหมาะสมกับพระองค์แล้วในวาระแรกนี้เอง

พระยามิลินท์หรือกษัตริย์เมนันเดอร์

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พระยามิลินท์เดิมเป็นกษัตริย์เชื้อสายกรีก ครองราชย์ ณ สาคลประเทศในชมพูทวีป (คือแผ่นดินอินเดียและประเทศใกล้เคียงในปัจจุบัน) ราวพุทธศักราช ๔๒๓-๔๕๓ ในภาษากรีกคำว่า *มิลินท์* (Milinda) มาจากคำเดิมว่า *เมนันดรอส* (Menandros) ที่กลายเป็นมิลินท์น่าจะเป็นเพราะการแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมทางภาษาของคนอินเดียในสมัยนั้น ปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นเรื่องธรรมดา ดังที่ฝรั่งเรียกชื่อคนไทยได้ไม่ชัดเพราะไม่คุ้นลิ้นก็มักแปลงเสียใหม่ให้เข้ากับลิ้นของตน เช่น ชื่อ *แสง* ฝรั่งจะแปลงเป็น *แซม* ชื่อ *พล* เป็น *พอล* เป็นต้น คนไทยเองก็ถนัดแปลงชื่อฝรั่งไม่น้อยหน้าไปกว่ากันเลย เช่น ชื่อนักปราชญ์เยอรมัน *มักซ์ มึลเลอร์* ปราชญ์ไทยแปลงเสียเพราะพริ้งว่า *โมกษมูลาจารย์* หมอ *แบรดลีย์* เป็นหมอ *บรัดเล* หรือ *ปลัดเล* เป็นต้น

พระยามิลินท์ หรือกษัตริย์เมนันเดอร์ (Menander) ดูเหมือนจะเป็นกษัตริย์พระองค์เดียวที่มีความสนใจในปรัชญาตะวันออกอย่างจริงจังลึกซึ้งลงลึกถึงรากฐาน ทรงศึกษาวิชาการหลากแขนงจนมีความรู้ความเชี่ยวชาญหลายสาขา ทรงโปรดปรานการแลกเปลี่ยนทัศนะกับบรรดาปวงปราชญ์ราชบัณฑิตอยู่เสมอจนเป็นที่รู้กันว่า ในยุคสมัยเดียวกันกับพระองค์ยากจะหาปัญญาชนคนใดหาญขึ้นมาต่อกรทางปัญญากับพระองค์ได้

อุปนิสัยใฝ่แสวงปัญญาและความเป็นนักโต้วาทีตัวฉกาจของพระยา-มิลินท์นั้น หากเราเข้าใจภูมิหลังของพระองค์ว่าทรงสืบเชื้อสายมาจาก

บรรพบุรุษสายอินโด-กรีกแล้วละก็ คงจะไม่แปลกใจเลยว่าทรงได้อุปนิสัยเช่นนี้มาอย่างไร ความเฉลียวฉลาดของปัญญาชนเชื้อสายกรีกนั้นเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก และภูมิพิชชาของท่านเหล่านั้นก็ยังคงมีอิทธิพลต่ออารยธรรมและวิวัฒนาการทางภูมิปัญญาของโลกมาจนบัดนี้ ชื่อเสียงของพลาโต โสคราตีส อริสโตเติล ธาเลส เฮราคลิตุส เป็นอาทิ เมื่อนำมาวางเรียงเคียงกับชื่อของพระยามิลินท์ผู้เปรื่องปราด จึงไม่ใช่เรื่องอันควรอัศจรรย์ใจในปรีชาญาณของท่านแต่อย่างใด

กล่าวกันว่า ในยุคสมัยของพระยามิลินท์ไม่มีนักปราชญ์คนไหนมีปัญญาบารมีมากพอจะเป็นคู่ปรับทางปัญญากับพระองค์ได้ นักบวช นักคิด นักปราชญ์แห่งสำนักต่าง ๆ พากันครั่นคร้ามหลบอยู่ในสำนักของตัวอย่างเงียบ ๆ จนพระยามิลินท์ถึงกับทรงรำพึงว่า

"ว่างเปล่าเสียจริงหนอชมพูทวีป ไร้สาระเสียจริงหนอชมพูทวีป ชมพูทวีปหมดสิ้นสมณพราหมณ์ผู้สามารถโต้ตอบแก้ข้อสงสัยของเราเสียแล้วสิหนอ!"

แต่พอได้มาพบพระนาคเสนเถระแห่งพระพุทธศาสนาแล้ว ความคิดความเชื่อหรือโลกทัศน์ของพระยามิลินท์ก็เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง พระองค์ทรงหันมาเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา อุทิศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภกคนสำคัญ และในบั้นปลายแห่งพระชนมชีพก็ได้เข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

พระนาคเสน

พระนาคเสนมีชีวิตอยู่ราวพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๔๐๐ ปี โดยท่านถือกำเนิดที่หมู่บ้านกชังคละ (kajangala) แถบภูเขาหิมาลัย บิดาของท่านเป็นพราหมณ์ผู้มีสัมมาทิฐิ ชื่อ *โสณุตตระ*

พระนาคเสนเมื่อสมัยอยู่ครองฆราวาสวิสัยมีสติปัญญาเฉียบแหลม เจรจาคมคาย มีปฏิภาณโวหารเป็นเลิศศึกษาไตรเพทจนแตกฉานสามารถเป็นครูบาอาจารย์ได้อย่างสบาย นอกจากนี้ยังมีความรอบรู้ในศาสตร์ร่วมสมัยอีกมากมายหลายสาขา ต่อมาเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจึงได้เข้ามาบวชเป็นภิกษุโดยการชี้ชวนพระโรหณเถระ บวชแล้วได้ศึกษาพระธรรมวินัยอยู่ในสำนักของพระอัสสคุตตเถระ เมื่อมีความแตกฉานในพระไตรปิฎกจนเป็นที่พอใจของตัวท่านเองและครูบาอาจารย์แล้วก็ได้ย้ายมาพำนักที่วัดสังเขยยะในเมืองสาคละ ซึ่ง ณ อารามแห่งนี้ท่านได้พบกับพระยามิลินท์หรือกษัตริย์เมนันเดอร์ผู้ลือนามเป็นที่เกรงขามไปทั้งชมพูทวีป

ตำนานแห่งการสัประยุทธ์ทางปัญญาที่พระปิฎกจุฬาภัยนำมาร้อยเรียงเป็น *มิลินทปัญหา*เริ่มต้นขึ้นที่อารามอันเป็นที่พำนักของท่านแห่งนี้เอง

ปุจฉา – วิสัชนา
ว่าด้วยการตายแล้วเกิดใหม่

๑. สังสารวัฏคืออะไร

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน สังสารวัฏได้แก่อะไร พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ได้แก่การเวียนตาย

พระยามิลินท์: เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบให้ฟัง

พระนาคเสน: เหมือนชาวสวนผู้หนึ่งปลูกมะม่วงไว้ ครั้นเกิดผลก็เก็บมารับประทาน เสร็จแล้วเอาเมล็ดมะม่วงนั้นเพาะปลูกต่อไป ถึงคราวเกิดผลอีก ก็เก็บมารับประทาน แล้วปลูกใหม่ต่อ ๆ ไปอีก ขอถวายพระพร ธรรมดาของชาวสวนย่อมเป็นอยู่เช่นนี้มิใช่หรือ

พระยามิลินท์:　ใช่สิเธอ ด้วยว่าปรกติของชาวสวนย่อมหมั่นเพาะหมั่นปลูกพืชพันธุ์หมุนเวียนอยู่เช่นนี้แล

พระนาคเสน:　ขอถวายพระพร สังสารวัฏก็มีอาการหมุนเวียนเช่นนั้นเหมือนกัน คือ นับแต่เราเกิดมา เราก็ตั้งต้นเพาะความดีความชั่วเป็นตัวบุญบาปขึ้น เมื่อเราเพาะความดีความชั่วอันเป็นเหตุขึ้นแล้ว เราก็ต้องรับผลของความดีความชั่วนั้น แต่จะช้าหรือเร็ว สุดแต่อำนาจบุญบาป ผลนั้นแลจูงใจให้เราเพาะเหตุต่อไปอีก เหมือนผู้ที่ได้รับประทานผลมะม่วงแล้วเพาะเมล็ดมะม่วงขึ้นใหม่ต่อไปฉะนั้น

ก็ขณะเมื่อเราเพาะเหตุและรับผลอยู่นี้ เราย่อมถูกความแก่ ชราพยาธิพัดผันให้ใกล้ความตายเข้าไปอยู่ทุก ๆ ขณะ ครั้นเราถึงวาระแห่งความตาย ความดีความชั่วคือบุญบาปที่เราได้เพาะได้ทำไว้ในชาตินี้นั้น ก็เริ่มปั่นให้เราหมุนไปเกิด แก่ เจ็บ ตาย ต่อ ๆ ไปอีก วนเวียนกันอยู่โดยทำนองนี้เรื่อยไป จนกว่าเราจะได้หยุดเหตุทั้งสองประการนั้นเสีย

ขอถวายพระพร ก็เขตที่จะให้เราหยุดเพาะได้นั้น ต้องต่อเมื่อเราได้พยายามทำความดีล้างความชั่วซึ่งเป็นสิ่งโสโครก จนไม่มีแปดเปื้อน หยุดกระทำการชำระล้างได้แล้ว เมื่อนั้นเป็นอันว่าเราได้เข้าเขตหยุดเพาะเหตุ คือความดีความชั่ว ไม่ต้องเวียนเกิดเวียนตายต่อไปอีก

ขอถวายพระพร แต่ถ้าเรายังเพาะเหตุ คือ ยังต้องทำความดีล้างความชั่วอยู่ตราบใด เราก็ยังจะต้องเวียนตายอยู่ตราบนั้น ขอถวายพระพรสังสารวัฏได้แก่อาการหมุนเวียนดังทูลมาฉะนี้แล

พระยามิลินท์:　เธอว่านี้ชอบแล้ว

๒. อะไรเป็นเหตุให้เวียนว่ายตายเกิด

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน ก็อะไรเล่าเป็นเหตุให้นามรูป[๑] ต้องเกิดต่อไปอีกนาน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร **เหตุที่ทำให้นามรูปต้องไปเกิดอีกนาน ก็คือความไม่รู้แจ้งเห็นจริงว่า อะไรเป็นทุกข์ อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อะไรเป็นความดับทุกข์**[๒]

แม้จะรู้โดยพิจารณาเห็นชั่วขณะหนึ่ง ก็ยังชื่อว่าไม่รู้จริง เพราะความรู้นั้นไม่ได้นอนแน่อยู่ในใจเป็นนิจ เพราะเหตุความไม่รู้จริงนั้น จึงให้สัตว์ทำดีบ้าง ทำชั่วบ้าง เป็นบุญเป็นบาปขึ้น บุญบาปนั้นแลเป็นเหตุให้เกิด "ปฏิสนธิวิญญาณ" เมื่อมีปฏิสนธิวิญญาณเป็นรากแก้วอยู่ ก็เกิดนามรูปแตกกิ่งก้านเป็นตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นประตูสำหรับรับอารมณ์มีรูป เสียง เป็นต้น

ต่อจากนั้น ขณะเมื่อประสบสิ่งที่ชอบใจ ก็รู้สึกยินดี มีความสุขใจ ขณะเมื่อถูกสิ่งแสลงใจมากระทบ ก็รู้สึกยินร้ายเป็นทุกข์ใจ เมื่อได้ความสุขก็ดิ้นรนจะให้ความสุขนั้นยั่งยืน เมื่อได้ความทุกข์ก็ดิ้นรนจะหนีทุกข์ให้พ้น

---

[๑] ดูคำอธิบายหน้า ๒๓ - ๒๗ และเชิงอรรถหน้า ๒๖ ประกอบ

[๒] กล่าวโดยใจความว่า การไม่รู้อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริงนั้นเอง คือสาเหตุของการเวียนว่ายตายเกิด ความข้อนี้มีพระพุทธพจน์ตรัสยืนยันไว้ชัดเจนว่า "ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยสัจ ๔ ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้..." ดู ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๕๕/๙๙.: ที.ม. (บาลี) ๑๐/๘๖/๑๐๗. เป็นต้น

เหตุความไม่รู้จริงนั้นแล จึงให้ยึดถือเป็นตัวเป็นตนเป็นเราเป็นเขาบ้าง ให้ยึดถือในอุบายต่าง ๆ เพื่อจะให้ตนได้สมประสงค์บ้าง เพราะความยึดถือนั้นแล จึงให้สัตว์ทำดีบ้าง ทำชั่วบ้าง เกิดเป็นบุญเป็นบาปต่อไปอีก ด้วยบุญบาปนั้น จึงให้เกิดมีนามรูปต่อ ๆ ไป จำเดิมแต่มีนามรูปเป็นฐาน ความทุกข์ทั้งหลายก็มีมาเป็นเจ้าเรือน

ขอถวายพระพร เมื่อยังไม่รู้จริงว่าอะไรเป็นทุกข์ อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อะไรเป็นความดับทุกข์ อะไรเป็นทางให้ถึงความดับทุกข์อยู่ตราบใด เหตุซึ่งจะให้เกิดนามรูปก็ยังคงมีอยู่ตราบนั้น ด้วยประการฉะนี้แล นามรูปจึงต้องเกิดต่อไปอีกนาน

อนึ่ง เวลาเกิดดับของนามรูปที่ล่วง ๆ มาแล้ว นานจนเบื้องต้นไม่ปรากฏ

พระยามิลินท์: เธอว่านี้ชอบแล้ว

๓. ก่อนมาเกิดในชาติแรกสุด เราเป็นอะไร อยู่ที่ไหน

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน ก็คำที่เธอว่า เวลาเกิดดับของนามรูปที่ล่วง ๆ มาแล้ว นานจนเบื้องต้นไม่ปรากฏนั้น หมายความว่า นานจนนามรูปที่แรกเกิดทีเดียวไม่ปรากฏ กระนั้นหรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ถูกแล้ว

พระยามิลินท์: ไม่ปรากฏทั้งหมดเทียวหรือ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร บางอย่างก็ปรากฏ บางอย่างก็ไม่ปรากฏ

พระยามิลินท์: อย่างไหนปรากฏ อย่างไหนไม่ปรากฏ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร นามรูปที่สาวไปไม่ถึง ว่าชั้นเดิมเป็นอะไรอยู่ที่ไหน อย่างนี้ไม่ปรากฏ แต่อย่างที่เดิมไม่ปรากฏ มาปรากฏเป็นนามรูปขึ้นในระหว่าง แล้วก็หายไปอีก อย่างนี้ปรากฏ

พระยามิลินท์: เธอจงเปรียบเทียบอย่างไม่ปรากฏให้ฟัง

พระนาคเสน: เหมือนพืชพันธุ์ที่เขาปลูกที่พื้นดิน ครั้นพืชพันธุ์นั้นงอกงามผลิดอกออกใบ เขาก็เก็บผล เอาเมล็ดไปเพาะใหม่ต่อไปอีก โดยทำนองนี้เรื่อย ๆ ไป ขอถวายพระพร เมื่อเวลาล่วงไปนาน ๆ จะรู้ได้หรือว่านั่นเป็นพืชพันธุ์เดิม

พระยามิลินท์: รู้ไม่ได้

พระนาคเสน: นั่นแลฉันใด อย่างไม่ปรากฏก็ฉันนั้นเหมือนกัน แม้จะใช้ความรู้สาวไปหาต้นเดิม ก็รู้ไม่ได้ว่า นามรูปเดิมเป็นอย่างไร อยู่ที่ไหน

พระยามิลินท์: ขอเธอจงเปรียบเทียบให้ฟังอีก

พระนาคเสนเขียนรูปล้อรถถวายทอดพระเนตร แล้วทูลถามว่าขณะเมื่อล้อนี้หมุนอยู่ พระองค์จะทรงทราบได้หรือว่า ซี่ไหนเป็นอันต้น

พระยามิลินท์: รู้ไม่ได้สิเธอ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร การจะกำหนดนามรูปที่ล่วงมาแล้วว่า แรกเกิดเป็นอะไร ก็รู้ไม่ได้ กำหนดไม่ได้ เช่นนั้นเหมือนกัน เพราะเกิดแล้วดับ ดับแล้วเกิดใหม่ต่อไปอีก หมุนอยู่เช่นนี้เสมอมา ฉะนี้จึงว่าเบื้องต้นไม่ปรากฏ

พระยามิลินท์: เธอช่างฉลาดจริง ๆ

๔. มนุษย์ต้องเวียนว่ายตายเกิด หลายชาติเหมือนกันหรือไม่

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ก็คำที่เธอว่า อันนามรูปนี้ ถ้ายังมีเหตุปัจจัยอยู่ ก็เกิดอยู่นานนั้น คือนานอย่างไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร คือ นานทั้งที่ล่วงมาแล้ว ทั้งต่อไปข้างหน้า แม้ในบัดนี้ก็จัดว่านาน

พระยามิลินท์: จะนานหมดด้วยกันทั้งนั้นทีเดียวหรือ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร บางพวกก็นาน บางพวกก็ไม่นาน

พระยามิลินท์: พวกไหนนาน พวกไหนไม่นาน

พระนาคเสน: ผู้ที่มีกิเลส (เหตุทำให้ใจเศร้าหมอง) อยู่ ก็ยังจะต้องเวียนตายเวียนเกิดต่อไปอีกนาน จนกว่าจะชำระล้างจิตใจที่เศร้าหมองนั้นให้ใส และเห็นเหตุปัจจัยแห่งการตายการเกิดได้อย่างแจ่มแจ้ง ขอถวายพระพร พวกนี้ต้องเกิดต่อไปอีกนาน

ส่วนท่านที่บั่นทอนกิเลส ซึ่งเป็นเหตุทำให้ยืดยาวนั้นลงได้บ้างแล้ว ก็เป็นอันว่าได้ย่นเวลาเกิดเวลาตายข้างหน้าให้สั้นน้อยเข้า พวกนี้แลไม่นาน

พระยามิลินท์: ลึกล้ำจริง

๕. คนตายไปแล้วอะไรจักกลับมาเกิด

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน ก็คำที่เธอว่า ผู้ที่จักกลับมาเกิดอีกก็มี นั่น อะไรจักกลับมาเกิด

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร นามและรูปจักกลับมาเกิด

พระยามิลินท์: นามรูปอันนี้แลหรือจักกลับมาเกิด

พระนาคเสน: มิใช่นามรูปนี้ ขอถวายพระพร เป็นนามรูปอีกอันหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นเพราะบุญบาป อันนามรูปนี้ได้กระทำไว้

พระยามิลินท์: ถ้ามิใช่นามรูปนี้ไปเกิดแล้ว ก็เป็นอันว่าหนีบาปกรรมที่ทำไว้ในชาตินี้พ้นละสิเธอ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร ถ้าไม่บังเกิดต่อไปอีก ก็เป็นอันหนีพ้น แต่ถ้ายังต้องมาเกิดอีก ก็หนีไม่พ้น

พระยามิลินท์: เธอจงเปรียบให้ฟัง

พระนาคเสน: เหมือนคนลักมะม่วง เจ้าของจับได้ เมื่อคดีถึงศาล จำเลยแก้ตัวว่ามะม่วงต้นนั้นโจทก์มิได้ปลูกไว้ ต้นมะม่วงที่เขาลักผลเป็นของคนอื่นปลูกมาก่อน ขอถวายพระพร เมื่อจำเลยแก้ตัวเช่นนี้ จะพ้นโทษหรือไม่

พระยามิลินท์: ไม่พ้นสิเธอ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร เพราะเหตุไร

พระยามิลินท์: เพราะว่าจำเลยยังมีความผิดฐานลักขโมยอยู่ แม้ตัวจะปฏิเสธข้อหาของโจทก์ในคดีนั้นแล้วก็จริง แต่ก็ยังชื่อว่ารับสารภาพความผิดในคดี ๑ จึงเป็นอันว่าลงโทษจำเลยได้

พระนาคเสน: นั่นแลฉันใด การที่จะเอานามรูปอื่นข้างหน้ามาเป็นเหตุหนีบาปกรรมที่ทำไว้ในชาตินี้ให้พ้น ก็ไม่ได้ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะว่านามรูปอื่นเกิดขึ้นเพราะบุญบาปที่นามรูปนี้เป็นผู้ก่อไว้

พระยามิลินท์: ขอเธอจงเปรียบให้ฟังอีก

พระนาคเสน: เหมือนคนก่อไฟผิงในฤดูหนาว ครั้นแล้วไม่ดับไฟหลีกไปเสีย ไฟนั้นก็ลุกลามไปไหม้ไร่นาของผู้อื่น เมื่อคดีถึงโรงศาล จำเลยแก้ตัวว่า ไฟที่เขาก่อขึ้นนั้นเป็นไฟอีกกองหนึ่ง มิใช่ไฟที่ไหม้ไร่นาของโจทก์ ขอถวายพระพร เมื่อจำเลยแก้ตัวต่อศาลเช่นนี้ ศาลจะงดโทษให้หรือไม่

พระยามิลินท์: จะงดให้อย่างไรได้เธอ

พระนาคเสน: เพราะเหตุไร

พระยามิลินท์: เพราะไฟที่จำเลยก่อขึ้นนั้นเป็นต้นไฟ ตัวเลินเล่อปล่อยไว้จึงลุกลามต่อไป เพราะฉะนั้น ศาลจึงตัดสินลงโทษจำเลยได้

พระนาคเสน: นั่นแลฉันใด บาปกรรมก็ตามลงโทษฉันนั้นเหมือนกัน เพราะแม้นามรูปนี้จะแปรไปเป็นนามรูปหน้าก็จริง แต่เหตุที่เป็น

ผู้ก่อบาปไว้ จึงเกิดมีนามรูปขึ้นมาแทน ฉะนั้นนามรูปอื่นนั้นจึงหนีบาปกรรมไม่พ้น

พระยามิลินท์ฯ เธอว่านี้ชอบแล้ว

๖. นามรูปคืออะไร

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน ก็คำที่เธอว่า นามและรูปนั้น อะไรเป็นนาม อะไรเป็นรูป[๑]

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร สิ่งที่ไม่ปรากฏแก่ตา หู จมูก ลิ้น กาย เพราะเป็นของละเอียด หรือเป็นของไม่มีตัว ไม่มีตน เช่น จิตหรืออารมณ์ที่เกิดกับจิต นี้เป็นนาม สิ่งที่อาจทราบได้ด้วยตาเป็นต้น นี้เป็นรูป

---

[๑] นามรูป แยกออกเป็น "นาม" (mind) และ รูป (body) ทั้งนามและรูปคือองค์ประกอบหลักของชีวิต ในส่วนของ "นาม" หมายถึง

๑. ความรู้ (consciousness or sense - awareness) ที่เกิดทางประสาทสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เช่น ตาเห็นรูป รู้ว่าเป็นรูปอะไร หูฟังเสียง รู้ว่าเป็นเสียงอะไร เป็นต้น

๒. ความรู้สึก (feeling or sensation) เช่น ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ และ / หรือความรัก ความชัง ความชอบ ความเกลียด เป็นต้น

๓. ความจำ (perception) เช่น จำได้ว่าใครเป็นใคร สิ่งนั้นสิ่งนี้คืออะไร เป็นต้น

๔. ความคิด (mental formations or volitional activities) สภาพจิตที่คิดไปในเรื่องราวหรืออารมณ์ต่างๆ ทั้งในทางดีหรือทางร้าย หรือเป็นกลาง เป็นต้น

คุณสมบัติ ๔ ประการที่รวมกันเป็นนามนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งเพื่อให้จำง่ายว่า ความรู้, ความรู้สึก, ความนึก และความคิด หรือรู้, รู้สึก, นึก, คิด

สำหรับ "รูป" หมายถึงร่างกาย อวัยวะทุกอย่างพร้อมทั้งคุณสมบัติต่างๆ ที่พ่วงมากับอวัยวะเหล่านั้น กล่าวโดยรวบยอด "รูป" ก็คืออวัยวะ ๓๒ ที่รวมกันอย่างลงตัวและเราเรียกโดยชื่อรวมกันว่า "ร่างกาย" นามรูปนี้ หากใช้ภาษาสามัญก็คือ "ร่างกาย" และ "จิตใจ" ของเรานี่เอง

พระยามิลินท์: เพราะเหตุไร นามอย่างเดียวหรือรูปอย่างเดียวจึงเกิดขึ้นไม่ได้

พระนาคเสน: เพราะต่างอิงอาศัยซึ่งกันและกันจึงจะเกิดขึ้นได้ ถ้าขาดเสียแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็เกิดขึ้นไม่ได้

พระยามิลินท์: เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบเทียบ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร เหมือนไก่ ก่อนแต่จะเกิดเป็นตัวไก่ต้องเป็นฟองมาก่อน ๑ ต้องอาศัยการอบอุ่นที่แม่ไก่ฟัก ๑ ต่อนั้นจึงจะเกิดเป็นตัวไก่ขึ้นได้นี้ฉันใด แม้นามรูปก็ฉันนั้นเหมือนกัน คือต้องพร้อมทั้งนามทั้งรูปจึงจะเกิดขึ้นได้ ขอถวายพระพร อันนามรูปนี้ ถ้ายังมีเหตุปัจจัยอยู่ก็เกิดอยู่นาน

พระยามิลินท์: แปลกจริง

๗. ปฏิสนธิวิญญาณไปเกิดด้วยอาการอย่างไร

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน เมื่อวิญญาณจะไปบังเกิด ต้องก้าวต้องเดินไปหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ไม่ต้องก้าว ไม่ต้องเดิน

พระยามิลินท์: เธอจงเปรียบให้ฟัง

พระนาคเสน: เหมือนการจุดไฟโดยต่อมาจากไฟอีกดวงหนึ่ง จะกลายเป็นว่าไฟดวงที่ถูกต่อก้าวมายังดวงที่ต่อใหม่กระนั้นหรือ

พระยามิลินท์: หามิได้

พระนาคเสน: หรือเช่นขณะเมื่อพระองค์ทรงศึกษาวิชาอยู่ในสำนักอาจารย์ วิชาเหล่านั้นเคลื่อนจากอาจารย์มาหาพระองค์กระนั้นหรือ

พระยามิลินท์: หามิได้

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร วิญญาณก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน ขณะเมื่อจะไปบังเกิดยังภพอื่น หาได้ก้าวหรือเดินจากภพนี้ไปสู่ภพนั้น ๆ ไม่

พระยามิลินท์: เข้าใจละเธอ

๘. ปฏิสนธิวิญญาณไปเกิดในครรภ์มารดาได้อย่างไร

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน สัตว์เมื่อจะเข้าถือปฏิสนธิในท้องมารดา เข้าทางไหน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร หาเป็นเช่นพระองค์ตรัสถามไม่

พระยามิลินท์: อย่างนั้นเธอจงยกตัวอย่างมาดู

พระนาคเสน: ขอพระองค์จงทรงส่งพระหฤทัยเข้าไปนึกถึงแก้วแหวน เงิน ทอง ในหีบนั่นดู

พระยามิลินท์: ส่งเข้าไปแล้ว

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร พระองค์ทรงส่งพระหฤทัยเข้าไปทางไหน

พระยามิลินท์: หามีช่องทางสำหรับให้ส่งจิตเข้าไปไม่เธอ แต่ที่ส่งจิตเข้าไปได้จนเห็นแก้วแหวน เงิน ทอง ในนั้น ก็เนื่องด้วยจิตหมายรู้ตามที่ได้ประจักษ์มาแล้ว

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร คนเมื่อจะเกิดในท้องมารดา ก็มีเฉพาะแต่จิตซึ่งเรียกว่า "ปฏิสนธิวิญญาณ" เข้าไปถือปฏิสนธิ เมื่อขณะเข้าไปก็เข้าไปโดยอาการเช่นพระองค์ทรงส่งพระหฤทัยเข้าไปในหีบนั่นเหมือนกัน ฉะนั้นจึงหามีช่องทางทางใดทางหนึ่งสำหรับให้วิญญาณเข้าไปถือปฏิสนธิไม่

พระยามิลินท์: เข้าใจละ

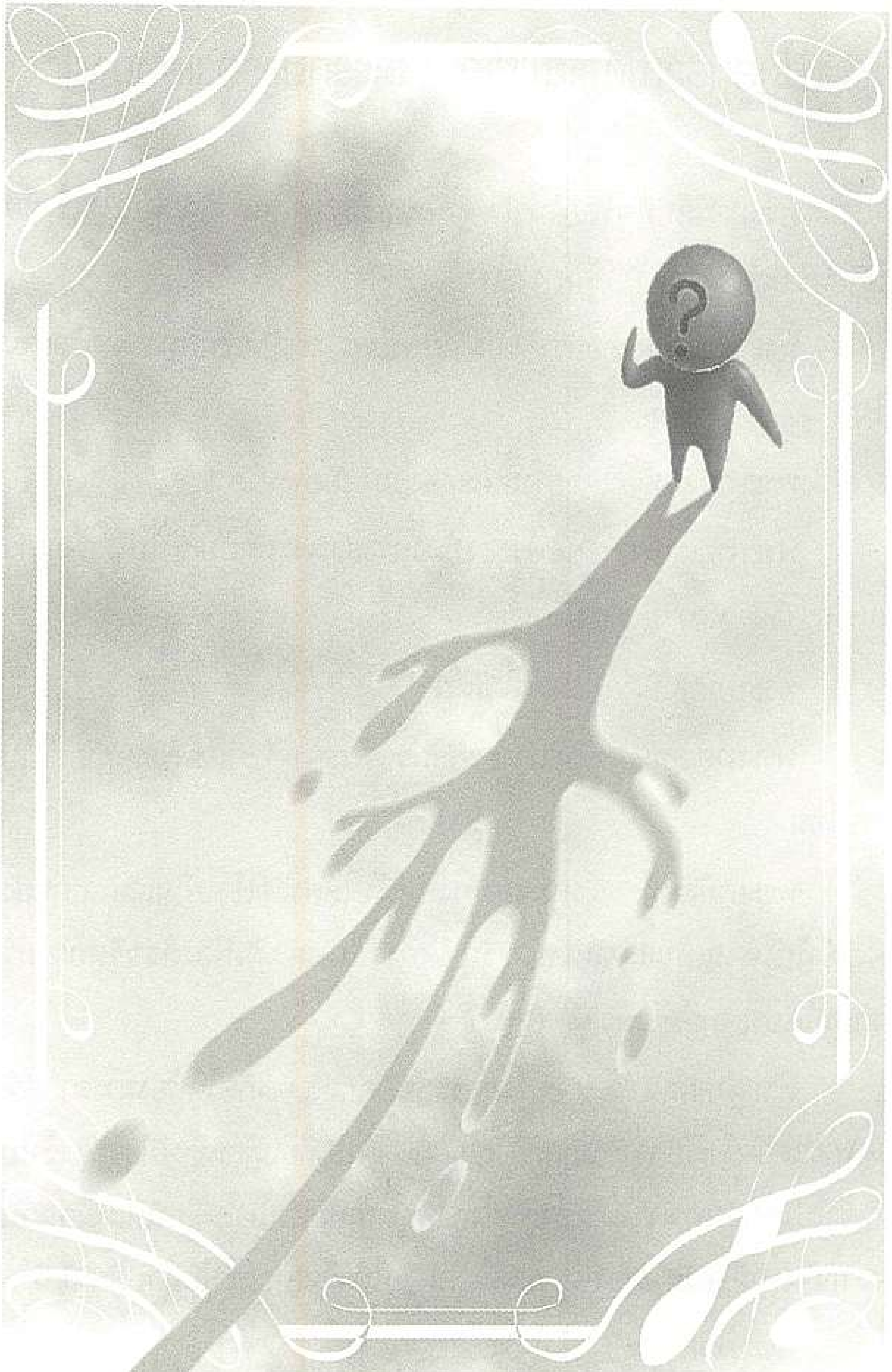

๙. ผู้ที่ไปเกิดในโลกหน้ามีรูปพรรณสัณฐานอย่างไร

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ผู้ที่ไปเกิดยังโลกหน้า ขณะเมื่อไปเกิดมีสีสันวรรณะเป็นอย่างไร พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ความข้อนี้พระพุทธเจ้ามิได้ตรัสไว้

พระยามิลินท์: ถ้าเช่นนั้น โลกหน้าก็เป็นอันไม่มี

พระนาคเสน: พระองค์ได้ยินคำถวายวิสัชนาของอาตมภาพหรือไม่

พระยามิลินท์: ได้ยินสิเธอ

พระนาคเสน: ก็ขณะเมื่อเสียงของอาตมภาพแล่นเข้าสู่พระกรรณของพระองค์ พระองค์เห็นมีสีสันวรรณะอย่างไร

พระยามิลินท์: ไม่เห็นมีสีสันวรรณะอย่างไรนี่เธอ

พระนาคเสน: คติของสัตว์ก็เป็นเช่นเดียวกับเสียงนั้นแล ขณะเมื่อจะไปเกิดยังโลกหน้า ก็มิได้ปรากฏว่ามีสีเขียว เหลือง ขาว หรือมีรูปทรงเหมือนช้างม้าอย่างไร

พระยามิลินท์: ถ้าเป็นอย่างเธอว่า ร่างกายเราบัดนี้ก็ไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งไปเกิดยังโลกหน้าอีกเลย

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร ย่อมเป็นเช่นนั้นแล

พระยามิลินท์: ก็เมื่อเป็นอย่างนั้น โลกหน้ามิมีร่างกายซึ่งเกิดขึ้นเองอีกร่างหนึ่งต่างหากหรือ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร รวงข้าวในนาเกิดมาได้โดยลำพังหรือว่าโดยพืชพันธุ์ซึ่งคนปลูกทำขึ้น

พระยามิลินท์: จะเกิดขึ้นมาโดยลำพังได้อย่างไร ต้องอาศัยพืชพันธุ์ซึ่งชาวนาได้หว่านได้ทำลงไป จึงจะเกิดรวงขึ้นมาได้

พระนาคเสน: ร่างกายในโลกหน้าก็เป็นเช่นเดียวกับรวงข้าวนั้นแล คือมิได้เกิดขึ้นเอง ต้องอาศัยพืชพันธุ์เหมือนกัน ขอถวายพระพร แต่พืชพันธุ์ในที่นี้ได้แก่บุญบาป ซึ่งร่างกายบัดนี้ได้กระทำไว้ พอตายไปบุญบาปนั้นแลก่อให้ร่างกายโลกหน้ามีขึ้น ถ้าเกิดขึ้นได้เองโดยมิได้มีบุญบาปปรุงแต่งให้เป็นไปแล้ว คนจะเหมือนกันสิ้น รูปพรรณสัณฐานก็จะไม่ผิดกัน แต่นี่เพราะมิเป็นเช่นนั้น จึงได้ผิดกันต่าง ๆ ไปอย่างนี้

พระยามิลินท์: เธอว่านี้ฟังได้

๑๐. ผู้ที่ตายไปแล้วหากกลับมาเกิดอีก จะยังเป็นคนเดิมหรือเป็นคนอื่น

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน ผู้ที่ตายไปแล้วกลับมาเกิดอีก เขาจะคงเป็นผู้นั้น หรือว่าจะเปลี่ยนไปเป็นอีกคน

พระนาคเสนทูลตอบว่า จะว่าเป็นผู้นั้นก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นอีกคนหนึ่งก็ไม่ใช่

พระยามิลินท์: ขอเธอจงเปรียบเทียบให้ฟัง

พระนาคเสน: อาตมภาพขอทูลถามว่า เมื่อพระองค์ยังทรงพระเยาว์

บรรทมอยู่ภายในพระอู่ กับเมื่อพระองค์ทรงพระเจริญวัยเป็นผู้ใหญ่ขึ้นในบัดนี้นั้น จะนับว่าเป็นพระองค์เดียวกันหรือต่างพระองค์กัน

พระยามิลินท์: ต่างกันเป็นคนละคนทีเดียว

พระนาคเสน: ถ้าเป็นอย่างนั้น บิดามารดาของบุคคลหนึ่ง ๆ ก็มีหลายคนและมีลูกหลายครั้งน่ะสิ เช่นเมื่อยังเป็นเด็ก บิดามารดามีลูกคนหนึ่ง เติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว ก็เป็นลูกอีกคนหนึ่ง ถึงปูนแก่เฒ่า ก็เป็นลูกอีกคนหนึ่ง

พระยามิลินท์: หาเป็นเช่นนั้นไม่ แต่ถ้าเป็นเธอถูกถามเข้าบ้าง เธอจะตอบว่ากระไร

พระนาคเสน: อาตมภาพก็ตอบว่า อาตมภาพนี่แลเป็นเด็ก อาตมภาพนี่แลเป็นผู้ใหญ่ อาศัยร่างกายอันนี้แล จึงนับว่าเป็นคนคนเดียวกัน

พระยามิลินท์: ขอเธอจงเปรียบให้ฟังอีก

พระนาคเสน: การจุดโคมไฟ เขาอาจจะตามไว้ตลอดรุ่งได้มิใช่หรือ

พระยามิลินท์: ได้สิเธอ

พระนาคเสน: เปลวไฟในยามที่ ๑ กับในยามที่ ๒ เป็นเปลวไฟอันเดียวกันหรือมิใช่

พระยามิลินท์: ไม่ใช่

พระนาคเสน: และเปลวไฟในยามที่ ๒ กับในยามที่ ๓ ก็เป็นเปลวไฟอันเดียวกันหรือมิใช่

พระยามิลินท์: ไม่ใช่

พระนาคเสน:　　ขอถวายพระพร หรือเปลวไฟในยามทั้งสามนั้น ในยามหนึ่ง ๆ เป็นเปลวไฟอย่างละชนิด

พระยามิลินท์:　　หามิได้

พระนาคเสน:　　นั่นแลฉันใด ความสืบเนื่องแห่งรูปธรรมนามธรรมก็ฉันนั้น อันหนึ่งดับ อันหนึ่งก็เกิดขึ้นแทน สืบเนื่องกันเรื่อย ๆ ไป เพราะฉะนั้น ผู้ที่ตายแล้วกลับมาเกิดอีก จะว่าเป็นผู้นั้นก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นอีกคนหนึ่งก็ไม่ใช่

พระยามิลินท์:　　เธอเปรียบน่าฟัง

๑๑. มีส่วนใดของร่างกายนี้ไปเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายในภพหน้าหรือไม่

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน คนตายมีส่วนใดส่วนหนึ่งซึ่งออกจากกายนี้ไปเป็นร่างกายอื่นบ้างหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ไม่มี

พระยามิลินท์:　　ถ้าเช่นนั้น คนก็หนีบาปกรรมพ้นละซิเธอ

พระนาคเสน: ถ้าว่าไม่เกิดต่อไปอีกก็หนีพ้น แต่ถ้ายังต้องไปเกิดอีก ก็หนีไม่พ้น

พระยามิลินท์: เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบให้ฟัง

พระนาคเสน: คนลักมะม่วง เมื่อมีผู้นำคดีไปถึงศาล จำเลยแก้ว่ามะม่วงต้นนั้นโจทก์มิได้ปลูกไว้ ต้นมะม่วงที่เขาลักผลไปเป็นของคนอื่นปลูกไว้ก่อน ขอถวายพระพร เมื่อจำเลยแก้เช่นนั้น จะพ้นโทษหรือไม่

พระยามิลินท์: ไม่พ้นสิเธอ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร จำเลยมิได้ลักมะม่วงของโจทก์ เหตุไรจึงไม่พ้นเล่า

พระยามิลินท์: เหตุที่ไม่พ้นก็เพราะจำเลยเอาผลมะม่วงนั้นมาด้วยอาการลักขโมย ถึงหากว่าผลมะม่วงนั้นจะเป็นของอีกคนหนึ่งปลูกไว้ ศาลก็ลงโทษจำเลยได้ ด้วยเหตุที่จำเลยมีเจตนาทุจริต

พระนาคเสน: นั่นแลฉันใด นี่ก็ฉันนั้น คนตายแม้จะทอดทิ้งร่างกายทุก ๆ ส่วนไว้ ไปเกิดเป็นร่างกายอื่นอีกต่างหากก็จริง แต่ถึงเช่นนั้นก็หาได้หนีบาปกรรมที่ตัวทำไว้ในชาตินี้ไม่ เพราะคนย่อมมีแต่บุญบาปเท่านั้นซึ่งตามไปในชาติหน้า

พระยามิลินท์: เธอว่าชอบแล้ว

๑๒. คนสองคนตายพร้อมกัน ไปเกิดคนละภพ ใครจะไปเกิดก่อน

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน คนตายที่นี่คนหนึ่งไปเกิดพรหมโลก อีกคนหนึ่งไปเกิดที่กัษมีระนคร สองคนนี้ใครจะเร็วจะช้ากว่ากัน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ไปเกิดพร้อมกันทั้งสองคน

พระยามิลินท์: แปลก เธอจงเปรียบให้ฟัง

พระนาคเสน: ตำบลที่พระองค์ทรงอุบัติชื่อไร

พระยามิลินท์: ชื่อกาลสิระ ณ เกาะอลสัณฑะ

พระนาคเสน: นับแต่นี้ไปไกลเท่าไร

พระยามิลินท์: ประมาณ ๒๐๐ โยชน์

พระนาคเสน: ขอพระองค์ทรงส่งพระหฤทัยไปยังที่นั่น

พระยามิลินท์: ส่งไปแล้ว

พระนาคเสน: ถ้าเช่นนั้น ขอให้พระองค์ได้ทรงส่งพระหฤทัยไปยังกัษมีระนครบ้าง

พระยามิลินท์: ส่งไปแล้ว

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร ใครเร็วใครช้ากว่ากัน

พระยามิลินท์: ถึงพร้อมกันแหละเธอ

พระนาคเสน: นั่นแลฉันใด นี่ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ด้วยว่าก่อนขณะจะดับจิตไปจากโลกนี้ จิตนั้นย่อมเกี่ยวเกาะที่ใดที่หนึ่งไว้แล้ว ครั้นดับจากที่นี่ก็แล่นไปถึงที่หมายไว้นั้นทันที เหตุนี้จึงว่าคนทั้งสองนั้นเกิดพร้อมกัน

พระยามิลินท์: เธอสามารถเปรียบให้เห็นได้

๑๓. ผู้ที่ตายไปแล้วไม่กลับมาเกิดอีกมีหรือไม่

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน อันผู้ที่ตายไปแล้วมีบ้างหรือไม่ที่จักไม่กลับมาเกิดอีก

พระนาคเสนทูลตอบว่า มี ขอถวายพระพร **ผู้ที่จักกลับมาเกิดอีกก็มี ผู้ที่จักไม่กลับมาเกิดอีกก็มี**

พระยามิลินท์: คือใครกันเธอ ที่จักกลับมาเกิดอีก และจักไม่กลับมาอีก

พระนาคเสน: ผู้ที่ยังมีกิเลสจักกลับมาเกิดอีก ผู้ที่สิ้นกิเลสแล้วจักไม่กลับมาอีก

พระยามิลินท์: ก็ตัวเธอเล่า จักกลับมาเกิดอีก หรือว่าจักไม่กลับมาเกิดอีก

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร ถ้าอาตมภาพยังมีอุปาทาน (กิเลสที่ยังเป็นเชื้อ) อยู่ก็จักกลับมาเกิดอีก ถ้าไม่มีอุปาทาน ก็จักไม่กลับมา

พระยามิลินท์: เธอฉลาดแก้ปัญหา

๑๔. ผู้ที่ไม่กลับมาเกิดอีกเป็นเพราะเหตุไร

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน ผู้ที่จักไม่กลับมาเกิดอีกเป็นเพราะโยนิโสมนสิการไม่ใช่หรือ

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร เป็นเพราะโยนิโสมนสิการด้วย เพราะปัญญาด้วย เพราะกุศลธรรมเหล่าอื่นด้วย

พระยามิลินท์: โยนิโสมนสิการก็คือปัญญามิใช่หรือ

พระนาคเสน: มิใช่อย่างนั้น ขอถวายพระพร โยนิโสมนสิการในที่นี้ได้แก่ความนึกชอบ ปัญญาได้แก่ความรู้ ความต่างกันนี้พึงเห็นดังเช่นสัตว์เดียรัจฉาน มีแพะ แกะ โค กระบือ เป็นต้น ย่อมนึกสิ่งที่ดีที่ชอบได้ แต่หารอบรู้เหตุผลแห่งความดีความชอบนั้นๆ ไม่

๑๕. ผู้ที่ตายไปแล้วไม่กลับมาเกิดอีก จะรู้ตัวหรือไม่

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน ผู้ที่ไม่ต้องมาเกิดอีกนั้น เขารู้ตัวหรือไม่ ว่าเขาจักไม่มาเกิด

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร รู้

พระยามิลินท์: รู้ได้อย่างไร

พระนาคเสน: รู้ได้ด้วยรู้ตัวอยู่ว่า สิ่งซึ่งเป็นเหตุให้เกิด ตนได้ทำให้หมดสิ้นไปแล้ว

พระยามิลินท์: เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร ชาวนานวดข้าวเสร็จแล้ว เขาขนข้าวเปลือกมาใส่ยุ้งฉางไว้เต็ม ครั้นปีต่อมาเขาไม่ได้ทำนาอีก ข้าวเปลือกที่เขาสะสมไว้นั้น มีแต่กินสิ้นเปลืองไปวันๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น ชาวนาผู้นั้น เขาจะรู้หรือไม่ ว่ายุ้งฉางของเขาจักไม่เต็มขึ้นอีก

พระยามิลินท์: รู้สิเธอ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร รู้ได้เพราะอะไร

พระยามิลินท์: เพราะตัวหยุดทำนาจึงรู้ได้

พระนาคเสน: นั่นแลฉันใด แม้ผู้ที่ไม่ต้องมาเกิดอีก เขาก็รู้ตัวฉันนั้น เพราะตัวเขาได้หยุดก่อเหตุซึ่งจะทำให้เกิดต่อไปหมดแล้ว

พระยามิลินท์: เปรียบเข้าใจดี

๑๖. ผู้ที่จะต้องกลับมาเกิดอีกจะรู้ตัวหรือไม่

ดูก่อนพระนาคเสน ผู้ที่จะต้องบังเกิดต่อไป เขารู้ตัวหรือไม่ ว่าจะต้องไปเกิดอีก

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร รู้

พระยามิลินท์: เธอจงเปรียบให้ฟัง

พระนาคเสน: เหมือนชาวนา เมื่อหว่านข้าวปลูกลงในพื้นนาแล้ว ฝนก็โปรยปรายลงมาโดยลำดับ ขอถวายพระพร เมื่อนั้นชาวนาเขาจะรู้ได้หรือไม่ว่าข้าว (ที่) ปลูกจักงอกงาม

พระยามิลินท์: รู้สิเธอ เพราะธรรมดาข้าว (ที่) ปลูกเมื่อมีน้ำหล่อเลี้ยงอยู่ ก็ย่อมงอกงาม

พระนาคเสน: ผู้ที่จะต้องบังเกิดต่อไป ก็รู้ตัวเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะว่า พืช คือบุญบาปซึ่งเป็นเหตุให้เกิด ตัวยังเพาะยังทำอยู่

พระยามิลินท์: เธอว่านี้ชอบแล้ว

๑๗. ผู้ที่จะไม่ต้องมาเกิดอีก ขณะมีชีวิตอยู่ จะรู้สึกต่อความลำบากหรือไม่

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน ผู้ที่จะไม่ต้องมาเกิดอีก ระหว่างเมื่อยังมีชีวิตอยู่ จะรู้สึกต่อความลำบากหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร บางส่วนก็รู้สึก บางส่วนก็ไม่รู้สึก

พระยามิลินท์: ส่วนไหนรู้สึก ส่วนไหนไม่รู้สึก

พระนาคเสน: ร่างกายของท่านรู้สึกต่อความลำบาก แต่ใจของท่านไม่รับรู้ความลำบาก คือไม่มีความทุกข์ใจ

พระยามิลินท์: ไฉนจึงเป็นเช่นนั้นเล่าเธอ

พระนาคเสน: เหตุว่า ความลำบากกาย เช่น เมื่อยขบ หิวกระหาย หรือโรคภัยไข้เจ็บอย่างอื่น ก็ยังมีเสียดแทงร่างกายท่านอยู่ตามธรรมดา แต่ท่านไม่มีความลำบากใจ เพราะว่าเหตุที่ทำให้รู้สึกต่อความลำบากใจ เพราะว่าเหตุที่ทำให้รู้สึกต่อความลำบาก ท่านได้กำจัดจนสิ้นเชื้อแล้ว จึงเป็นอันว่า ใจของท่านไม่รับรู้ความลำบาก แม้พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสไว้ใจความว่า ผู้ที่สิ้นกิเลส (เหตุให้ใจเศร้า) แล้ว ยังคงมีแต่กายิกทุกข์ (ทุกข์ประจำร่างกาย) เท่านั้น ส่วนเจตสิกทุกข์ (ทุกข์ใจ) เป็นอันไม่มีแล้ว

พระยามิลินท์: เมื่อเป็นเช่นนั้น ไฉนท่านจึงไม่รีบนิพพาน หนีความลำบากเสียเล่า

พระนาคเสนะ เพราะใจท่านเหล่านั้นมิได้เกี่ยวเกาะอยู่ที่ความลำบากกาย โดยมาพิจารณาเห็นว่า ความลำบากเหล่านั้นเป็นอาการประจำของร่างกาย เมื่อมีเกิด มีแก่แล้ว ก็ต้องมีความไข้ ความเจ็บ ต้องเมื่อยขบหรือหิวกระหายอยู่เป็นธรรมดา

อนึ่ง ท่านเหล่านั้นไม่เร่งกาลเวลา ทำใจอยู่เสมอว่า จะทำประโยชน์สุขให้แก่ตนและผู้อื่นทุก ๆ ขณะไป แม้พระสารีบุตรก็ได้กล่าวไว้ความย่อ ๆ ว่า **จะยังมีชีวิตอยู่ก็ดี จะตายเสียก็ดี ไม่เป็นเหตุให้ดีใจหรือเสียใจ แต่ว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ก็จักทำประโยชน์ต่อไป**

พระยามิลินท์ะ เธอว่านี้จับใจ

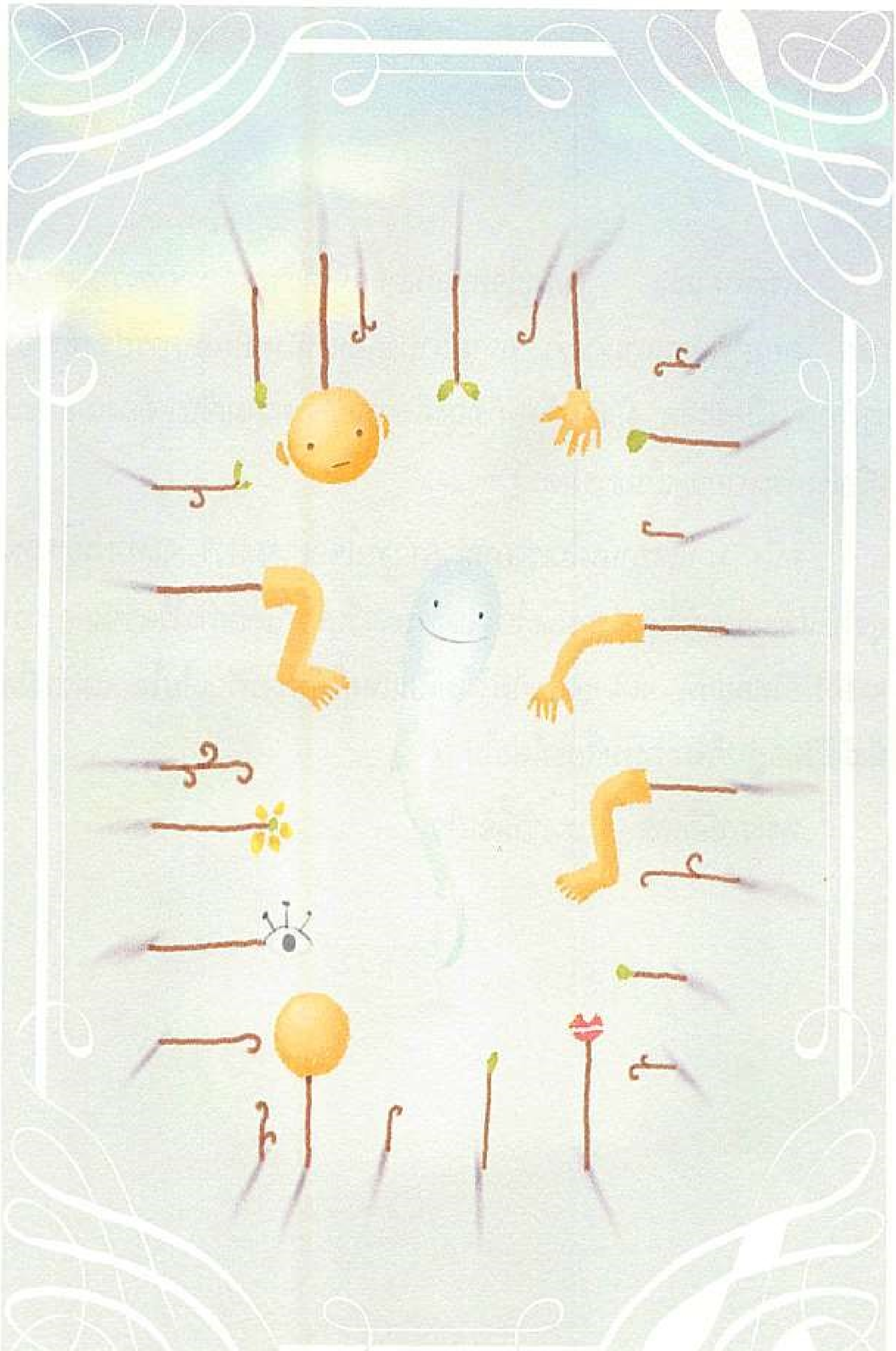

๑๘. เพราะเหตุไรมนุษย์จึงต่างกัน

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน ก็เหตุไฉนมนุษย์จึงต่างกันเป็นหลายประเภท เช่น บางคนอายุยืนยาว แต่บางคนอายุสั้น บางคนมีอำนาจวาสนาใหญ่ยิ่ง แต่บางคนอาภัพ ที่เป็นเช่นนี้ อะไรเป็นผู้จำแนก

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร อาตมภาพขอทูลถามพระองค์บ้างว่า เป็นไฉนต้นไม้จึงผลิผลมีรสต่าง ๆ กัน บางชนิดมีรสหวาน บางชนิดมีรสขม บางชนิดรสเผ็ด (หรือเปรี้ยว)

พระยามิลินท์: เป็นด้วยต้นไม้เหล่านั้นมีพันธุ์ต่างกัน

พระนาคเสน: นั่นแลฉันใด มนุษย์ก็มีพันธุ์ต่างกันฉันนั้นเหมือนกัน จึงได้มีมากประเภทเช่นนั้น คือใครทำความดีอย่างใดไว้ ความดีอย่างนั้นก็อำนวยผลไปตามลักษณะของตน แม้ความชั่วก็เช่นเดียวกัน ขอถวายพระพร เนื่องด้วยความดีความชั่วมีมากอย่าง และให้ผลต่าง ๆ กันเช่นนั้นแล มนุษย์จึงแปลกกันไปเป็นหลายประเภท ความข้อนี้สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตรัสแก่สุภมาณพ ใจความว่า กรรมย่อมจำแนกสัตว์โลกให้เป็นต่าง ๆ กัน

พระยามิลินท์: จริงอย่างเธอว่า

๑๙. บุญกับบาป อย่างไหนประทับใจมากกว่ากัน

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน บุญกับบาปอย่างไหนจะดูดดื่มกว่ากัน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร บุญดูดดื่มมากกว่า

พระยามิลินท์: ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นเล่าเธอ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร บาปย่อมมีผลเป็นทุกข์ ก็เมื่อผู้กระทำบาปถูกความทุกข์เผาผลาญให้ได้รับความเดือดร้อนอยู่ ใจย่อมระอาคร้านต่อการกระทำบาปนั้นต่อไป ส่วนบุญย่อมตามอำนวยความสุขกายความเย็นใจให้แก่ผู้กระทำ ซึ่งเป็นเหตุชวนให้ผู้ที่ได้รับผลเช่นนั้นพยายามสั่งสมต่อไปอีก เพราะบุญมีผลเป็นที่จับใจของผู้กระทำเช่นนี้จึงดูดดื่มกว่า

พระยามิลินท์: ชอบละ

๒๐. บุญบาปเกิดขึ้นในปัจจุบันขณะมีหรือไม่

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า บุญบาปอันเป็นเหตุให้นามรูปเกิด ซึ่งกำลังเกิดอยู่ในบัดนี้ มีหรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร มี

พระยามิลินท์: เธอจงว่ามาให้เห็น

พระนาคเสน: เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้ดมกลิ่น ลิ้นได้ลิ้มรส กายได้แตะต้อง ใจได้รับอารมณ์ ขอถวายพระพร ใน ๖ อย่างนี้ เมื่ออย่างใดอย่างหนึ่งกระทำกิจของตนอยู่ ย่อมเกิดความรู้แจ้งขึ้น ถ้าเป็นอารมณ์ที่ดี ก็รู้สึกชอบ รู้สึกพอใจ พยายามดิ้นรนหาต่อไป ถ้าเป็นอารมณ์ที่ไม่ถูกใจ ก็ไม่พอใจ พยายามดิ้นรนหนี เมื่อขณะดิ้นรนอยู่ ก็จำต้องยึดถือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งตนเห็นว่า จะกระทำให้การดิ้นหา หรือดิ้นหนีนั้นได้สมประสงค์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็เป็นเหตุให้ทำ พูด และคิดดีบ้างชั่วบ้าง เกิดเป็นบุญ เป็นบาป ขึ้นในทันที เช่นนี้แล ขอถวายพระพร จึงว่าบุญบาปซึ่งเกิดอยู่ในบัดนี้มี

พระยามิลินท์: เธอว่านี้ชอบแล้ว

๒๑. คนหนึ่งรู้จักบาป อีกคนหนึ่งไม่รู้จัก เมื่อทำบาป ใครจะบาปมากกว่ากัน

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน คนหนึ่งรู้ว่าทำอย่างไรเป็นบาป และบาปนั้นมีโทษอย่างไร อีกคนหนึ่งไม่รู้เสียเลย คนสองคนนี้ทำบาปด้วยกัน ใครจะบาปมากกว่ากัน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร คนไม่รู้บาปมากกว่า

พระยามิลินท์: ไฉนจึงเป็นเช่นนั้นเล่าเธอ ก็ทางบ้านเมือง ผู้ที่ไม่รู้กฎหมายกระทำผิดบางอย่าง ย่อมได้รับความลดหย่อนผ่อนโทษเบากว่าผู้รู้กฎหมาย

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร ก้อนเหล็กซึ่งเขาเผาไฟจนแดงโชน คนหนึ่งรู้ว่าเป็นเหล็กแดง อีกคนหนึ่งไม่รู้ ก็ถ้าจะให้คนสองคนนี้หยิบก้อนเหล็กแดงนั้น คนไหนจะหยิบได้เต็มมือและถูกความร้อนเผามากกว่ากัน

พระยามิลินท์: คนรู้จะหยิบได้สนิทหรือเธอ ต่อคนไม่รู้จึงหยิบได้เต็มมือ เมื่อเช่นนั้นก็ต้องถูกความร้อนเผามากกว่าคนรู้

พระนาคเสน: นั่นแลฉันใด นี่ก็ฉันนั้น คือผู้ที่รู้เหตุรู้ผลแห่งบาปกรรมโดยจริงใจมีอยู่อย่างไร ขณะเมื่อตนกระทำบาปอยู่ ย่อมเกิดความละอายใจและความหวาดกลัวว่า ตนมิสมควรจะกระทำเช่นนั้น ด้วยเกรงว่าภายหลังจะต้องได้รับความเดือดร้อน เพราะบาปกรรมนั้นตามให้ผล เป็นอันว่ามิกล้าที่จะกระทำบาปต่อไปอีก ส่วนผู้ที่ไม่รู้ว่าทำอย่างไรเป็นบาป และ

การกระทำนั้นมีโทษเพียงไร ย่อมไม่มีความตะขิดตะขวงใจ อาจทำได้ตามอำเภอใจ แม้บาปหนัก ๆ ก็ทำได้ โดยที่ตนไม่รู้ว่า การกระทำนั้น ๆ ตนจะต้องเป็นผู้รับผลอย่างสาหัส ขอถวายพระพร ด้วยเหตุนี้แล จึงว่าคนไม่รู้บาปมากกว่า

พระยามิลินท์ะ เธอว่านี้ชอบแล้ว

๒๒. ทำบาปมา ๑๐๐ ปี ก่อนตายมีจิตผ่องใส จะไปเกิดในสุคติจริงหรือ

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน คำที่เธอว่า ผู้ที่ทำบาปกรรมเรื่อยมาแม้ตั้ง ๑๐๐ ปี แต่ถ้าเวลาจะตายมีสติระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าได้ก็ย่อมนำไปเกิดในสวรรค์ ส่วนผู้ที่ทำบาปแม้แต่ครั้งเดียวก็ย่อมไปบังเกิดในนรกนั้น ดูไม่สมเหตุสมผล ข้าพเจ้ายังไม่เห็นด้วย

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ศิลาแม้ก้อนเล็กโดยลำพังจะลอยน้ำได้หรือไม่

พระยามิลินท์: ไม่ได้

พระนาคเสน: ก็ถ้าศิลาตั้ง ๑๐๐ เล่มเกวียน แต่อยู่ในเรือ ศิลานั้นจะลอยน้ำได้หรือไม่

พระยามิลินท์: ได้สิเธอ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร เปรียบบุญกุศลเหมือนเรือบาปกรรมเหมือนศิลา อันคนที่กระทำบาปอยู่เสมอตลอดชีวิต ถ้าเวลาจะตายมิได้ปล่อยจิตใจให้ตามระทมถึงบาปที่ตัวทำมาแต่หลังนั้น สามารถประคองใจไว้ในแนวแห่งกุศลอย่างหนึ่ง เช่น อาจทำใจให้แน่วอยู่เฉพาะแต่ในพระคุณของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ถ้าตายลงในขณะแห่งจิตดวงนั้น ก็เป็นอันหวังได้ว่าไปสุคติ ประหนึ่งศิลาซึ่งมีเรือทานน้ำหนักไว้มิให้จมลงฉะนั้น ส่วนผู้ที่กระทำบาปที่สุดแค่ครั้งเดียว ถ้าเวลาใกล้จะดับจิต เพียงแต่จิตหวนไปพัวพันถึง

กิริยาอาการที่ตัวกระทำบาปไว้เท่านั้น จิตดวงนั้นก็หนักพอที่จะถ่วงตัวไปให้เกิดในนรก ซึ่งเหมือนศิลาที่เราโยนลงไปในน้ำ แม้จะก้อนเล็กก็คงจมเช่นเดียวกัน

พระยามิลินท์ะ สมเหตุสมผลละ

๒๓. บุญบาปเมื่อยังไม่ให้ผลไปอยู่ที่ไหน

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน บุญก็ตาม บาปก็ตาม เมื่อยังไม่ให้ผล ไปรออยู่ที่ไหน

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ก็ติดตามผู้ทำไปดุจเงาตามตัว ถ้าได้โอกาสเมื่อใด ก็ให้ผลเมื่อนั้น

พระยามิลินท์: เธอจะสามารถชี้ได้หรือไม่ว่า อยู่ที่นั่น ที่นี่

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร อาตมภาพไม่สามารถจะชี้ถวายได้

พระยามิลินท์: ถ้าเช่นนั้นจงเปรียบให้ฟัง

พระนาคเสน: ต้นไม้เมื่อยังไม่ออกผล พระองค์จะทรงสามารถชี้ได้หรือไม่ว่า ผลอยู่ที่นั่น ที่นี่

พระยามิลินท์: ชี้ไม่ได้

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร บุญบาปก็เป็นเช่นเดียวกับผลไม้นั้นเหมือนกัน คือเมื่อกำลังติดตามไป ก็รู้ไม่ได้ว่า เวลานี้อยู่ที่นั่น ที่นี่

พระยามิลินท์: เข้าใจละเธอ

๒๔. อุทิศบุญกุศลให้ผู้วายชนม์ หากเขาไม่ได้รับ บุญกุศลนั้นจะมิสูญเปล่าหรือ

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน การที่ทายกทำบุญให้ทานแล้วแผ่ส่วนบุญอุทิศไปยังญาติมิตรที่ตายไปแล้วนั้น ญาติมิตรนั้น ๆ จะได้รับผลแห่งบุญกุศลทุกคนหรืออย่างไร

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ไม่ทุกคน ได้รับเฉพาะแต่ญาติมิตรที่ไปเกิดเป็นเปรตจำพวกปรทัตตูปชีวิเปรต (เปรตที่ยังชีพอยู่ได้โดยอาศัยส่วนบุญที่คนอื่นอุทิศให้) เท่านั้น นอกจากพวกนี้แล้ว เป็นอันไม่มีโอกาสที่จะได้ผลแห่งบุญกุศลนั้น ๆ

พระยามิลินท์: ก็ถ้าญาติมิตรของทายกมิได้ไปเกิดเป็นเปรตจำพวกนั้นเลย ผลแห่งบุญกุศลนั้น ๆ จะมิสูญไปเสียหรือ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร ไม่สูญ

พระยามิลินท์: ถ้าไม่สูญ ใครจะได้รับ

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร ก็ทายกนั้นแล เป็นผู้ได้รับ

พระยามิลินท์: เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบให้ฟัง

พระนาคเสน: เจ้าถิ่นจัดอาหารไว้รับแขก ถ้าแขกไม่ได้บริโภคอาหารนั้น ๆ จะพึงเป็นของใคร

พระยามิลินท์: ก็เป็นของของเจ้าถิ่นสิเธอ

พระนาคเสน: นั่นแลฉันใด นี่ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ผู้ที่ทำบุญ

ให้ทานแล้วแผ่ส่วนบุญอุทิศไปยังญาติมิตรที่ตายไปแล้ว ถ้าญาติมิตรไม่ได้อยู่ในจำพวกที่มีโอกาสจะได้รับผลแห่งบุญกุศลที่อุทิศไปให้แล้วไซร้ ผลบุญนั้นๆ ก็ไม่สูญ คงเป็นของแห่งผู้ทำบุญให้ทานเช่นเดียวกันนั้นแล

ขอถวายพระพร อันการแผ่ส่วนบุญอุทิศให้นี้ย่อมเป็นการเพิ่มพูนบุญกุศลยิ่งขึ้นอีกส่วนหนึ่งด้วย เพราะว่าการอุทิศให้นั้นประกอบด้วยผู้อุทิศมีเจตนามุ่งบูชาบุญคุณท่าน หรือมีเมตตากรุณาในผู้ที่ตายไปแล้ว

อาศัยเหตุผลที่บุญยังคงเป็นของแห่งทายก และเพิ่มพูนยิ่งขึ้นอีกเช่นนี้แล ผลบุญที่อุทิศส่งไปให้นั้นจึงจัดว่าสูญไม่ได้

พระยามิลินท์: เธอว่านี้ชอบแล้ว

๒๕. บุญกุศลอุทิศให้กันได้ บาปเล่าอุทิศให้กันได้หรือไม่

พระยามิลินท์ตรัสถามว่า ดูก่อนพระนาคเสน ส่วนบุญอุทิศให้กันได้ ก็ส่วนบาปเล่า จะอุทิศให้กันได้หรือไม่

พระนาคเสนทูลตอบว่า ขอถวายพระพร ไม่ได้

พระยามิลินท์: เป็นด้วยอะไร จึงไม่ได้

พระนาคเสน: ขอถวายพระพร เป็นด้วยบาปมีผลบีบคั้นหัวใจ ทำให้ใจหดหู่ เมื่อเป็นเช่นนี้บาปก็มีวงอันแคบ มีผลจำกัด แบ่งให้ผู้อื่นทั่ว ๆ ไปไม่ได้ ผู้ใดกระทำก็เฉพาะผู้นั้นเท่านั้น ซึ่งจะเป็นผู้ได้รับผลของบาป

พระยามิลินท์: เธอจงหาตัวอย่างมาเปรียบให้ฟัง

พระนาคเสน: หยดน้ำอันน้อยหยดลงที่พื้นดิน ขอถวายพระพร หยดน้ำนั้นจะทำให้พื้นดินซึมซาบทั่วไปได้หรือไม่

พระยามิลินท์: ไม่ได้สิเธอ หยาดที่ไหนก็ซึมซาบเฉพาะที่นั่น

พระนาคเสน: เป็นเพราะอะไร

พระยามิลินท์: เป็นเพราะหยดน้ำนั้นมีน้ำอยู่น้อย

พระนาคเสน: บาปซึ่งมีผลจำกัดก็ย่อมเป็นเช่นเดียวกันกับหยดน้ำอันน้อยนี้แล เมื่ออุทิศให้ผู้อื่นจึงไม่ซึมซาบไปได้ ขอถวายพระพร ถ้าเป็นน้ำฝน แผ่นดินย่อมจะซึมซาบได้มากมายมิใช่หรือ

พระยามิลินท์: ก็อย่างนั้นสิเธอ เพราะน้ำฝนเป็นของมาก จึงทำให้แผ่นดินชุ่มชื้นได้มาก

พระนาคเสน: นั่นแลฉันใด แม้บุญก็ฉันนั้นเหมือนกัน คือมีผลเอิบอาบใจปลูกความชุ่มชื้นอยู่ทุกขณะจิต เมื่อมาอุทิศให้กัน จึงซึมซาบไปถึง

พระยามิลินท์: เพราะมีเหตุผลเป็นอย่างไร บาปกับบุญจึงได้ต่างกันเช่นนั้น

พระนาคเสน: เพราะบาปมีผลเป็นทุกข์ระกำใจ ไม่ชวนให้กระทำต่อไป ทำให้ผู้กระทำเกิดความระอาท้อถอย เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นอันว่ามีผลจำกัด มีทางขยายตัวออกได้น้อย ส่วนบุญมีผลเป็นสุข เย็นกายเย็นใจผู้กระทำเกิดความเอิบอิ่มใจอยู่ทุกขณะจิต คือขณะจะทำ ใจก็สบาย ขณะทำอยู่ ใจก็เพลิดเพลิน ทำแล้วใจเบิกบาน และเพิ่มพูนความปราโมทย์ขึ้นทุกขณะที่นึกถึง เป็นอันว่ามีผลขยายตัวออกไปได้เสมอ เหมือนก้อนหินตกลงไปในน้ำ ย่อมทำให้กระแสน้ำกระจายตัวออกไปทุกทีฉะนั้น

ขอถวายพระพร เนื่องด้วยมีเหตุมีผลเป็นเช่นนี้ บุญกับบาปจึงต่างกันเช่นนั้น

พระยามิลินท์: เธอว่านี้ชอบแล้ว

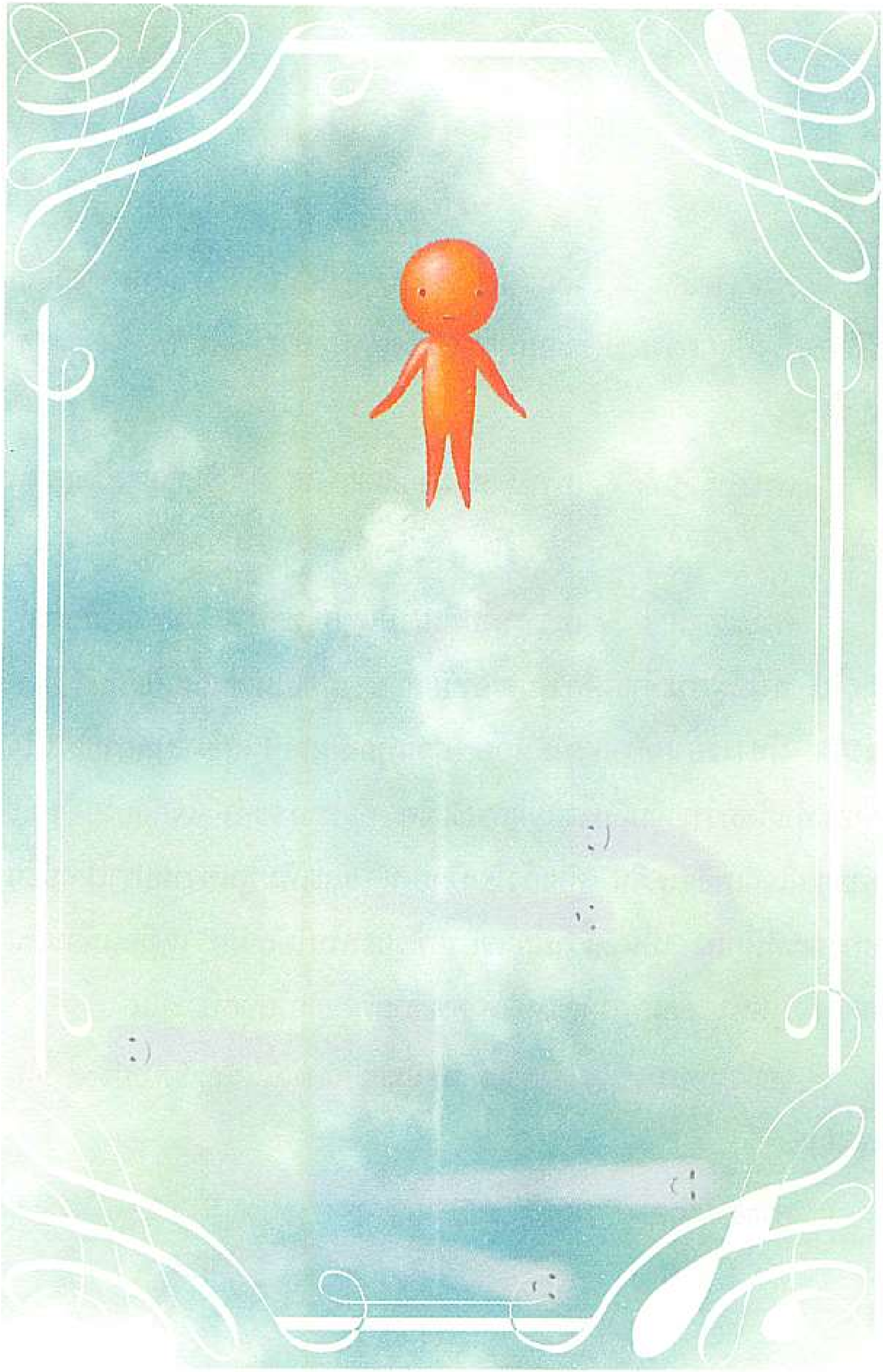

บทสรุป
จะปล่อยชีวิตเวียนว่ายไปตามกรรม หรือจะขึ้นมานำอยู่เหนือกระแส

"การเวียนว่ายตายเกิด" เป็นหลักความจริงย่อยที่ซ้อนอยู่[๑] ในหลักความจริงใหญ่เรื่อง **"ปฏิจจสมุปบาท"**[๒] อีกทีหนึ่ง หลักปฏิจจสมุปบาทนั้นเป็นหลักการที่เป็นสากลเพราะเป็นหลักแห่งความจริงที่มีอยู่แล้วด้วยตัวเอง ไม่ขึ้นอยู่กับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือ ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะตรัสรู้หรือไม่ตรัสรู้ก็ตาม หลักปฏิจจสมุปบาทก็คงมีอยู่อย่างนั้นไม่ผันแปร เมื่อหลักปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักการที่เป็นสากล หลักเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด

---

[๑] ที่ว่าซ้อนอยู่ก็เพราะหลักปฏิจจสมุปบาทนั้น ท่านอธิบายไว้หลายนัย เช่น หมายถึงกระบวนการเกิดขึ้นของความทุกข์ในชีวิตซึ่งเป็นไปเพียงชั่วขณะจิตเดียวก็ได้ เป็นกระบวนการเกิดขึ้นของตัวชีวิตเองก็ได้ และเป็นกระบวนการเวียนว่ายตายเกิดแบบข้ามภพข้ามชาติก็ได้ เวลาอธิบายจึงต้องมองให้ครบทั้งสามนัย จะกำหนดลงไปว่า เรื่องปฏิจจสมุปบาทเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิดชนิดข้ามภพข้ามชาติเพียงอย่างเดียวหาถูกไม่ เพราะฉะนั้น ในที่นี้จึงกล่าวแต่เพียงกลาง ๆ ว่า การเวียนว่ายตายเกิดเป็นเพียงส่วนย่อยที่ซ้อนอยู่ในส่วนใหญ่ของหลักปฏิจจสมุปบาท

[๒] วิ.มหา. ๔/๑/๑ : สํ.นิ ๑๖/๑/๑.

ซึ่งซ้อนอยู่ ในหลักปฏิจจสมุปบาทนั้น ก็ย่อมจะเป็นความจริงที่เป็นสากลเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จึงกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า เรื่องการเวียนว่ายตายเกิดเป็นสัจธรรมสากล ไม่ใช่เรื่องที่พระพุทธองค์ทรงนำมาสอนในลักษณะที่ทรงต้องการให้เป็น "จริยธรรมสำหรับสังคม" (เพียงแง่เดียว) แต่อย่างใด ยิ่งการสอนชนิดที่เรียกว่า "เอานรกมาขู่ - เอาสวรรค์มาล่อ" ยิ่งไม่ใช่ลักษณะการสอนของพระพุทธองค์ เพราะสิ่งที่พระองค์ทรงนำมาสอนนั้นเป็นความจริงล้วน ๆ ที่เป็นไปเองตามเหตุปัจจัยในกระบวนการแห่งธรรมชาติ กล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็น "ความจริง" (truth) ที่อยู่เบื้องหลัง "ของจริง" (fact) อยู่แล้วด้วยตัวของมันเอง จึงไม่มีเหตุผลอะไรที่จะต้องทรงใช้กุศโลบายอื่นใดมาหลอกล่อให้ใครต่อใครต้องเชื่อถือหรือปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์

ในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดที่เป็นเรื่องของชีวิตโดยตรงนั้น มีหลักธรรมสำคัญที่ท่านเน้นเด่นขึ้นมาเมื่อเวลาเรากล่าวถึงเรื่องนี้ก็คือ "หลักกรรม" เพราะตัว "กรรม" เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการเวียนว่ายตายเกิดดำเนินไปได้ (แต่เมื่อว่าถึงรากเหง้าแท้จริงแล้ว กิเลสคืออวิชชาเป็นตัวการใหญ่แต่เพราะอวิชชาเป็นนามธรรมที่คอยบงการซ้อนอยู่เบื้องหลังกรรมจึงทำให้ไม่เด่นออกมาในภายนอก ในการเขียนเพื่อทำความเข้าใจกับคนทั่วไปจึงให้ความสำคัญแก่กรรมเป็นหลัก) และจะหยุดลงได้ก็ด้วย "กรรม" นี้อีกเช่นกัน

วงจรของการเวียนว่ายตายเกิด (สังสารวัฏ) กล่าวอย่างสั้นที่สุดได้ว่าดำเนินไปเพราะปัจจัย ๓ ประการ (เรียกว่าวัฏฏะ) ด้วยกัน กล่าวคือ

๑. กิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น

๒. กรรม คือ พฤติกรรมที่สืบเนื่องจากแรงกระตุ้นของกิเลส

๓. วิบาก คือ ผลของพฤติกรรมทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว[๓]

กิเลส กรรม วิบาก ทำงานประสานกันอย่างไร ขอให้กลับไปอ่าน *มิลินทปัญหา*ข้างต้น ตอนที่ชื่อว่า "สังสารวัฏคืออะไร" ก็จะเข้าใจได้ชัดเจน เมื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดเป็นความจริงของชีวิตสำหรับคนที่ยังมีกิเลสอยู่เช่นนี้ จึงมีปัญหาว่า คนเราเลือกเกิดได้ไหม ถ้าเลือกเกิดได้ต้องทำอย่างไร และคนเราจะอยู่เหนือการเวียนว่ายตายเกิดได้หรือไม่ ต่อคำถามเหล่านี้ขอตอบทีละข้อดังนี้

(๑) คนเราเลือกเกิดได้ พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกทั้งหลายนับเป็นตัวอย่างของคนที่เลือกเกิดได้ ยกตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้าในสมัยที่พระองค์ยังเสวยพระชาติเป็นพระสุเมธดาบส พระองค์ได้ทรงพบกับพระทีปังกรพุทธเจ้า ในพระชาตินั้นพระองค์ได้ทรงชำระทางเสด็จถวาย แต่ทางยังไม่เรียบร้อยดีนัก พระพุทธองค์และพุทธสาวกทั้งหลายก็เสด็จมาถึง

---

[๓] สรุป ปฏิจจสมุปบาท ๑๒ ลงในวัฏฏะ ๓ ได้ดังนี้

๑. อวิชชา ตัณหา อุปาทาน จัดเป็นกิเลสหรือกิเลสวัฏ

๒. สังขาร (กรรม) ภพ จัดเป็นกรรมหรือกรรมวัฏ

๓. วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา (=ชาติ ชรา มรณะ) จัดเป็นวิบากหรือวิปากวัฏ

ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับเดิม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖ - ๑๗.

เสียก่อน สุเมธดาบสจึงทอดตัวนอนลงเป็นดุจสะพานให้พระพุทธเจ้าและเหล่าพระอริยสาวกดำเนินผ่านไป ในระหว่างที่ทอดตัวถวายเป็นสะพานให้พระพุทธองค์และเหล่าพระอริยสาวกเดินผ่านไปนี้ สุเมธดาบสได้ตั้งความปรารถนาเอาไว้ว่า **ในอนาคตกาลนานไกลขอให้ได้เกิดมาเป็นพระพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งเถิด** ครั้นพระทีปังกรพุทธเจ้าได้ตรัสพยากรณ์อนาคตของสุเมธดาบสว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า "โคดม" อย่างแน่นอน และต่อมาเป็นเวลากว่าสี่อสงไขยกับอีกแสนมหากัป (ระยะเวลาที่นานเกินกว่าจะนับได้) ความปรารถนาของสุเมธดาบสนั้นก็เป็นจริง[๔]

พระอริยสาวกอย่างพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลาน์ พระมหากัสสปะ พระอานนท์ เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นตัวอย่างของผู้ที่เลือกเกิดได้ทั้งนั้น ถึงแม้พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายในปัจจุบันนี้ก็เช่นกัน ก่อนที่พระองค์จะเสด็จมาอุบัตินั้น เมื่อทรงเลือกที่จะมาเสด็จอุบัติในมนุษยโลกแล้วก็ยังทรงเลือกเงื่อนไขประกอบได้อีกด้วย นั่นคือ

๑) **กาล** คือ อายุของมนุษย์จะต้องอยู่ระหว่าง ๑๐๐ - ๑๐๐,๐๐๐ ปี

๒) **ทีป** คือ ทวีป จะเสด็จอุบัติในชมพูทวีป

๓) **เทส** คือ ประเทศ ทรงเลือกมัธยมประเทศ (เมืองหลวงที่เป็นศูนย์กลางความเจริญ) และทรงเลือกเอาเมืองกบิลพัสดุ์ เป็นสถานที่เสด็จอุบัติ

---

[๔] สุรีย์ และวิเชียร มีผลกิจ, *พระพุทธประวัติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗ - ๙.

๔) **กุล** คือ ทรงเลือกเอาขัตติยตระกูล พร้อมกันนี้ยังทรงเลือกเอาพระเจ้าสุทโธทนะเป็นพระพุทธบิดาอีกด้วย

๕) **ชเนตติอายุปริจเฉท** คือ พระพุทธมารดาและกำหนดอายุของพระพุทธมารดา หมายความว่า ทรงเลือกพระนางสิริมหามายาเป็นพระพุทธ-มารดา และพระนางจะมีพระชนมายุหลังพระโพธิสัตว์ประสูติไปแล้วอีกเพียง ๗ วันเท่านั้น[๕]

ใช่แต่พระพุทธเจ้าและเหล่าพระอริยสาวกในอดีตเท่านั้นที่สามารถเลือกเกิดเองได้ แม้แต่คนธรรมดาทั่วไปอย่างเราท่านทั้งหลายที่มีชีวิตโลดแล่นอยู่ในยุคสมัยปัจจุบันนี้ก็มีสิทธิ์เลือกเกิดได้เหมือนกัน รวมทั้งมีสิทธิ์เลือกคุณสมบัติที่เราต้องการในภพหน้าได้เช่นเดียวกันอีกด้วย พระพุทธเจ้าตรัสว่า **คนจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับว่าเราแต่ละคนทำ "เหตุปัจจัย" (เงื่อนไข) อะไร** เอาไว้ ตัวอย่างเช่น ถ้าอยากเป็นคนมีอายุยืน เอาแต่อยากอย่างเดียวโดยไม่ยอมทำเหตุปัจจัย (คือไม่รู้จักสร้างเงื่อนไข) ที่จะทำให้อายุยืน ถึงจะอยากอายุยืนอย่างไรก็ไม่เป็นผล ดุจเดียวกับคนที่อยากรวยเป็นมหาเศรษฐีแต่ไม่รู้จักสร้างเหตุปัจจัยที่จะทำให้รวย เอาแต่คิดฝันฟุ้งแล้วก็ปล่อยเวลาให้ผ่านไปวันๆ ไม่ขยันไม่ขวนขวายทำงาน ทำอย่างไรก็คงไม่รวยขึ้นมาได้ เกณฑ์วัดว่าคนจะเป็นอย่างไร จึงไม่ใช่เพราะความอยากหรือความตั้งใจของเขาเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องดูความพยายามในการจัดสรรเหตุปัจจัยให้เกิดสภาพ

---

[๕] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,* พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒๓ - ๒๒๔.

เอื้อที่จะให้ความอยากความตั้งใจนั้นสัมฤทธิผลได้ในโลกแห่งความเป็นจริงประกอบด้วย

ในจูฬกัมมวิภังคสูตร พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงตัวอย่างว่า ความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นเรื่องที่เราแต่ละคนต่างเลือกสรรเอาเองทั้งนั้น (ไม่ว่าจะเป็นการเลือกสร้างสรรค์ด้วยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม กรรมทุกอย่างที่เราทำจะกลายมาเป็นคุณสมบัติของเราไม่ภพใดก็ภพหนึ่ง)[๖] เช่น

๑. คนใจร้ายมักฆ่าสัตว์ตัดชีวิต จะเป็นคนมีอายุสั้น
คนมีเมตตาละเว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต จะเป็นคนมีอายุยืน

๒. คนใจร้ายมักทำทารุณสัตว์ จะเป็นคนขี้โรค
คนมีเมตตาการุณย์ต่อสัตว์ จะเป็นคนมีสุขภาพดี

๓. คนมักโกรธเจ้าโทสะ จะเป็นคนผิวพรรณทราม
คนใจเย็นไม่เจ้าโทสะ จะเป็นคนมีรูปลักษณ์น่าดูชม

๔. คนใจแคบมักริษยา จะเป็นคนต่ำต้อยด้อยอำนาจ
คนใจกว้างพลอยยินดีเมื่อคนอื่นได้ดี จะเป็นคนมีอำนาจราชศักดิ์

๕. คนตระหนี่ ไม่นิยมให้ทานแบ่งปันใคร จะเป็นคนจน ไร้ทรัพย์สมบัติ
คนใจบุญนิยมให้ทานแบ่งปันอยู่เสมอ จะเป็นมหาเศรษฐีมีทรัพย์มาก

---

[๖] กล่าวตามนัย ขุ.ชา. ๒๗/๒๐๕๔/๔๑๓. ที่ว่า "กรรมดีหรือกรรมชั่วทุกอย่างที่แต่ละคนสั่งสมไว้ย่อมมีผล ขึ้นชื่อว่ากรรมแล้ว ถึงแม้จะเป็นกรรมเพียงเล็กน้อย ที่จะว่างเปล่าไร้ผลเสียจะไม่มี" และนัย ขุ.ชา. ๒๘/๘๖๔/๓๐๖. ที่ว่า "ขึ้นชื่อว่ากรรม ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ย่อมไม่สูญเปล่าเลย"

๖. คนกระด้าง ถือตัว หยิ่ง ดูถูกคนอื่น จะเป็นคนที่เกิดในตระกูลต่ำ

คนอ่อนน้อมถ่อมตนมีสัมมาคารวะ จะเป็นคนที่เกิดในตระกูลสูง

๗. คนที่ไม่นิยมศึกษาหาความรู้ จะเป็นคนโง่

คนที่นิยมศึกษาหาความรู้ จะเป็นคนฉลาด[๗]

(๒) ถ้าเลือกเกิดได้ มีเงื่อนไขอย่างไรบ้าง การจะเลือกเกิดในภพไหนนั้นก็ต้องรู้เสียก่อนว่า ภพที่จะไปเกิดนั้นมีอะไรบ้าง ในคัมภีร์ท่านแสดงว่า ภพหรือคติที่คนเราจะไปเกิดนั้นมีอยู่ ๕ ภพ หรือ ๒ คติด้วยกัน คือ

ก. ทุคติ

๑) นิรยะ สัตว์นรก

๒) ติรัจฉานโยนิ สัตว์ดิรัจฉาน

๓) เปตติวิสัย เปรต (รวมอสุรกาย)

ข. สุคติ

๔) มนุษย์

๕) เทวดา (รวมพรหม)[๘]

ที่เราอธิษฐานกันในงานศพว่า "ขอให้ (ระบุชื่อ) จงไปสู่สุคติเถิด" นั้น แท้จริงแล้วคือขอให้เขาไปเกิดเป็นเทวดาหรือไม่ก็กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก

[๗] ม.อุ. ๑๔/๒๙๐/๓๕๐ - ๓๕๖. ผลแห่งกรรมตามที่กล่าวมานี้ไม่จำเป็นว่าจะต้องได้รับต่อเมื่อตายไปแล้ว แต่เป็นผลที่เห็นประจักษ์แม้ในชีวิตนี้เอง นี่คือลักษณะที่แสดงถึงความมีเหตุผลของหลักกรรมที่ชัดเจนเป็นอย่างมาก ตรงกับหลักการทั่วไปของกฎแห่งกรรมที่ว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" คือ ใครทำกรรมที่จะเป็นสาเหตุให้ได้รับผลอย่างไร ก็จะได้รับผลอย่างนั้นสมตามเหตุปัจจัย/เงื่อนไขที่เขาเป็นผู้สร้างสรรค์จัดวางเอาไว้ด้วยตัวของเขาเอง

[๘] ที.ปา. ๑๑/๒๘๑/๒๔๖; ม.มู. ๑๒/๒๗๐/๑๔๘.

นั่นเอง แต่คนส่วนใหญ่มักอธิษฐานกันไปอย่างนั้นโดยไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่าสุคติคืออะไร

ทีนี้ก็มาถึงปัญหาอีกข้อหนึ่งที่ว่า ถ้าจะไปเกิดในสุคตินั้นจะต้องสร้าง "เงื่อนไข" อย่างไรจึงจะไปเกิดได้ ขอตอบแบบรวบรัดรวมกันทีเดียวว่า หากอยากกลับมาเกิดเป็นมนุษย์หรือไปเกิดเป็นเทวดาที่ถือกันว่าเป็นสุคติภูมิ พึงปฏิบัติตามเงื่อนไข ๑๐ ประการที่เรียกว่า **"กุศลกรรมบถ ๑๐"** ดังต่อไปนี้

ก. กายกรรม ๓

๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

๒) เว้นจากการลักขโมย

๓) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

ข. วจีกรรม ๔

๔) เว้นจากพูดเท็จ

๕) เว้นจากพูดส่อเสียด

๖) เว้นจากพูดคำหยาบ

๗) เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ

ค. มโนกรรม ๓

๘) ไม่โลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น

๙) ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น

๑๐) มีความเห็นชอบถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เช่น

รู้ดี รู้ชั่ว เชื่อผลแห่งกรรมดี กรรมชั่ว เชื่อในคุณมารดา บิดา เป็นต้น[๙]

ส่วนด้านที่ตรงกันข้ามจากนี้ทั้ง ๑๐ ข้อ ก็คือทางตรงที่นำดิ่งไปสู่ทุคติซึ่งไม่มีใครประสงค์จะไปเกิดอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ทั้ง ๆ ที่ใคร ๆ ไม่อยากไปเกิดในทุคติ แต่ถึงกระนั้นปุถุชนทั้งหลายก็มักทำกรรมที่เป็นเหตุให้ไปเกิดในทุคติโดยไม่ตั้งใจอยู่เสมอ วิธีแก้ที่จะไม่ให้เผลอใจไปประกอบอกุศลกรรมบถ ๑๐ อันเป็นเหตุนำไปเกิดในทุคติก็คือ ต้องเลือกทำแต่กรรมที่ดีหรือกุศลกรรมบถ ๑๐ ให้เคยชิน วิธีหนึ่งที่จะทำให้ใจและพฤติกรรมคุ้นชินอยู่กับกรรมดีทั้งหลายก็คือ ให้ปฏิบัติตามคติธรรมดังต่อไปนี้

- จงระวัง*ความคิด* เพราะคิดบ่อย ๆ จะกลายเป็นการกระทำ
- จงระวัง*การกระทำ* เพราะทำบ่อย ๆ จะกลายเป็นนิสัย
- จงระวัง*นิสัย* เพราะนิสัยจะกลายเป็นอุปนิสัย (วาสนา)
- จงระวัง*อุปนิสัย* เพราะอุปนิสัยจะกำหนดวิถีชีวิตทั้งหมดของเราเอง

(๓) **กรรมในปัจจุบันคือหลักประกันของชีวิตใหม่ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า** การเวียนว่ายตายเกิดในสุคติภพอย่างการเกิดมาเป็นมนุษย์หรือเทวดา และการเกิดในทุคติภพ คือการเกิดในกำเนิดสัตว์นรก สัตว์ดิรัจฉาน เปรต อสุรกาย (ผี) ก็ตาม ล้วนแล้วแต่ขึ้นอยู่กับ "กรรม" คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งคนเราทำอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันนี่เอง การกระทำที่ไม่ประกอบด้วยเจตนาไม่จัดเป็นกรรม เช่น การ

[๙] ที.ปา. ๑๑/๓๖๐/๒๘๔.

หาวเพราะง่วงนอน ความรู้สึกหิว การเดินชนกันโดยไม่ตั้งใจ การกะพริบตา ฯลฯ รวมความว่าพฤติกรรมทุกอย่างที่เกิดขึ้นจากสัญชาตญาณที่เป็นไปเอง ตามปกติของร่างกาย ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจหรือความจงใจ ไม่จัดเป็นกรรม แต่ถือว่าเป็น "กิริยา" คือ เมื่อทำลงไปแล้วไม่ส่งผลเป็นกรรมที่เป็นเหตุของการก่อภพก่อชาติในภพใหม่อีก ไม่จัดเป็นบุญหรือเป็นบาปที่มีผลต่อชีวิตจิตใจหรือบุคลิกภาพ ทำแล้วก็เป็นอันแล้วกันไปจบกันไปในขณะที่ทำนั้น

ในเมื่อชีวิตล้วนดำเนินไปภายใต้กฎแห่งกรรม (ทั้งกรรมดีและกรรมชั่วทั้งกรรมเก่าและกรรมใหม่และกรรมในอนาคต) ซึ่งที่เราแต่ละคน

[๑๐] การที่กล่าวไว้ในที่นี้ว่าความเป็นไปในชีวิตของคนเราขึ้นอยู่กับกรรมเป็นสำคัญนั้น พึงทราบว่าเป็นการกล่าวเพื่อเน้นให้เห็นว่า กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติ (law of nature) ที่มีอิทธิพลหรือมีบทบาทต่อคนเรามากที่สุด เด่นที่สุดกว่าบรรดากฎธรรมชาติอื่น ๆ ทุกข้อ อย่าพึงสับสนหรือเข้าใจผิดว่า กฎอย่างอื่นไม่มีผลต่อชีวิตเป็นอันขาด ที่จริงแล้วความเป็นจริงในชีวิตของคนเราขึ้นต่อกฎธรรมชาติข้ออื่นด้วย แต่ว่ากฎเหล่านั้นไม่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนโดดเด่นเท่ากฎแห่งกรรมเท่านั้นเอง ดังนั้นหากจะพูดให้ถูกต้องถ่องแท้แล้ว ข้อความข้างต้นควรพูดว่า ชีวิตล้วนดำเนินไปภายใต้กฎแห่งกรรม (เป็นหลัก/เป็นสำคัญ) และกฎแห่งธรรมชาติอื่น ๆ อีก ๔ ข้อ

กฎธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนเราท่านเรียกว่า "นิยาม ๕" หรือ oderliness of nature ประกอบด้วย (๑) อุตุนิยาม กฎแห่งธรรมชาติฝ่ายวัตถุ เช่น ความผันแปรของดินฟ้าอากาศ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ที่มีส่วนทำให้คนแตกต่างกัน (๒) พีชนิยาม กฎแห่งการสืบพันธุ์ (๓) จิตนิยาม กฎแห่งการทำงานของจิต (๔) กรรมนิยาม กฎแห่งการกระทำและผลของการกระทำซึ่งเป็นไปเองตามเหตุปัจจัย และ (๕) ธรรมนิยาม กฎแห่งธรรมชาติที่มีอยู่อย่างเป็นธรรมดาเช่นนั้นไม่ผันแปร เช่น สรรพสิ่งล้วนแล้วมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ทุกคนเกิดมาต้องแก่ เจ็บ ตาย ไม่มีใครล่วงพ้นหลักความจริงเหล่านี้ไปได้ เป็นต้น ดู ที.อ. ๒/๓๔.

เป็นผู้ก่อขึ้นมาด้วยตัวเองเช่นนี้[๑๐] เราจึงควรใช้ชีวิตนี้ให้ดีที่สุด ด้วยความรับผิดชอบให้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่เรากระทำด้วยความตั้งใจทางกายทางวาจา และทางใจ จะมีผลสะท้อนกลับมากำหนดวิถีชีวิตของเราในปัจจุบันและในอนาคตโดยตรง อนึ่ง การที่เราจะใช้ชีวิตให้ดีที่สุดนั้น ควรเริ่มต้นที่นี่และเดี๋ยวนี้ (here and now) เพราะปัจจุบันขณะเป็นจุดสุดท้ายของกรรมเก่า และขณะเดียวกันก็เป็นจุดเริ่มต้นของกรรมใหม่ทั้งกรรมเก่าและกรรมใหม่ต่างมาบรรจบกันที่ปัจจุบันขณะนี้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า ถ้าทำปัจจุบันให้ดีที่สุดด้วยกรรมที่เลือกสรร ทำอย่างรอบคอบที่สุดแล้ว ก็ไม่ต้องห่วงอดีต ไม่ต้องพะวงอนาคต ใช้ชีวิตทุกวินาทีให้มีคุณค่า แล้วผลของทุกวินาทีที่มีคุณค่าซึ่งมีปัญญาเป็นตัวกำกับนั้นจะดูแลตัวของมันเอง

มีกุศโลบายอย่างหนึ่งที่จะทำให้เรารู้จักเลือกสรรทำแต่กรรมดี เพื่อสร้างชีวิตที่ดี เพื่อที่จะได้เลือกเกิดในภพที่ตนปรารถนาได้ด้วยตัวเองในอนาคตก็คือการหมั่นรำลึกถึงอยู่เสมอซึ่งพุทโธวาท ที่เป็นหลักความจริงเกี่ยวกับหลักกรรมกับความเป็นไปในวิถีชีวิตของคนเรา ที่ว่า

๑) สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนเอง

๒) สัตว์ทั้งหลายเป็นทายาทแห่งกรรม (ที่ตนทำเอง)

๓) สัตว์ทั้งหลายเกิดมาก็เพราะกรรม

๔) สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ (เกี่ยวข้องกันเพราะกรรม)

๕) สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นที่พึ่ง (ทำดีไว้ก็ได้พึ่งกรรมดีของตน)

๖) สัตว์ทั้งหลายแตกต่างกันทั้งในทางดีงามทรามและประณีตก็เพราะกรรม[๑๑]

(๔) ใช้กรรมเก่า สร้างสรรค์กรรมใหม่ พัฒนาชีวิตต่อไปให้อยู่เหนือกฎแห่งกรรม ใครต่อใครมักพูดให้ได้ยินอยู่เสมอ "เราเกิดมามีกรรม ก็จำต้องก้มหน้ารับกรรมกันต่อไป" คำพูดนี้มีข้อที่ควรทำความเข้าใจให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงดังนี้

๑) ทุกคนที่เกิดมาก็เพราะมีกรรม นี่เป็นความจริง เพราะผลของกรรมที่ตนทำไว้นั่นเอง จึงเป็นเหตุให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพน้อยภพใหญ่ การเกิดมามีชีวิตของคนเราจึงเป็นการเกิดมาจากกรรมที่ตนทำไว้เป็นสำคัญ *(กมฺมโยนิ)* แต่ข้อที่ควรย้ำไว้เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดก็คือ เราเกิดมาจากกรรมก็จริงอยู่ แต่เราไม่ได้เกิดมาจากกรรมเพื่อที่จะ "ใช้กรรม" เพียงอย่างเดียว ที่ถูกนั้นเราเกิดมาจากกรรมเก่าเพื่อชดใช้กรรมเก่าส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเราก็กำลังใช้ชีวิตเพื่อสร้างกรรมใหม่ในปัจจุบันด้วย ข้อความข้างต้นนี้ควรจะพูดให้สอดคล้องตามความเป็นจริงว่า "เราเกิดมาจากกรรมเก่าเพื่อชดใช้กรรมเก่า และขณะเดียวกันก็เพื่อที่จะสร้างสรรค์กรรมใหม่ด้วย"

๒) การชดใช้กรรมเก่านั้นเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องยอมรับความจริงไปตามสภาพ เพราะผลแห่งกรรมเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ตนทำเอาไว้เอง เมื่อทำเองก็ต้องรับเอง ไม่มีใครมารับแทนได้[๑๒] แต่คนมีปัญญาไม่ควรเกิดมาเพื่อ

---

[๑๑] ม.อุ. ๑๔/๒๘๙/๓๔๙ - ๓๕๐.

[๑๒] ขุ.ธ.๒๕/๒๒/๓๗.

ที่จะ "ยอมจำนน" กับกฎแห่งกรรม เพราะการยอมจำนนจะไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย นอกจากจะทำให้ปลงตกต่อชีวิตแล้วไม่คิดสร้างสรรค์สิ่งใดเท่านั้นเอง ท่าทีที่ถูกต้องต่อกรรมเก่าก็คือ เราควร "ยอมรับ" ผลแห่งกรรมเก่าที่เราทำเอาไว้ตามสภาพแห่งความเป็นจริง แต่ไม่ควร "ยอมจำนน" กับสภาพที่เป็นผลแห่งกรรมเก่าเช่นนั้นอยู่เสมอไป เพราะใครก็ตามที่ปล่อยให้ชีวิตจมปลักอยู่กับกรรมเก่าของตนย่อมจะมีแต่ความต่ำต้อยด้อยค่าลงไปหนักขึ้นทุกที เช่น เกิดมาเป็นลูกคนจนก็โทษกรรมเก่า "ยอมจำนน" อยู่กับความจนเช่นนั้น ไม่เคยคิดที่จะหาทางสร้างเนื้อสร้างตัวให้ก้าวหน้าขึ้นไป คนที่คิดอย่างนี้จะดีแต่ปล่อยชีวิตให้ผ่านไปวันต่อวันเท่านั้น สำหรับปัญญาชนแล้วเขาจะ "ยอมรับ" กรรมเก่า และจะไม่ "ยอมจำนน" ต่อกรรมเก่า แต่จะใช้กรรมเก่านั่นเองเป็น "บทเรียน" ว่า ที่เราเกิดมาเป็นเช่นนี้ ๆ ก็เพราะเราทำกรรมอย่างนี้เอาไว้ เพราะฉะนั้น (จึงสรุปบทเรียนจากกรรมเก่าของตนมาสอนตนเองว่า) ถ้าไม่อยากเกิดมาเป็นอย่างนี้ ๆ ก็ต้องไม่ทำกรรมอย่างนี้อีกเป็นอันขาด

คนที่พยายามเรียนรู้จากกรรมเก่า ก็ย่อมมีโอกาสพัฒนาตัวเองขึ้นไปให้กลายเป็นคนที่อยู่เหนือกรรมเก่าได้อย่างแน่นอน เช่น พระองคุลิมาลในอดีตเคยฆ่าคนมามาก แต่ท่านไม่ยอมจำนนต่อกฎแห่งกรรม แม้มาบวชแล้วจะถูกกรรมเก่ารุมเร้ารังควานอย่างไร ท่านก็ไม่ยอมจำนน แต่กลับยอมรับสภาพผลแห่งกรรมที่ตนเป็นคนก่ออย่างสงบ ขณะเดียวกันท่านก็พยายามเรียนรู้จากกรรมเก่าด้วยการสร้างกรรมใหม่ที่ดีกว่าขึ้นมาแทน ครั้นท่านพัฒนาตัวเองด้วยการสร้างกรรมใหม่ที่ดีกว่าขึ้นมาแทนจนบรรลุอรหัตผล

เป็นพระอริยบุคคลขั้นพระอรหันต์ได้แล้ว ท่านก็กลายเป็นผู้ที่อยู่เหนือกรรมเก่า และไม่สร้างกรรมใหม่ ใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ต่อไปอย่างผู้ที่ "พ้นแล้ว" จากกฎแห่งกรรมอย่างแท้จริง ตั้งแต่นั้นท่านก็กลายเป็นอารยชนผู้ที่อยู่เหนือบุญเหนือบาป *(ปุญฺญปาปปหีโน)* ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของการหมุนวนไปในวัฏจักรของการเวียนว่ายตายเกิดอีกแล้วอย่างนิรันดร

๓) การที่จะอยู่เหนือบุญเหนือบาปนั้นจะต้อง "ตัดกรรม" ให้ได้เสียก่อน และวิธีการตัดกรรมตามแนวพุทธก็คือ การปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ จนจบบริบูรณ์เท่านั้น การตัดกรรมด้วยวิธีการนอกเหนือไปจากนี้ถือว่าเป็นการตัดกรรมเทียมที่ไม่ได้ผลแท้จริง อริยมรรคมีองค์ ๘ หรือทางสายกลางที่จะนำไปสู่ภาวะอยู่เหนือบุญเหนือบาป เหนือเกิดเหนือตาย หรือเหนือวัฏจักรของการเวียนว่ายตายเกิดประกอบด้วย

๑. สัมมาทิฐิ เห็นชอบ
๒. สัมมาสังกัปปะ คิดชอบ
๓. สัมมาวาจา พูดชอบ
๔. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ
๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ
๖. สัมมาวายามะ เพียรชอบ
๗. สัมมาสติ ระลึกชอบ
๘. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ[๑๓]

[๑๓] วิ.ม. ๔/๑๓/๒๐ – ๒๒.

หากปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ได้ครบบริบูรณ์แล้วก็จะทำให้บรรลุถึงพระนิพพานอันเป็นบรมสุข หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าได้เห็นอริยสัจ ๔ อย่างแจ่มแจ้ง เมื่อเห็นอริยสัจด้วยปัญญาจักษุแล้วก็ย่อมจะมีชีวิตที่เปี่ยมไปด้วยความสะอาด สว่าง สงบ อิสรภาพ และเมื่อใครก็ตามบรรลุถึงนิพพานแล้ว การเวียนว่ายตายเกิดในมหาสมุทรแห่งความทุกข์อันยาวนานก็เป็นอันยุติลงอย่างถาวรดังพุทธานุศาสน์ที่ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยสัจ ๔ ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้

อริยสัจ ๔ ประการ คืออะไรบ้าง

๑. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอด *ทุกขอริยสัจ* เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้
๒. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอด *ทุกขสมุทัยอริยสัจ* เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้
๓. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอด *ทุกขนิโรธอริยสัจ* เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้
๔. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอด *ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ* เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย (บัดนี้) เราและเธอทั้งหลายได้รู้แจ้งแทงตลอดทุกข-อริยสัจแล้ว เราและเธอทั้งหลายได้รู้แจ้งแทงตลอดทุกขสมุทัยอริยสัจแล้ว เราและเธอทั้งหลายได้รู้แจ้งแทงตลอดทุกขนิโรธอริยสัจแล้ว เราและเธอ

ทั้งหลายได้รู้แจ้งแทงตลอดทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจแล้ว เราและเธอทั้งหลายถอนภวตัณหา (อยากได้ อยากมี อยากเป็น) ได้แล้ว ภวเนตติ (ตัณหาที่นำไปเกิดในภพนั้นภพนี้) สิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่ (การเกิดใหม่) ไม่มีอีก"[๑๔]

๔) อ่านมาถึงตรงนี้แล้วบางทีอาจยังมีบางคนสงสัยว่า การที่จะตัดกรรมจนสามารถอยู่เหนือกรรมได้นั้น คงต้องใช้เวลาอีกเนิ่นนานหลายภพหลายชาติเสียกระมัง ความจริงหาเป็นอย่างที่คนไทยเข้าใจกันในปัจจุบันนี้แต่อย่างใดไม่ เพราะเราทุกคนสามารถบรรลุพระนิพพานล่วงเข้าสู่การเป็นผู้อยู่เหนือกรรมและเหนือการเวียนว่ายตายเกิดได้ในชีวิตนี้เลยทีเดียว ขอยกพระพุทธพจน์จาก *มหาสติปัฏฐานสูตร* มายืนยัน พร้อมทั้งถือโอกาสยุติปัญหาที่สืบเนื่องมาจากเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดดังต่อไปนี้

"ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ (โดยสาระก็คือเจริญมรรคมีองค์ ๘ นั่นเอง) ตลอด ๗ ปีพึงหวังผลได้อย่างหนึ่งในสองอย่างนี้ คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทาน (กิเลส) เหลืออยู่ ก็จักเป็นอนาคามี

๗ ปี จงยกไว้ก่อน ...๖ ปี...๕ ปี...๑ เดือน ครึ่งเดือน จงยกไว้ก่อน

[๑๔] ที.ม. ๑๐/๑/๕๕/๙๙.

บุคคลผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ตลอด ๗ วัน พึงหวังผลได้อย่างหนึ่งในสองอย่างนี้ คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็นอนาคามี"[๑๕]

[๑๕] ม.อุ. ๑๔/๒๘๙/๓๔๙ - ๓๕๐.

ภาค ๒

ปัญหาของพระเจ้าปายาสิ
โลกหน้า เทวดา บุญ บาป
กฎแห่งกรรมมีจริงหรือไม่

ความนำ
วิวาทะของสองปราชญ์ร่วมพุทธสมัย

วิวาทะเรื่อง "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์[๑] ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" เป็นต้น อันเป็นที่มาของปัญหาพระเจ้าปายาสิเกิดขึ้นจากการถาม – ตอบของสองนักปราชญ์พุทธร่วมสมัย คนหนึ่งเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เคยใช้ชีวิตอยู่ในอารามเดียวกันกับพระพุทธองค์ตั้งแต่ยังเป็นสามเณรน้อย จนเป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่และมีชีวิตยืนยาวต่อมาถึงภายหลังพุทธปรินิพพาน ทั้งเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่นั้น ท่านก็ได้รับการยกย่องว่ามีความเป็นเลิศด้านการแสดงธรรมอย่างวิจิตร อันนับว่าเป็นความสามารถที่เกื้อกูลอย่างยิ่งต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

---

[๑] สัตว์ที่เกิดผุดขึ้นทันทีโดยไม่มีเชื้อและเมื่อตายก็หายไปทันทีไม่ทิ้งซากไว้ให้พบ เช่น เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางพวก (เช่น มนุษย์ยุคแรก) เปรตบางพวก เป็นต้น

พระมหาเถระผู้ใหญ่องค์นี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า **พระกุมารกัสสปะ**[๒]

ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นคฤหัสถ์ ครองฆราวาสวิสัย มีสถานภาพทางสังคมเป็นผู้ครองนครเสตัพยะ เมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่งในอาณาจักรของพระเจ้าปเสนทิโกศลแห่งแคว้นโกศล นั่นคือ**พระเจ้าปายาสิ** หรือที่บางแห่งเรียกเจ้าปายาสิ (เพราะเป็นเพียงเจ้าผู้ครองนคร มิใช่กษัตริย์ที่ได้รับมุรธาภิเษกก่อนขึ้นเสวยราชย์ แต่ในที่นี้ผู้แปลเรียกพระองค์ว่า พระเจ้าปายาสิ และใช้ราชาศัพท์เมื่อกล่าวถึงพระองค์โดยตลอด ทั้งนี้เพื่อความสละสลวยทาง

---

[๒] ในพุทธประวัติปรากฏว่ามีพระอริยสาวกที่ใช้ชื่อพ้องกันว่า "กัสสปะ" อยู่หลายองค์ด้วยกัน เพื่อป้องกันความสับสน บูรพาจารย์ท่านจึงเติมคำนำหน้าชื่อของแต่ละท่านเอาไว้ให้เป็นที่สังเกตด้วย ท่านเหล่านั้นประกอบด้วย

๑. *พระกัสสปพุทธเจ้า* พระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในภัทรกัปนี้ (ซึ่งมีอยู่ ๕ พระองค์ คือ พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคมนพุทธเจ้า พระกัสสปพุทธเจ้า พระโคตมพุทธเจ้า และเมตเตยยพุทธเจ้า เฉพาะองค์สุดท้ายนี้เป็นที่รู้จักกันในหมู่คนไทยว่า พระศรีอารยเมตไตรย หรือพระศรีอาริย์)

๒. *พระอุรุเวลกัสสปะ*

๓. *พระนทีกัสสปะ*

๔. *พระคยากัสสปะ*

ทั้งสามองค์นี้เป็นพี่น้องกัน นับเป็นพุทธสาวกในยุคต้นพุทธกาล มีอดีตเป็นนักบวชชฎิลถือลัทธิบูชาไฟ

๕. *พระมหากัสสปะ* พระมหาเถระชั้นผู้ใหญ่ที่มีบทบาทโดดเด่นเป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นผู้นำในการทำปฐมสังคายนา (สังคายนาครั้งที่ ๑) ภายหลังพุทธปรินิพพานได้เพียง ๓ เดือน ท่านได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่าเป็นเอตทัคคะทางด้านทรงธุดงคคุณ มีอายุยืนถึง ๑๒๐ ปี

๖. *พระกุมารกัสสปะ* พระมหาเถระผู้ได้รับการยกย่องจากพระบรมศาสดาว่าเป็นผู้แสดงธรรมได้อย่างวิจิตร (มีวาทศิลป์) มีผลงานโดดเด่นเป็นที่รู้จักของนักศึกษาพระพุทธศาสนาในฐานะผู้กำราบพระเจ้าปายาสิผู้มีความเห็นผิดให้มาเลื่อมใสศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนา

ภาษาเป็นสำคัญ) เป็นนักคิด นักปรัชญาชั้นนำที่เชื่อในลัทธินัตถิกทิฐิ (ลัทธิที่ปฏิเสธผลของกรรมดี กรรมชั่ว โลกหน้า ศีลธรรม จริยธรรม หรือระบบคุณค่าที่ยังความสงบร่มเย็นให้เกิดขึ้นในสังคม เทียบได้กับ nihilism) ลัทธินี้มีสารัตถะอย่างไรได้กล่าวไว้แล้วในตอนที่ว่าด้วยประวัติของพระองค์และใน *ปายาสิราชัญญสูตร* ที่จะได้อ่านกันต่อไปโดยละเอียดในเล่มนี้

ปายาสิราชัญญสูตร มีความโดดเด่นทั้งด้านบุคคล เนื้อหา และรูปแบบในการนำเสนอพุทธธรรม ด้านบุคคล พระกุมารกัสสปะทำหน้าที่เป็นดังตัวแทนชั้นนำของชาวพุทธ พระเจ้าปายาสิเองก็เป็นดังตัวแทนชั้นแนวหน้าของผู้เชื่อมั่นศรัทธาในลัทธินัตถิกทิฐิอันเป็นลัทธิมิจฉาทิฐิร่วมพุทธสมัย เนื้อหานั้นเล่าก็คมคายด้วยพุทธธรรมและมากด้วยอุปมาอุปไมย ส่วนรูปแบบก็แตกต่างจากการแสดงธรรมโดยทั่วไปเพราะมีรูปแบบเป็นการถาม – ตอบที่ชวนให้เกิดอรรถรส ไม่รู้สึกว่ายืดเยื้อเหมือนบางพระสูตรที่มีเนื้อหายากและยาว กว่าจะอ่านจบก็หมดความสนใจเสียก่อน การพบกันของนักปราชญ์ทั้งสองท่านเกิดขึ้นที่ป่าไม้สีเสียดทางตอนเหนือของนครเสตัพยะ พระเจ้าปายาสิพร้อมทั้งข้าราชบริพารและประชาชนต่างได้รับธรรมรสอันเป็นผลจากการสนทนาธรรมครั้งนี้อย่างเต็มอิ่ม

ปราชญ์บางท่านยังตั้งข้อสันนิษฐานด้วยว่า บางที *ปายาสิราชัญญสูตร* อาจเป็นแรงบันดาลใจให้เกิด *มิลินทปัญหา* ด้วยก็เป็นได้ ข้อสันนิษฐานนี้มีเค้าความเป็นจริงอยู่มาก สังเกตได้จากลีลาการปุจฉาวิสัชนาและการใช้ตรรกะของพระกุมารกัสสปะกับพระนาคเสน จะเห็นได้ว่ามีหลายบทหลายตอน เหมือนถอดแบบออกมาจากพิมพ์เดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เด่นชัดก็เรื่องการใช้อุปมาอุปไมยประกอบการตอบคำถามของพระนาคเสนนั้น คมคำและคมคายไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันเลยตั้งแต่ต้นจนจบ

จากพระกุมารกัสสปะถึงพระเจ้าปายาสิ

พระกุมารกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะเป็นพระมหาเถระองค์หนึ่งในบรรดาพระอสีติมหาสาวกของพระพุทธองค์ ท่านได้รับการยกย่องจากพระบรมศาสดาในเอตทัคคฐานันดรว่าเป็นผู้แสดงพระธรรมเทศนาได้อย่างวิจิตร อรรถกถาธรรมบทบันทึกประวัติของท่านไว้ว่า

ธิดาเศรษฐีในกรุงราชคฤห์คนหนึ่งมีจิตใจใฝ่ธรรมมาแต่อายุยังน้อย พอแต่งงานแล้ว ความปรารถนานี้ก็ยังคงเริงแรงแสงฉานอยู่ไม่หาย นางปรนนิบัติสามีดีเยี่ยมจนสามารถเอาชนะใจเขาได้แล้ว จึงบอกความตั้งใจแต่เดิมว่าอยากจะขออนุญาตออกบวชเป็นภิกษุณีในพระบวรพุทธศาสนา ด้วยความดีงามในฐานะภริยาที่เปี่ยมด้วยสมบัติแห่งกุลสตรีทำให้หัวใจของผู้เป็นสามีโอนอ่อนผ่อนตามอย่างว่าง่าย ไม่นานนางก็ได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีดังปรารถนา ณ สำนักภิกษุณีที่อยู่ในสังกัดของพระเทวทัต

บวชได้พักใหญ่ก็เกิดเรื่อง เมื่อปรากฏว่าครรภ์ของนางโตขึ้นเรื่อย ๆ พอความทราบถึงพระเทวทัต พระเทวทัตสั่งให้นางลาสิกขาทันที เพราะเกรงว่าหากเรื่องแดงขึ้นมาจะกลายเป็นข่าวฉาวโฉ่ไปทั้งสำนัก ซึ่งถ้าเหตุการณ์ลุกลามถึงขั้นนั้นขึ้นมา ทั้งชื่อเสียง ลาภสักการะ บริษัทบริวารที่คอยล้อมหน้าล้อมหลัง หรืออำนาจราชศักดิ์ที่มีรัชทายาทอชาตศัตรูเป็นองค์อุปถัมภ์อยู่ก็คงจะถูกเรียกคืนทั้งหมด

แม้พระเทวทัตจะตัดสินใจชี้ขาดให้ลาสิกขา แต่นางภิกษุณีไม่ยอมปฏิบัติตามโดยง่าย นางให้เหตุผลว่า ที่อุทิศตนเข้ามาอุปสมบทในพระธรรมวินัย (หมายถึงพระพุทธศาสนา) ก็มุ่งหมายจำเพาะต่อองค์พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่บวชอุทิศพระเทวทัต นางขอร้องให้เพื่อนภิกษุณีพานางไปส่งยังสำนักของพระพุทธเจ้าซึ่งขณะนั้นเสด็จจำพรรษา ณ เชตวนาราม เมืองสาวัตถี

พระพุทธองค์ทรงตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อวินิจฉัยคดีนี้ โดยมีพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นประธานที่ปรึกษา มีพระอุบาลีผู้มีความเชี่ยวชาญด้านพระวินัยเป็นหัวหน้าคณะทำงาน ฝ่ายคฤหัสถ์มีอนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นคณะกรรมการร่วม ผลการวินิจฉัยได้ข้อยุติว่า นางภิกษุณี "ท้องก่อนบวช" เรื่องเลยจบลงด้วยดี

พอครบกำหนดนางภิกษุณีก็ให้กำเนิดบุตรชายคนหนึ่งและเลี้ยงดูกันอยู่ในสำนักภิกษุณีนั้นเอง วันหนึ่งพระราชาปเสนทิโกศลเสด็จมาเฝ้าพระพุทธองค์ ทรงสดับเสียงร้องไห้ของเด็ก สอบถามได้ความว่าเป็นลูกนางภิกษุณีจึงทรงขอไปชุบเลี้ยงเป็นราชบุตรบุญธรรมในสำนักพระราชวัง เด็กน้อยแม้จะลืมตามาดูโลกในสภาพที่ควรสังเวช แต่ก็มีบุญญาธิการที่เคยสั่งสมอบรมมาแต่ปางก่อนคอยอุปถัมภ์ ทำให้ขึ้นสู่สถานะอันสูงอย่างรวดเร็ว

ชะตากรรมของบุคคลบางครั้งขึ้นสูงแล้วลงต่ำ บางคราวลงต่ำแล้วขึ้นสูงอย่างไม่คาดฝัน เราขาดสิ่งหนึ่งเพื่อธรรมชาติจะได้จัดสรรบางสิ่งบางอย่างมาชดเชยให้เสมอ ด้วยเหตุนี้จึงไม่ควรน้อยใจในโชควาสนาของตน ทั้งไม่ควรปรามาสดูหมิ่นใครให้เจ็บช้ำ กรรมดีที่คอยหนุนนำให้รุ่งโรจน์ กรรม

ชั่วที่คอยบั่นทอนให้ตกต่ำ เป็นสมบัติส่วนบุคคลที่เราไม่อาจล่วงรู้ ต่างคนต่างมีกรรมเป็นของของตน ทุกคนจึงควรใช้ชีวิตนี้ให้ดีที่สุดด้วยความไม่ประมาท เมื่อกรรมดีให้ผลก็อย่าประมาทจนลืมตน เมื่อกรรมชั่วตามมาสนองก็อย่าหดหู่ท้อแท้จนไม่คิดสู้ชีวิต หากเราใช้ชีวิตในปัจจุบันให้ดีงามเปี่ยมด้วยสุจริตธรรมก็ไม่ต้องกังวลถึงอดีตและอนาคต กฎแห่งกรรมคือผลพวงของปัจจุบัน ทำปัจจุบันให้ดี อดีตและอนาคตจะดีเอง

พระราชาเฉลิมพระนามให้กุมารน้อยว่า *กัสสปะ* แต่ใครต่อใครเรียกว่า *กุมารกัสสปะ* นัยว่าเพราะได้รับพระบรมราชูปถัมภ์ในฐานะพระราชบุตร บุญธรรมจึงพลอยได้รับเกียรติยศอันสูงส่งตามไปด้วย เมื่อเจริญวัยขึ้นมาแล้ว กุมารกัสสปะได้ค้นพบความจริงว่า มารดาที่แท้จริงของตนหาใช่ประดานางนมในพระราชวังหลวงไม่ แต่คือภิกษุณีรูปหนึ่งในสำนักของพระพุทธองค์ ความจริงข้อนี้ทำให้เธอรู้สึกสังเวชในชะตากรรมของตน จึงทูลขออนุญาตอุปสมบทในพระธรรมวินัย พระราชาทรงอนุญาตตามความประสงค์

เธอบวชเป็นสามเณรก่อนแล้วจากนั้นจึงบวชเป็นภิกษุในภายหลัง ใช้เวลาไม่นานก็ได้บรรลุอรหัตตผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง พร้อมด้วยความสามารถพิเศษด้านการแสดงธรรมอย่างวิจิตรแพรวพราวเป็นที่ยอมรับนับถือของพุทธบริษัทและสังฆสมาคม จนพระพุทธองค์ทรงยกย่องให้ท่านเป็นผู้มีความเป็นเลิศ (เอตทัคคะ) ด้านการแสดงธรรม

ฝ่ายภิกษุณีผู้เป็นมารดาของท่าน เมื่อถูกพรากบุตรน้อยจากอกก็มีแต่ความโศกเศร้าเข้าครอบงำหัวใจจนไม่เป็นอันทำอะไร ก่นแต่ร้องไห้พิไรรำพันอยู่อย่างนั้นจนซูบผอม ไม่มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมแม้แต่

น้อย หลังจากต่างฝ่ายต่างเริดร้างห่างเหินกันไปนานแสนนาน วันหนึ่งสองแม่ลูกบังเอิญได้พบกันบนบาทวิถีขณะกำลังจาริกภิกขาจาร ภิกษุณีผู้เป็นมารดาดีใจจนน้ำตารื้นสุดจะหักห้ามความรักความผูกพันที่มีต่อบุตรชายในอดีตเอาไว้ได้ จึงลืมตัววิ่งเข้าไปหมายกอดบุตรสุดที่รัก แต่อารามรีบร้อนทำให้พลาดซวนเซล้มลงกลางทาง พระกุมารกัสสปะแม้จะมีอดีตเป็นบุตรของนางภิกษุณีแต่บัดนี้ท่านไม่ใช่บุตรคนเดิมอีกแล้ว ทว่าเป็นพระอริยบุคคลระดับพระอรหันต์ มีจิตวิมุตติหลุดพ้นแล้วจากความรักความชัง ทั้งในสายเลือดและทางความผูกพันด้วยพันธนาการของกิเลสอย่างสิ้นเชิง ท่านจึงมองภาพนั้นด้วยความรู้สึกสังเวชเป็นกำลังพลางบอกตัวเองว่า

"หากเราสนทนากับมารดาด้วยปิยวาจาฉันมารดากับบุตร ก็คงไม่ช่วยให้อะไรดีขึ้น อย่ากระนั้นเลย เราจะอนุเคราะห์มารดาด้วยอริยธรรม"

ท่านจึงทักนางภิกษุณีผู้มารดาด้วยถ้อยสนทนาที่หยาบกระด้างอย่างที่นางภิกษุณีผู้มารดาเองก็คาดไม่ถึงว่า

"ท่านมัวทำอะไรอยู่ ดูสิบวชมาก็นานนักหนา ความรักแค่นี้ก็ยังตัดไม่ได้ จะป่วยกล่าวไปไยถึงการตัดกิเลสอีกเล่า"

คำ "แสลงหู" จากบุตรสุดที่รัก ทำเอานางภิกษุณีถึงกับตื่นจากภวังค์แห่งความผูกพันฉันมารดากับบุตร นางปรารภออกมาว่า

"แม่ทนระทมทุกข์ร้องไห้อยู่หลายปี ด้วยหวังอยู่ว่าสักวันหนึ่งคงจะได้พบหน้าเจ้า แต่พอพบกันแล้ว แม่เพิ่งรู้ว่าเจ้าไม่คิดถึงแม่เลยแม้แต่น้อย นี่หรือคือสิ่งที่แม่ควรได้รับจากลูก นี่หรือคือลูกชายคนเดียวของแม่ นี่หรือคือลูกผู้เป็นดังแก้วตาดวงใจที่แม่รักยิ่งกว่าสิ่งใดในไตรโลก"

นางภิกษุณีเกิดความสลดสังเวชในชะตากรรมของตนเอง จึงคิดตัดสัมพันธ์กับพระลูกชายอย่างเด็ดขาด พอตัดใจได้ อุทิศตนปฏิบัติธรรม นางก็พลันบรรลุอรหัตตผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในวันนั้นทีเดียว

การที่พระบรมศาสดาทรงยกย่องพระกุมารกัสสปะว่ามีความเป็นเลิศด้านการแสดงธรรม หากพิจารณาจากลีลาในการแสดงธรรม "โปรด" ภิกษุณีผู้มารดาของท่านในคราวนี้แล้ว ก็คงต้องยอมรับว่าท่านมีความสามารถอย่างเอกอุสมกับเอตทัคคะฐานันดรจริง ๆ ยิ่งถ้าได้ศึกษา "วาทศิลป์" ใน *ปายาสิราชัญญสูตร* ซึ่งจะได้อ่านต่อไปด้วยแล้ว ความสามารถของท่านก็จะยิ่งโดดเด่นเห็นชัดยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกเป็นทวีคูณ

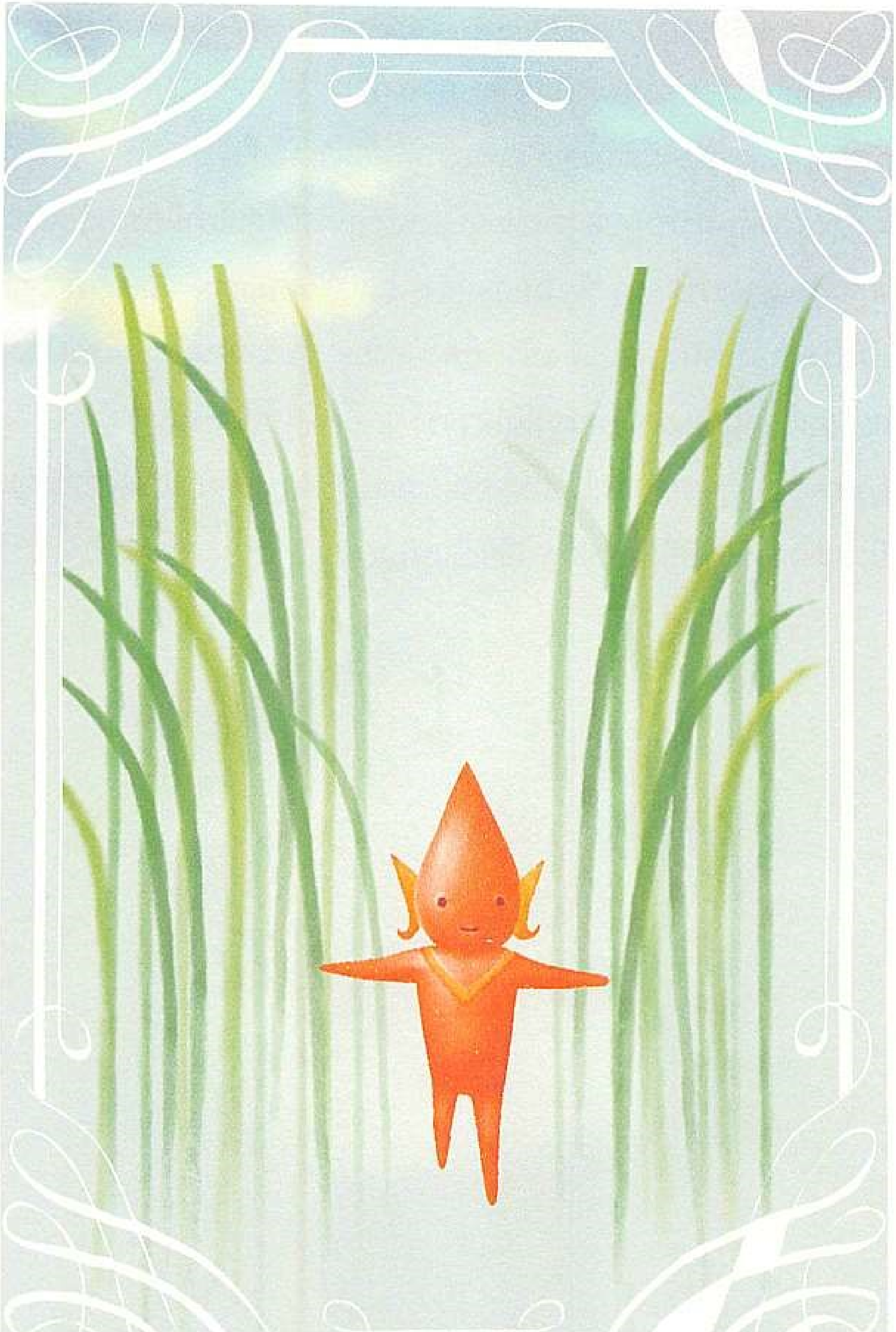

พระเจ้าปายาสิ

พระเจ้าปายาสิเป็นเจ้าเมืองเสตัพยนครในแคว้นโกศล พระองค์ทรงเป็นนักคิดนักปรัชญาคนสำคัญคนหนึ่งของยุคนั้น เหตุการณ์ที่พระองค์ทรง "โต้วาที" กับพระกุมารกัสสปะสันนิษฐานกันว่าน่าจะเกิดขึ้นภายหลังพุทธ-ปรินิพพานประมาณ ๕ ปี จากการแปล *ปายาสิราชัญญสูตร* โดยตลอดทำให้ทราบว่า พระเจ้าปายาสิไม่เพียงเป็นผู้ถือลัทธินัตถิกทิฐิอย่างคนธรรมดา ๆ ทั่วไปคนหนึ่งเท่านั้น แต่พระองค์ทรงเป็นบุคคลระดับแกนนำคนหนึ่งของผู้ถือลัทธินี้ทีเดียว เพราะข้อโต้แย้งของพระองค์บอกอยู่ในทีว่า ได้ทรงทดลองวิธีการต่าง ๆ ตามที่ทฤษฎีแห่งลัทธินี้กล่าวไว้อย่างละเอียดทุกแง่ทุกมุมแล้ว จึงได้ปลงใจเชื่อถือ ด้วยเหตุนี้ เมื่อพระองค์ได้พบกับพระกุมาร-กัสสปะ ถ้อยปุจฉาของพระองค์จึงคมคายมิใช่น้อย

ลัทธินัตถิกทิฐิ กล่าวโดยเนื้อหาก็คือปรัชญาจารวากที่มีรากฐานอยู่ก่อนแล้วในระบบความคิดความเชื่อเดิมของสังคมอินเดีย หากเทียบกับลัทธิปรัชญาตะวันตก นัตถิกทิฐิก็คือปรัชญาวัตถุนิยม (materialistic philosophy) ซึ่งผู้ศึกษาสายตะวันออกและตะวันตกย่อมจะรู้จักกันเป็นอย่างดีอยู่แล้ว

หลักการทั่วไปของนัตถิกทิฐิหรือปรัชญาวัตถุนิยมมีเนื้อหาสอดคล้องกันตรงที่ต่างก็ยอมรับว่าโลกและชีวิตเป็นผลผลิตของการรวมกันอย่างลงตัว

ของวัตถุหรือสสาร ไม่มีจิตวิญญาณที่เป็นนามธรรม ความจริงมีอยู่เฉพาะในโลกแห่งวัตถุ และความจริงนี้ต้องพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัสเท่านั้น ไม่มีความจริงอื่นนอกเหนือไปกว่านี้

แต่พระพุทธศาสนากล่าวว่า ความจริงไม่ได้มีอยู่เฉพาะในโลกแห่งวัตถุหรือสสารเท่านั้น ยังมีความจริงอีกมากมายที่เรามองไม่เห็น พิสูจน์ไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า แต่อาจพิสูจน์และสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสที่ ๖ (ESP = Extra Sensory Perception) คือจิตหรือใจ

เมื่อวัตถุนิยมปฏิเสธความจริงทางนามธรรม ก็เท่ากับปฏิเสธเรื่องบุญ บาป ความดี ความชั่ว กฎแห่งกรรม เทวดา พระนิพพาน และพระอรหันต์ผู้รู้แจ้งพระนิพพานด้วย การปฏิเสธบุญบาป เป็นต้น ก็เท่ากับเป็นการปฏิเสธระบบคุณค่าหรือกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมจริยธรรมที่ทำให้สังคมดำรงอยู่อย่างสงบร่มเย็นไปด้วยโดยปริยาย

ผู้เชื่อในลัทธิวัตถุนิยมจึงใช้ชีวิตอย่างสุดโต่งไปในการแสวงหาความสุขจากการสนองตัณหา หรือการกิน ดื่ม สืบพันธุ์ หรือกิน กาม เกียรติ และการเสพบริโภคอย่างเต็มที่ ไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจ ให้ความสำคัญแก่วัตถุและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเงิน รถ บ้าน กามารมณ์ เป็นต้น ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่อาจถือเอาเป็นสรณะที่สามารถให้คำตอบสุดท้ายแก่ชีวิตได้แทบทั้งหมด กล่าวโดยรวมคือสนใจโลกียสุขมากกว่าจะแสวงหาโลกุตตรสุขที่อยู่เลยพ้นขึ้นไปจากสุขทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕

เมื่อกล่าวโดยเคร่งครัด ลัทธิวัตถุนิยมของพระเจ้าปายาสิจึงไม่ได้

หายไปจากความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบันเลย แต่ได้คลี่คลายขยายตัวมาอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมยิ่งนักในนามของลัทธิทุนนิยม บริโภคนิยม ที่กำลังแผ่อิทธิพลครอบงำไปทั่วโลกอยู่ในเวลานี้เอง

ใน *ปายาสิราชัญญสูตร* พระเจ้าปาสิยืนยันความเห็นที่เป็นเนื้อหาของลัทธิทุนนิยมของพระองค์อย่างหนักแน่นว่า "โลกหน้าไม่มี เทวดาไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" เป็นต้น แนวคิดเช่นนี้มีหลักการอยู่เต็มๆ ดังนี้

๑. *การถวายทานไม่มีผล*

๒. *การบูชาไม่มีผล*

๓. *การเซ่นไหว้ไม่มีผล*

๔. *ผลแห่งกรรมดีไม่มี*

๕. *ผลแห่งกรรมชั่วไม่มี*

๖. *โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี*

๗. *บิดา มารดา ไม่มีคุณ*

๘. *โอปปาติกสัตว์ เช่น เทวดา เป็นต้น ไม่มี*

๙. *สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีงามรู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมไม่มี*

๑๐. *มนุษย์คือองค์รวมของธาตุ ๔ สิ้นชีพแล้วธาตุแต่ละอย่างจะคืนกลับสู่ความเป็นธาตุตามเดิม เช่น ธาตุดินคืนสู่ความเป็นธาตุดิน ธาตุน้ำคืนสู่ความเป็นธาตุน้ำ ธาตุลมคืนสู่ความเป็นธาตุลม อินทรีย์ (ส่วนต่างๆ ทางรูปธรรม) จะคืนกลับสู่ความเป็นอากาศธาตุ มนุษย์ (ที่ตายแล้ว) จะถูกคน*

สี่คนหามไปสู่เชิงตะกอน ความเป็นมนุษย์ยุติกันที่ถูกไฟเผา เหลือเพียงเถ้าและกองกระดูกขาวโพลน การเซ่นสรวงบูชาจบลงที่เถ้าถ่านผงธุลี ชีวิตเบื้องหลังความตายไม่มีอีก

๑๑. การให้ทานเป็นแนวคิดที่คนโง่บัญญัติไว้ การให้ทานเป็นเรื่องไร้สาระ ไม่มีผลอะไรเลย

๑๒. หลังจากสิ้นชีวิตแล้วไม่มีอะไรต่อไปอีก สิ้นชีวิตก็สิ้นทุกอย่างเป็นอันจบกันไป ไม่เกิดอีก[๑]

ลัทธินัตถิกทิฐิซึ่งพระเจ้าปายาสินับถือสืบทอดมาจากศาสดาร่วมพุทธสมัยนามว่า *อชิตเกสกัมพล* ผู้ที่สมาทานเชื่อถือลัทธินี้จึงเป็นผู้ที่เดินไปสู่ทางแห่งความเสื่อมทั้งสองสถาน คือในปัจจุบันและในอนาคต (สัมปรายภพ) เป็นบุคคลอันตรายที่สั่นคลอนสวัสดิภาพของสังคม เพราะเมื่อไม่เชื่อเรื่องบุญ บาป กรรมดี กรรมชั่ว โลกนี้ โลกหน้า พวกเขาก็จะใช้ชีวิตอย่างเสเพล สำเริงสำราญ ไม่อาทรต่อศีลธรรมจรรยาหรือกฎ กติกา มารยาทของสังคม อยากทำอะไรก็ทำ อยากใช้ชีวิตอย่างไรก็ใช้ อยากเบียดเบียนใครก็ทำ ไม่จำเป็นต้องตอบแทนมารดาบิดาด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรม ชีวิตไม่มีความหมายอะไร ตายแล้วก็แล้วกันไป จึงไม่ต้องวุ่นวายทำความดีให้เหนื่อยเปล่า

พระเจ้าปายาสิทรงเป็นทั้งนักปราชญ์และทรงเป็นทั้งนักวิทยาศาสตร์สายวัตถุนิยมอย่างเข้มข้น ทั้งนี้สังเกตได้จากการที่พระองค์ทรงใช้เวลาไม่น้อย

[๑] ที.สี. ๙/๑๗๐ - ๑๗๑/๕๖ - ๕๗

ในการทดลองตามแนวความเชื่อของลัทธินี้ ดังมีรายละเอียดปรากฏอยู่แล้วใน *ปายาสิราชัญญสูตร* จนได้ข้อสรุปว่าเป็นลัทธิที่น่าเชื่อถือที่สุด แล้วก็ทรงดำรงตนเป็นประกาศกชั้นนำด้วยการเผยแพร่ลัทธินี้ไปยังพสกนิกรในขอบขัณฑสีมาของพระองค์ แต่พอได้พบกับพระกุมารกัสสปะและได้สนทนาแลกเปลี่ยนกันถึงขั้นโต้วาทีตีวาทะด้วยเหตุผลอย่างถึงแก่นแล้ว พระองค์ก็ทรงเปลี่ยนพระทัย มองเห็นว่าอะไรถูก อะไรผิด จนยอมคลายทิฐิหันมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะไปจนตลอดพระชนมชีพ

ปุจฉา – วิสัชนา
โลกหน้า เทวดา บุญ บาป กฎแห่งกรรม มีหรือไม่

หลังจากที่พระเจ้าปายาสิได้พบกับพระกุมารกัสสปะและต่างฝ่ายต่างโอภาปราศรัยกันตามสมควรแล้ว พระเจ้าปายาสิเป็นฝ่ายเปิดการสนทนาขึ้นก่อนดังนี้

พระเจ้าปายาสิตรัสกับพระกุมารกัสสปะว่า ท่านกัสสปะ โยมมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ ว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี (เช่น เทวดาเป็นต้น) ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

พระกุมารกัสสปะ: ขอถวายพระพรมหาบพิตร อาตมภาพไม่เคยเห็นไม่เคยได้ยินบุคคลผู้ที่มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ เพราะเหตุไรพระองค์จึงตรัสเช่นนี้ล่ะว่า "โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

อุปมาด้วยดวงจันทร์และดวงอาทิตย์

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพขอถามพระองค์ในข้อนี้ ขอพระองค์โปรดตรัสตอบตามที่ทรงพอพระทัยเถิด คือ พระองค์ทรงเข้าพระทัยเรื่องนี้ว่าอย่างไร "ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มีในโลกนี้ หรือโลกหน้า เป็นเทพหรือเป็นมนุษย์"

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มีในโลกหน้า มิใช่มีในโลกนี้ เป็นเทพมิใช่เป็นมนุษย์

พระกุมารกัสสปะ: ขอถวายพระพร จากพระดำรัสของพระองค์ก็เป็นอันแสดงว่า "โลกหน้ามี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี"

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามเถิด โยมยังคงเชื่ออยู่เหมือนเดิมว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

พระกุมารกัสสปะ: เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" มีอยู่หรือ

พระเจ้าปายาสิ: มีอยู่ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: อุปมาด้วยอะไร

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต[๑] ของโยมในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ โลภมาก มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด

[๑] ภาษาไทยใช้ "สายโลหิต" มีความหมายเหมือนกัน-ผู้แปล

ต่อมาพวกเขาป่วย ทุรนทุราย เป็นไข้หนัก โยมรู้ว่า เวลานี้พวกเขายังไม่หายป่วย จึงเข้าไปเยี่ยมแล้วสั่งว่า "ท่านทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า 'บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ โลภมาก มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด หลังจากตายแล้วจะต้องไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต หรือนรก'

ก็แลพวกท่านเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ โลภมาก มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด ถ้าหากคำของสมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นความจริง หลังจากตายแล้วพวกท่านคงจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต หรือนรก ถ้าหากพวกท่านได้ไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้วจริง ก็จงกลับมาบอกเราบ้างว่า 'โลกอื่นมี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี' พวกท่านเป็นผู้ที่เราไว้วางใจ สิ่งที่พวกท่านเห็นก็เป็นเช่นเดียวกันกับสิ่งที่เราเห็นด้วยตาตัวเอง"

คนเหล่านั้นพากันรับคำของโยมแล้ว แต่ไม่เห็นมีใครกลับมาบอกข่าวคราวก็เงียบหาย ท่านกัสสปะ เพราะเหตุนี้แล โยมจึงเชื่อมั่นว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

อุปมาด้วยโจร

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพขอทูลถามพระองค์ในข้อนี้ พระองค์ทรงเข้าพระทัยอย่างไร โปรดตรัสตอบตามที่ทรงพอพระทัยเถิด คือ พวกราชบุรุษ (ตำรวจ) ของพระองค์ในโลกนี้ จับโจรผู้ก่อกรรมชั่วมาแสดงตัวต่อพระองค์เพื่อขอให้พระองค์ทรงลงพระราชอาญา

พระองค์มีรับสั่งว่า *"ถ้าเช่นนั้นพวกท่านจงเอาเชือกเหนียวมัดเจ้าคนนี้ให้มีแขนไพล่หลังอย่างแน่นหนา โกนศีรษะ แล้วนำตระเวนไปทั่วทุกถนนทั่วทุกสี่แยก พร้อมทั้งแกว่งบัณเฑาะว์เสียงดังชวนสะพรึงกลัวไปจนสุประตูเมืองทิศใต้ ถึงลานประหารแล้วจงตัดศีรษะมันเสีย"*

ราชบุรุษทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ทำตามที่พระองค์มีรับสั่งทุกประการ แต่ก่อนที่จะถูกประหาร หากโจรขอร้องว่า

"ขอให้ท่านเพชฌฆาตโปรดรอจนกว่าข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่มิตรอำมาตย์ หรือญาติสาโลหิต ในบ้านโน้น ตำบลนั้น แล้วจึงจะกลับมา"

ขอถามว่า โจรจะได้รับการผ่อนผันตามคำขอ หรือว่าเพชฌฆาตจะลงมือประหารทั้ง ๆ ที่โจรกำลังวิงวอนอยู่เล่า

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ โจรไม่ควรได้รับการผ่อนผันตามคำขอ แต่ควรถูกเพชฌฆาตประหารทั้ง ๆ ที่กำลังอ้อนวอนอยู่ทีเดียว

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร โจรนั้นเป็นมนุษย์ยังไม่ได้รับการผ่อนผันจากเพชฌฆาตที่เป็นมนุษย์ด้วยกันเลย จะป่วยกล่าวไปไยถึงมิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของพระองค์ที่เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ โลภมาก มีจิต

พยาบาท มีความเห็นผิด ซึ่งหลังจากตายแล้วได้ไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ว่าจะได้รับการผ่อนผันจากนายนิรยบาลตามคำขอที่ว่า "ขอให้ท่านนิรยบาลโปรดจงรอจนกว่าข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่พระเจ้าปายาสิว่า โลกหน้ามี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี"

มหาบพิตร ด้วยเหตุนี้แล จึงกล่าวได้ว่า "โลกหน้ามี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี"

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามเถิด โยมยังคงเชื่ออยู่เหมือนเดิมว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

พระกุมารกัสสปะ: ขอถวายพระพร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" มีอยู่หรือ

พระเจ้าปายาสิ: มีอยู่ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: อุปมาด้วยอะไร

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตของโยมในโลกนี้เป็นผู้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ โลภมาก มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ

ต่อมาพวกเขาป่วย ทุรนทุราย เป็นไข้หนัก โยมรู้ว่า เวลานี้พวกเขายังไม่หายป่วย จึงเข้าไปเยี่ยมแล้วสั่งว่า "ท่านทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า 'บุคคลผู้ละเว้นจากการเป็นผู้ฆ่าสัตว์

ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ โลภมาก มีจิตพยาบาท มีความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์'

ก็แลพวกท่านเป็นผู้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ โลภมาก มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ ถ้าหากคำของสมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นความจริง หลังจากตายแล้วพวกท่านคงจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ถ้าหากพวกท่านได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์หลังจากตายไปแล้วจริง ก็จงกลับมาบอกเราบ้างว่า 'โลกหน้ามี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี' พวกท่านเป็นผู้ที่เราไว้วางใจ สิ่งที่พวกท่านเห็นก็เป็นเช่นเดียวกันกับสิ่งที่เราเห็นด้วยตาตัวเอง"

พวกเขาต่างพากันรับคำของโยมแล้ว แต่ไม่เห็นมีใครกลับมาบอกข่าวคราวก็เงียบหาย ท่านกัสสปะ เพราะเหตุนี้แล โยมจึงเชื่อมั่นว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

อุปมาด้วยคนตกหลุมอุจจาระ

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพจะยกอุปมาถวายให้พระองค์ทรงสดับ...เปรียบเหมือนคนบางคนตกลงไปในหลุมอุจจาระจนมิดศีรษะ พระองค์ทรงมีรับสั่งให้ราชบุรุษช่วยยกเขาขึ้นมาจากหลุมอุจจาระแล้วทรงกำชับให้ราชบุรุษเอาไม้ไผ่ขูดอุจจาระออกจากตัวเขาจนหมด ขัดตัวด้วยดินสีเหลืองสามครั้ง ชโลมด้วยน้ำมันแล้วประทินผิวด้วยของหอมชั้นเลิศสามครั้ง ตัดผม โกนหนวด คล้องพวงมาลัยหอมกรุ่น ให้สวมใส่อาภรณ์ราคาแพง แล้วเชิญเขาขึ้นสู่ปราสาท ปรนนิบัติบำเรอด้วยกามคุณ ๕ (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส) บริบูรณ์

มหาบพิตร พระองค์จะทรงเข้าพระทัยว่าอย่างไร บุรุษคนนั้นอาบน้ำประทินผิวด้วยของหอม ตัดผม โกนหนวดเรียบร้อย สวมพวงดอกไม้และเครื่องประดับกายเลอค่า นุ่งผ้าขาว อยู่บนปราสาทชั้นดี ปรีดิ์เปรมอิ่มเอมใจ ได้รับการปรนนิบัติบำเรอด้วยกามคุณ ๕ พร้อมสรรพ ยังต้องการจะดำลงไปในหลุมอุจจาระนั้นอีกหรือ

พระเจ้าปายาสิ: ไม่เป็นเช่นนั้นแน่ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: เพราะอะไร

พระเจ้าปายาสิ: เพราะหลุมอุจจาระไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น น่ารังเกียจชวนสะอิดสะเอียน

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน คือ สำหรับพวกเทพแล้วมนุษย์เป็นผู้ที่ไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น น่ารังเกียจสะอิดสะเอียน

กลิ่นของมนุษย์ฟุ้งกระจายไปในหมู่เทพตลอด ๑๐๐ โยชน์[๑] ก็ถ้าว่า มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตของพระองค์ เป็นผู้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ โลภมาก มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วพวกเขาได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ แล้วจะพากันกลับมาทูลพระองค์ว่า "โลกอื่นมี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี" หรือ

มหาบพิตร ด้วยเหตุนี้แล จึงกล่าวได้ว่า 'โลกอื่นมี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี'

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามเถิด โยมยังคงเชื่ออยู่เหมือนเดิมว่า "โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยว่า "โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" มีอยู่หรือ

พระเจ้าปายาสิ: มีอยู่ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: อุปมาด้วยอะไร

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตของโยมในโลกนี้ เป็นผู้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ เสพของมึนเมาคือสุราเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทขาดสติ

---

[๑] ๑ โยชน์ = ๑๖ กิโลเมตร

ต่อมาพวกเขาป่วย ทุรนทุราย เป็นไข้หนัก โยมรู้ว่า เวลานี้พวกเขายังไม่หายป่วย จึงเข้าไปเยี่ยมแล้วสั่งว่า "ท่านทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า 'บุคคลผู้ละเว้นจากการเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ การเสพของมึนเมาอันเป็นเหตุแห่งความประมาทขาดสติ หลังจากตายไปแล้วจะได้ไปเกิดในสุคติอยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์'

ก็แลพวกท่าน เป็นผู้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ การเสพของมึนเมาอันเป็นเหตุแห่งความประมาทขาดสติ ถ้าหากคำของสมณพราหมณ์พวกนั้นเป็นความจริง หลังจากตายแล้วพวกท่านคงจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์ ถ้าหากพวกท่านได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์หลังจากตายแล้วจริง ก็จงพากันกลับมาบอกเราบ้างว่า 'โลกหน้ามี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี' พวกท่านเป็นผู้ที่เราไว้วางใจ สิ่งที่พวกท่านเห็นก็เป็นเช่นเดียวกันกับสิ่งที่เราเห็นด้วยตาตัวเอง"

คนเหล่านั้นพากันรับคำของโยมแล้ว แต่ไม่เห็นมีใครกลับมาบอกข่าวคราวก็เงียบหาย ท่านกัสสปะ เพราะเหตุนี้แล โยมจึงเชื่อมั่นว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

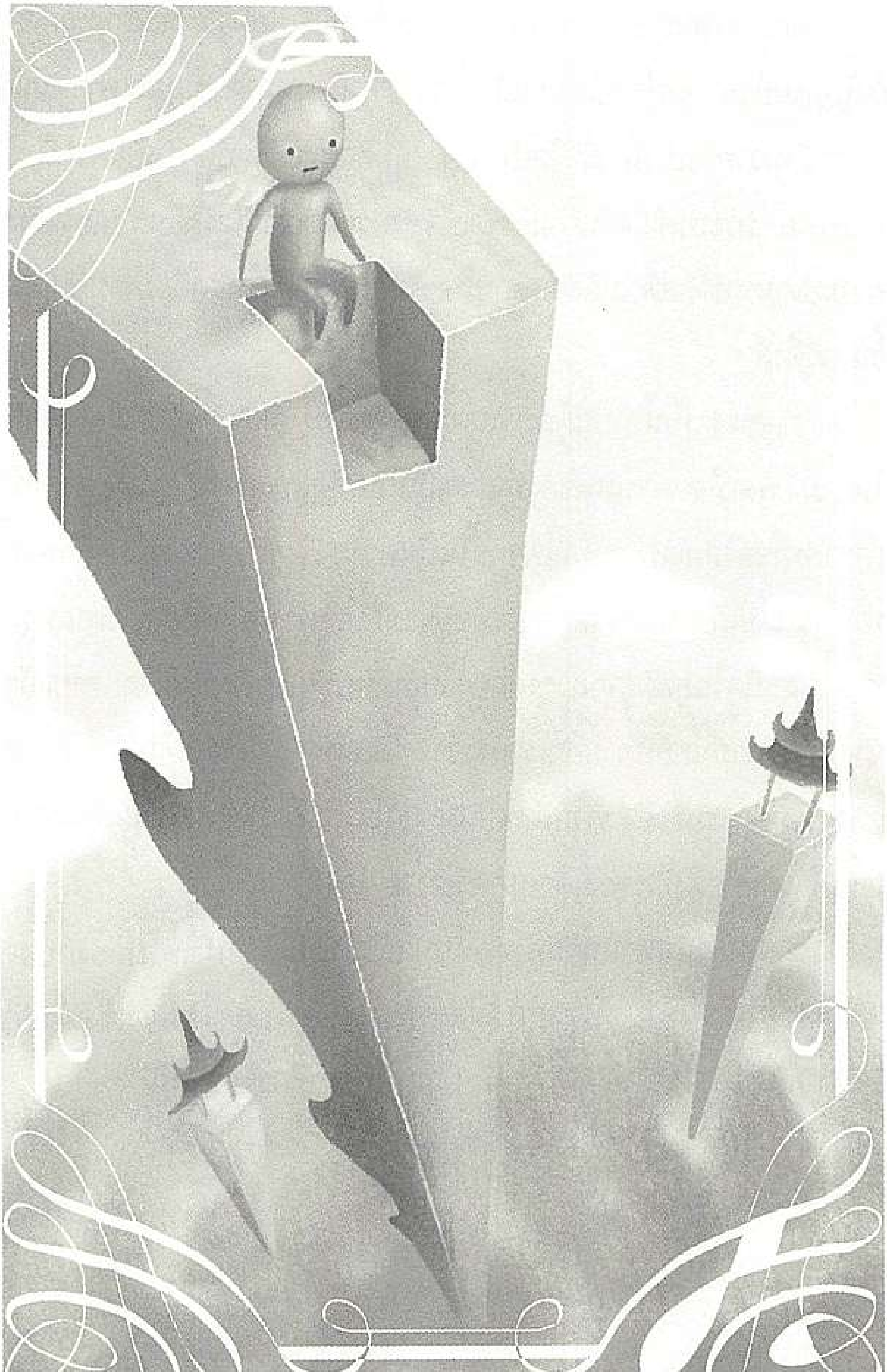

อุปมาด้วยเทพชั้นดาวดึงส์

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้ากระไร อาตมภาพใคร่ขอถวายพระพรถามพระองค์ในข้อนี้ พระองค์โปรดตรัสตอบตามที่ทรงพอพระทัยเถิด

๑๐๐ ปีของมนุษย์ เท่ากับคืนและวันหนึ่งของเทพชั้นดาวดึงส์

๓๐ ราตรี เป็น ๑ เดือน

๑๒ เดือน เป็น ๑ ปี

๑,๐๐๐ ปีทิพย์ เป็นประมาณอายุของเทพชั้นดาวดึงส์

มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตของพระองค์ ผู้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ การเสพของมึนเมาคือสุราเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทขาดสติ หลังจากตายไปแล้วได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์ หากพวกเขาคิดอย่างนี้ว่า "รอเวลาให้พวกเราอิ่มเอิบ เพียบพร้อม ได้รับการปรนนิบัติบำเรอด้วยกามคุณ ๕ (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส) ที่เป็นทิพย์สัก ๒ - ๓ วันก่อน จึงค่อยไปกราบทูลพระเจ้าปายาสิ ว่า 'โลกอื่นมี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี' "

มหาบพิตร พวกเขาจะพึงมีโอกาสกลับมากราบทูลพระองค์เช่นนั้นละหรือ

พระเจ้าปายาสิ: เป็นไปไม่ได้แน่ท่านกัสสปะ ที่จริงพวกเราคงตายไปนานนักแล้ว แต่เออแน่ะ ใครล่ะบอกพระคุณเจ้าว่า "พวกเทพชั้นดาวดึงส์มีอยู่" หรือว่า "พวกเทพชั้นดาวดึงส์มีอายุยืนขนาดนั้น" โยมไม่เชื่อพระคุณเจ้าดอกว่า "พวกเทพชั้นดาวดึงส์จะมีอยู่จริง" หรือว่า "พวกเทพชั้นดาวดึงส์จะมีอายุยืนได้ถึงเพียงนั้น"

อุปมาด้วยคนตาบอดแต่กำเนิด

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร มีคนตาบอดแต่กำเนิดคนหนึ่ง เขาไม่เคยเห็นรูปสีดำ สีขาว สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีส้ม ไม่เคยเห็นรูปที่เรียบหรือขรุขระ ไม่เคยเห็นรูปดวงดาว ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์เลย ด้วยเหตุนี้เขาจึงพูดว่า

"รูปสีดำและรูปสีขาวไม่มี คนที่เห็นรูปสีดำและรูปสีขาวก็ไม่มี
รูปสีเขียวไม่มี คนที่เห็นรูปสีเขียวก็ไม่มี
รูปสีเหลืองไม่มี คนที่เห็นรูปสีเหลืองก็ไม่มี
รูปสีแดงไม่มี คนที่เห็นรูปสีแดงก็ไม่มี
รูปสีส้มไม่มี คนที่เห็นรูปสีส้มก็ไม่มี
รูปที่เรียบและขรุขระไม่มี คนที่เห็นรูปที่เรียบและขรุขระก็ไม่มี
รูปดวงดาวไม่มี คนที่เห็นรูปดวงดาวก็ไม่มี
ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่มี คนที่เห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ไม่มี"

มหาบพิตร เมื่อเขากล่าวว่า "ข้าพเจ้าไม่รู้จักสิ่งนี้ ไม่เห็นสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น สิ่งนั้นจึงไม่มี" จะชื่อว่ากล่าวถูกหรือไม่

พระเจ้าปายาสิ: ไม่ถูกท่านกัสสปะ เพราะ

"รูปสีดำและรูปสีขาวมี คนที่เห็นรูปสีดำและรูปสีขาวก็มี
รูปสีเขียวมี คนที่เห็นรูปสีเขียวก็มี
รูปสีเหลืองมี คนที่เห็นรูปสีเหลืองก็มี
รูปสีแดงมี คนที่เห็นรูปสีแดงก็มี

รูปสีส้มมี คนที่เห็นรูปสีส้มก็มี

รูปที่เรียบและขรุขระมี คนที่เห็นรูปที่เรียบและขรุขระก็มี

รูปดวงดาวมี คนที่เห็นรูปดวงดาวก็มี

ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มี คนที่เห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็มี'

ท่านกัสสปะ เมื่อเขากล่าวว่า "ข้าพเจ้าไม่รู้จักสิ่งนี้ ไม่เห็นสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น สิ่งนั้นจึงไม่มี" จึงชื่อว่ากล่าวไม่ถูก

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร การที่พระองค์ทรงมีรับสั่งกับอาตมภาพ ว่า "ก็ใครล่ะบอกพระคุณเจ้าว่า 'พวกเทพชั้นดาวดึงส์มีอยู่' หรือว่า 'พวกเทพชั้นดาวดึงส์มีอายุยืนขนาดนั้น' โยมไม่เชื่อพระคุณเจ้าดอกว่า 'พวกเทพชั้นดาวดึงส์จะมีอยู่จริง' หรือว่า 'พวกเทพชั้นดาวดึงส์จะมีอายุยืนได้ถึงเพียงนั้น' "

มหาบพิตร อันคนธรรมดาจะเห็นโลกหน้าด้วยตาเนื้อ (มังสจักษุ) ดังที่พระองค์ทรงเข้าพระทัยหาได้ไม่ แต่สมณพราหมณ์ผู้อยู่ในสถานพำนักอันสงัดในป่าใหญ่ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศตนเด็ดเดี่ยว (เพื่อบำเพ็ญจิตภาวนา) มีทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ ย่อมสามารถมองเห็นโลกนี้ โลกหน้า ตลอดถึงเห็นเหล่าโอปปาติกสัตว์ได้ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือกว่าตาเนื้อของมนุษย์

มหาบพิตร อันคนธรรมดาไม่อาจจะเห็นโลกหน้าด้วยตาเนื้อดังที่พระองค์ทรงเข้าพระทัยดอก

มหาบพิตร ด้วยเหตุนี้แล จึงกล่าวได้ว่า "โลกหน้ามี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี"

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามเถิด โยมยังเชื่ออยู่เหมือนเดิมว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยว่า 'โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี' มีอยู่หรือ

พระเจ้าปายาสิ: มีอยู่ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: อุปมาด้วยอะไร

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ โยมเห็นสมณพราหมณ์ในโลกนี้เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ต่างก็ปรารถนาจะมีชีวิตอยู่ ไม่ปรารถนาจะตาย รักความสุข เกลียดกลัวความทุกข์ จึงคิดอย่างนี้ว่า "ถ้าท่านสมณพราหมณ์ผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมเหล่านี้ ต่างก็รู้ดีอยู่ว่า 'เมื่อพวกเราตายจากโลกนี้ไปแล้ว คุณความดีจะอำนวยผล' (ทำให้ได้เสวยสุขที่ประณีตยิ่งขึ้น – ผู้แปล) ท่านเหล่านี้คงจะดื่มยาพิษ ใช้ศัสตราฆ่าตัวตาย ผูกคอตาย กระโดดเหวตาย แต่เป็นเพราะท่านเหล่านี้ไม่ทราบว่า 'เมื่อพวกเราตายจากโลกนี้ไปแล้ว คุณความดีจะอำนวยผล' ฉะนั้น ท่านเหล่านี้ จึงปรารถนาจะมีชีวิตอยู่ ไม่ปรารถนาจะตาย ยังคงรักความสุข เกลียดกลัวความทุกข์อยู่เหมือนเดิม"

ท่านกัสสปะ เพราะเหตุนี้แล โยมจึงเชื่อมั่นว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

อุปมาด้วยสตรีมีครรภ์

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้น อาตมภาพจะยกอุปมาถวายให้พระองค์ทรงสดับ...เรื่องมีอยู่ว่า พราหมณ์คนหนึ่งมีภรรยา ๒ คน บุตรของภรรยาคนหนึ่งมีอายุราว ๑๐ หรือ ๑๒ ปี ส่วนภรรยาอีกคนหนึ่งมีครรภ์แก่จวนคลอดเต็มที ต่อมาไม่นานพราหมณ์เกิดเสียชีวิตลง เด็กหนุ่มจึงพูดกับแม่เลี้ยงว่า *"แม่! ทรัพย์ ธัญชาติ เงินหรือทองทั้งหมดล้วนตกเป็นของฉัน แม่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สมบัติเหล่านี้ โปรดยกมรดกของพ่อให้ฉันเสียเถิด"*

นางพราหมณีกล่าวกับเด็กหนุ่มว่า *"ลูกรัก! รออีกสักหน่อยเถิด ให้แม่คลอดเสียก่อน ถ้าเด็กที่เกิดมาเป็นชาย เขาก็มีสิทธิ์ได้รับมรดกครึ่งหนึ่ง แต่ถ้าเกิดมาเป็นหญิง เธอจะเป็นผู้ปรนนิบัติรับใช้เจ้า"*

เด็กหนุ่มไม่ฟัง เขารบเร้านางพราหมณีแม่เลี้ยงอยู่ถึงสามครั้ง ในที่สุดแม่เลี้ยงทนไม่ไหวจึงฉวยมีดเข้าห้องไป ตัดสินใจใช้มีดแหวะท้องของตนเองดู โดยหมายใจว่า "ลูกชายหรือลูกหญิงก็จะได้รู้กันในวันนี้" ด้วยวิธีนี้ ทั้งชีวิตของตนเอง ทั้งเด็กในครรภ์ และมรดกก็เป็นอันถูกทำลายไปพร้อม ๆ กัน

มหาบพิตร นางพราหมณีผู้โง่เขลา ทรามปัญญา ถึงแก่ความพินาศเพราะแสวงหามรดกด้วยวิธีการที่ไม่แยบคายฉันใด ถึงพระองค์ผู้โง่เขลาทรามปัญญา เมื่อแสวงหาโลกหน้าโดยวิธีที่ไม่แยบคาย ก็คงจักถึงความพินาศเช่นเดียวกันฉันนั้น

มหาบพิตร สมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ไม่เหมือนนางพราหมณีผู้โง่เขลา ทรามปัญญา ซึ่งถึงความพินาศเพราะแสวงหามรดกโดยวิธีที่ไม่แยบคาย สมณพราหมณ์เหล่านั้นท่านไม่เร่งอายุที่ยังไม่สิ้นให้สิ้นไป แต่รอให้อายุสิ้นไปเอง เพราะว่าชีวิตของสมณพราหมณ์ผู้ฉลาด มีศีล มีกัลยาณธรรม ดำรงชีวิตอยู่นานเพียงใด ก็ย่อมประสบบุญมาก อีกทั้งตลอดเวลาที่ดำรงชีวิตอยู่ก็เพื่อยังประโยชน์เกื้อกูลและความสุขให้แก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมวลมนุษย์เพียงนั้น

มหาบพิตร ด้วยเหตุนี้แล จึงกล่าวได้ว่า "โลกหน้ามี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี"

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามเถิด โยมยังคงเชื่ออยู่เหมือนเดิมว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" มีอยู่หรือ

พระเจ้าปายาสิ: มีอยู่ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: อุปมาด้วยอะไร

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ พวกราชบุรุษของโยมในโลกนี้จับโจรผู้ก่อกรรมชั่วมาแสดงแก่โยมว่า "ฝ่าพระบาท เจ้านี่เป็นโจรผู้ก่อกรรมชั่วต่อพระองค์ ขอพระองค์โปรดมีรับสั่งให้ลงทัณฑ์ตามพระประสงค์เถิด" โยมสั่งพวกราชบุรุษอย่างนี้ว่า "เอาอย่างนี้เถิด พวกท่านจงจับเจ้าโจรคนนี้ใส่

ในหม้อทั้งเป็นแล้วจงปิดปากหม้อ รัดด้วยหนังสด พอกด้วยดินเหนียวให้แน่นหนา ยกขึ้นตั้งบนเตาแล้วติดไฟ" พอโยมทราบว่าโจรสิ้นชีวิตแล้ว จึงให้ยกหม้อลง กะเทาะดินเหนียวออก ค่อย ๆ บรรจงเปิดปากหม้อ พิจารณาดูว่า 'บางทีพวกเราอาจจะได้เห็นชีวะ (วิญญาณ) ของพวกเขาออกมาบ้าง'

แต่แล้วพวกเราก็ไม่เคยเห็นชีวะ (วิญญาณ) ของเขาออกมาเลย ท่านกัสสปะ เพราะเหตุนี้แล โยมจึงเชื่อมั่นว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

อุปมาด้วยคนหลับฝัน

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพขอถวายพระพรถามพระองค์ในข้อนี้ ขอพระองค์จงตรัสตอบตามที่ทรงพอพระทัยเถิด พระองค์ทรงเคยบรรทมกลางวัน ทรงสุบินเห็นสวนอันชวนรื่นรมย์ ป่าอันชวนรื่นรมย์ ภูมิทัศน์และสระน้ำอันชวนรื่นรมย์บ้างไหม

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ โยมเคยนอนกลางวัน เคยฝันเห็นสวนอันชวนรื่นรมย์ ป่าอันชวนรื่นรมย์ ภูมิทัศน์และสระน้ำอันชวนรื่นรมย์

พระกุมารกัสสปะ: ในขณะที่ทรงสุบินนั้น ทรงมีหญิงค่อม หญิงเตี้ย นางภูษามาลา หรือหญิงสาวคอยดูแลพระองค์อยู่หรือเปล่า

พระเจ้าปายาสิ: มี ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: หญิงเหล่านั้นเห็นชีวะของพระองค์ (ลอย) เข้า –

ออก อยู่หรือไม่

พระเจ้าปายาสิ: ไม่เห็นเลย ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร หญิงเหล่านั้นมีชีวิตอยู่แท้ ๆ ยังไม่ปรากฏว่ามีใครเห็นชีวะที่ (ลอย) เข้า – ออกของพระองค์ผู้ยังทรงพระชนม์อยู่เลย แล้วเช่นนี้พระองค์จะทรงเห็นชีวะที่ (ลอย) เข้า – ออกของคนที่ตายไปแล้วได้อย่างไรเล่า

มหาบพิตร ด้วยเหตุนี้แล จึงกล่าวได้ว่า "โลกหน้ามี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี"

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามเถิด โยมยังคงเชื่ออยู่เหมือนเดิมว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" มีอยู่หรือ

พระเจ้าปายาสิ: มีอยู่ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: อุปมาด้วยอะไร

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ พวกราชบุรุษของโยมในโลกนี้จับโจรผู้ก่อกรรมชั่วมาแสดงแก่โยมเพื่อขอให้โยมลงทัณฑ์ โยมจึงสั่งให้พวกเขาจับโจรแล้วให้ชั่งน้ำหนักดู จากนั้นสั่งให้เอาเชือกมัดจนตายทั้งเป็นแล้วให้ชั่งน้ำหนักดูอีกครั้งหนึ่ง เมื่อโจรนั้นยังมีชีวิตอยู่ ร่างกายของเขามีน้ำหนักเบา อ่อนนุ่ม ปรับตัวได้ง่ายกว่า แต่เมื่อตายแล้ว ร่างกายกลับมีน้ำหนักมาก

กระด้าง ปรับตัวได้ยากกว่า

ท่านกัสสปะ เพราะเหตุนี้แล โยมจึงเชื่อมั่นว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

อุปมาด้วยก้อนเหล็กเผาไฟ

พระกุมารกัสสปะ: ขอถวายพระพรมหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพจะยกอุปมาถวายให้พระองค์สดับ...เปรียบเหมือนคนเอาตาชั่งมาชั่งก้อนเหล็กที่เผาไว้ตลอดทั้งวัน ติดไฟลุกโพลงครั้งหนึ่ง ต่อมาพอก้อนเหล็กนั้นเย็นสนิท ก็หยิบมาชั่งดูอีกครั้งหนึ่ง อาตมภาพขอถามว่า ขณะที่ก้อนเหล็กยังร้อนหรือว่าเย็นสนิทนั้น ก้อนเหล็กชนิดไหนจะมีน้ำหนักเบากว่า อ่อนกว่า และดัดได้ง่ายกว่า

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ขณะที่ก้อนเหล็กนั้นมีไฟ มีลม ติดไฟลุกโพลงอยู่ย่อมจะมีน้ำหนักเบากว่า อ่อนกว่า และดัดได้ง่ายกว่า แต่เมื่อก้อนเหล็กนั้นปราศจากไฟ ไม่มีลม เย็นสนิท ย่อมจะมีน้ำหนักมากกว่า แข็งกว่า และดัดได้ยากกว่า

พระกุมารกัสสปะ: ฉันใดก็ดี เมื่อร่างกายนี้ยังมีอายุ ไออุ่น และวิญญาณ ย่อมจะมีน้ำหนักเบากว่า อ่อนนุ่มกว่า และปรับตัวได้ง่ายกว่า แต่เมื่อใดก็ตามที่ร่างกายนี้ปราศจากอายุ ไออุ่น และวิญญาณ เมื่อนั้นร่างกายนี้ย่อมจะมีน้ำหนักมากกว่า แข็งกระด้างกว่า และปรับตัวได้ยากกว่า

มหาบพิตร ด้วยเหตุนี้แล จึงกล่าวได้ว่า "โลกหน้ามี โอปปาติกสัตว์

มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี"

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามเถิด โยมยังคงเชื่ออยู่เหมือนเดิมว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยว่า "โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" มีอยู่หรือ

พระเจ้าปายาสิ: มีอยู่ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: อุปมาด้วยอะไร

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ พวกราชบุรุษของโยมในโลกนี้จับโจรผู้ก่อกรรมชั่วมาแสดงแก่โยมเพื่อขอให้โยมลงทัณฑ์ โยมจึงสั่งให้พวกเขาฆ่าโจรโดยไม่ให้ผิวหนัง เอ็น กระดูก และเยื่อในกระดูกช้ำ เพราะด้วยวิธีนี้ บางทีโยมอาจจะเห็นชีวะของโจรคนนั้นบ้าง เมื่อโจรคนนั้นถูกทรมานเจียนตาย โยมจึงสั่งราชบุรุษให้จับเขานอนหงาย แต่พอเขานอนหงายแล้ว โยมก็หาเห็นชีวะของเขาแต่อย่างใดไม่ โยมจึงสั่งให้เขาพลิกให้นอนคว่ำ...ให้นอนตะแคง...พยุงให้ลุกขึ้น...จับศีรษะกดลง...เอาฝ่ามือทุบ...เอาก้อนหินทุบ ใช้ศัสตราทุบ...ลากกลับมากลับไป แต่โยมก็หาได้เห็นชีวะของเขาแต่อย่างใดไม่

ตาของเขาก็เหมือนเดิม รูปก็เหมือนเดิม แต่ตานั้นไม่รับรู้รูปนั้น หูของเขาก็หูเดิม เสียงก็เสียงเดิม แต่หูนั้นไม่รับรู้เสียงนั้น จมูกของเขาก็จมูก

เดิม กลิ่นก็กลิ่นเดิม แต่จมูกนั้นไม่รับรู้กลิ่นนั้น ลิ้นของเขาก็ลิ้นเดิม รสก็รสเดิม แต่ลิ้นนั้นไม่รับรู้รสนั้น กายของเขาก็กายเดิม สัมผัสก็สัมผัสเดิม แต่กายนั้นไม่รับรู้สัมผัสนั้น

ท่านกัสสปะ เพราะเหตุนี้แล โยมจึงเชื่อมั่นว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

อุปมาด้วยการเป่าสังข์

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพจะยกอุปมาถวายให้พระองค์ทรงสดับ...คนเป่าสังข์คนหนึ่งถือสังข์ไปยังปัจจันตชนบท (บ้านนอก) เข้าไปยังหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ยืนอยู่กลางหมู่บ้าน เป่าสังข์ขึ้นสามครั้ง วางสังข์ลง แล้วนั่งอยู่ตรงนั้น

พอชาวปัจจันตชนบทได้ยินเสียงสังข์ จึงแปลกใจถามไถ่กันขึ้นว่า *"ท่านทั้งหลาย นั่นเสียงใครกัน ช่างไพเราะเสนาะโสตนัก"* จึงพากันมาล้อมถามเอากับคนเป่าสังข์ว่า เสียงที่ได้ยินนั้นเป็นเสียงของใครกัน

คนเป่าสังข์ตอบว่า *"ท่านทั้งหลาย เสียงที่พวกท่านได้ยินเมื่อครู่นี้เป็นเสียงสังข์"*

ชาวปัจจันตชนบทจึงตรูกันเข้าจับสังข์หงายขึ้นแล้วสั่งว่า *"พูดสิพ่อสังข์ พูดสิพ่อสังข์"* แต่สังข์นั้นก็ยังเงียบเหมือนเดิม พวกเขาจึงจับสังข์คว่ำหน้าลง จับสังข์ให้นอนตะแคง...ยกขึ้น...วางลง...ใช้ฝ่ามือเคาะ...ก้อนดิน

เคาะ...ท่อนไม้เคาะ...ศัสตราเคาะ...พลิกกลับมากลับไป พลางสั่งว่า *"พูดสิพ่อสังข์ พูดสิพ่อสังข์"* แต่สังข์นั้นก็ยังคงเงียบ

คนเป่าสังข์เห็นเหตุการณ์โดยตลอด จึงคิดว่า "ชาวปัจจนตชนบทพวกนี้ช่างเขลานัก แสวงหาเสียงสังข์ไม่ถูกวิธี จะค้นพบเสียงได้กระไรเล่า" ขณะที่ชาวบ้านปัจจันตชนบทกำลังมุงดูด้วยความแปลกใจ เขาหยิบสังข์ขึ้นมาเป่าสามครั้งแล้วก็เดินจากไป

ชาวปัจจันตชนบทเห็นเช่นนั้น จึงพูดขึ้นมาว่า *"ท่านทั้งหลาย สังข์นี้เมื่อมีคน มีความพยายามในการเป่า และมีลม จึงมีเสียง เมื่อไม่มีคนไม่มีความพยายาม และไม่มีลม ก็ปราศจากเสียง"*

มหาบพิตร ฉันใดก็ดี เมื่อร่างกายนี้ยังมีอายุ มีไออุ่น และมีวิญญาณ จึงก้าวไปข้างหน้า ถอยหลัง ยืน นั่ง นอน เห็นรูปทางตา ฟังเสียงทางหู ดมกลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น สัมผัสทางกายได้ รับรู้อารมณ์ (object) ทางใจได้

แต่เมื่อร่างกายนี้ไม่มีอายุ ไม่มีไออุ่น และไม่มีวิญญาณ จึงก้าวไปข้างหน้า ถอยหลัง นั่ง นอน เห็นรูปทางตา...รับรู้อารมณ์ทางใจไม่ได้

มหาบพิตร ด้วยเหตุนี้แล จึงกล่าวได้ว่า "โลกหน้ามี โอปปาติกสัตว์มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วมี"

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามเถิด โยมยังเชื่ออยู่เหมือนเดิมว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร เหตุที่ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" มีอยู่หรือ

พระเจ้าปายาสิ: มีอยู่ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: อุปมาด้วยอะไร

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ พวกราชบุรุษของโยมในโลกนี้จับโจรผู้ก่อกรรมชั่วมาแสดงแก่โยมเพื่อขอให้โยมลงทัณฑ์ โยมจึงสั่งให้ราชบุรุษเชือดผิวของโจร เผื่อว่าบางทีโยมอาจจะได้เห็นชีวะของเขาบ้าง แต่โยมก็ไม่ได้เห็นชีวะของเขาเลย จึงสั่งให้ราชบุรุษเถือหนัง...แล่เนื้อ...ตัดเอ็น...ตัดกระดูก...ตัดเยื่อในกระดูก แต่โยมก็หาเห็นชีวะของเขาไม่

ท่านกัสสปะ เพราะเหตุนี้แล โยมจึงเชื่อมั่นว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี"

อุปมาด้วยนักบวชลัทธิบูชาไฟ

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพจะยกอุปมาถวายให้พระองค์ทรงสดับ...นักบวช (ชฎิล) ผู้ถือลัทธิบูชาไฟคนหนึ่งพำนักอยู่ในอาศรมที่มุงบังด้วยใบไม้ ณ ชายป่า เพลานั้นกองเกวียนคณะหนึ่งเดินทางมาพำนักอยู่ใกล้อาศรมของท่านหนึ่งคืน รุ่งขึ้นก็เคลื่อนขบวนเดินทางจากไป

ฝ่ายนักบวชเกิดความคิดขึ้นมาว่า "ทางที่ดี เราควรแวะไปสำรวจดูยังที่พักของพวกกองเกวียนดีกว่า เผื่อจะได้อุปกรณ์อะไรมาไว้ใช้สอยบ้าง" คิดดังนั้นแล้วจึงออกไปสำรวจดูที่พักของพวกกองเกวียน ณ ที่นั้นเองเขาได้พบทารกน้อยคนหนึ่งถูกทิ้งให้นอนหงายหลับสบายอยู่ จึงเก็บมาชุบเลี้ยงด้วยเมตตาธรรม จนเด็กคนนั้นเจริญวัยขึ้นมาอายุได้ ๑๒ ปี วันหนึ่งเขาเกิดมีธุระบางอย่างจำต้องเดินทางเข้าเมือง จึงเรียกเด็กน้อยมาพลางกำชับว่า *"ลูก พ่อจะเข้าเมืองเสียหน่อย เจ้าจงบูชาไฟอย่าให้ดับ ถ้าหากไฟดับ นี่มีด นี่ฟืน นี่ไม้สีไฟ เจ้าจงก่อไฟบูชา"*

สั่งเสร็จก็เดินทางเข้าเมือง พอคล้อยหลังได้ไม่นานนักไฟก็ดับ เด็กน้อยคิดถึงคำสั่งของพ่อที่ว่าให้ก่อไฟแล้วบูชาไว้อย่าให้ดับ จึงหยิบมีดมาถากไม้สีไฟ ด้วยปักใจว่า 'ประเดี๋ยวไฟคงจะติด' แต่ไฟก็ไม่ติด จึงผ่าไม้สีไฟออกเป็น ๒ ซีก...๓...๔...จนถึง ๒๐ ซีก ไฟก็ไม่ติด จึงสับไม้สีไฟเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย สับแล้วไม่พอเขายังจับเอาไม้ชิ้นเล็กชิ้นน้อยนั้นมาโขลกในครกโขลกจนละเอียดแล้วก็หยิบมาโปรยลม โดยหมายใจว่า 'ประเดี๋ยวไฟคงจะติด' แต่ไม่ว่าจะพยายามอย่างไรก็ไม่เป็นผล

ไม่นานนัก นักบวชผู้พ่อกลับมาจากการทำธุระในเมือง พอพบหน้าลูกก็ถามว่า ไฟดับบ้างหรือไม่ ลูกเล่ารายละเอียดทุกอย่างให้ฟัง ผู้เป็นพ่อจึงรำพึงว่า *"เจ้าเด็กโง่ ติดไฟไม่ถูกวิธี จะมีไฟได้อย่างไรเล่า"* จากนั้นจึงหยิบไม้สีไฟมาสาธิตการสีไฟให้ลูกดู

มหาบพิตร พระองค์ก็ไม่ต่างกันนัก ทรงโง่เขลา ทรามปัญญา แสวงหาโลกหน้าโดยไม่ถูกวิธี ขอพระองค์จงสละปล่อยวางความเห็นผิดเช่นนี้เสียเถิด ความเห็นผิดเช่นนี้อย่าได้เกิดมีแก่พระองค์เลย เพราะรังแต่จะทำให้พระองค์มีทุกข์ ไม่เป็นสุขไปตลอดกาลนาน

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามทีเถิด โยมไม่อาจสละความเห็นผิดนี้ได้หรอก เพราะไม่ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศล หรือพระราชานอกอาณาจักรพระองค์อื่น ต่างก็ทรงรู้จักโยมเป็นอย่างดีว่า เจ้าปายาสิทรงมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" หากโยมยอมสละปล่อยวาง ความเห็นผิดเช่นนี้เสีย ใครต่อใครคงจะกล่าวหาโยมได้ว่า "เจ้าปายาสิ โง่เขลา ไม่ฉลาด เชื่อถือในลัทธิที่ผิด" ด้วยเหตุนี้ โยมจำต้องถือทิฐิเช่นนี้สืบต่อไป[๑]

....

[๑] เข้าทำนองยอมให้เขาตราหน้าว่าเป็นคนโง่ ยังดีกว่าให้เขาดูถูกว่าเป็นคนโลเลเชื่อถือไม่ได้ ความใจซื่อถือสัตย์เป็นคุณสมบัติที่ยกย่องกันในชนชั้นปกครองของอินเดียโบราณ ไทยเรารับค่านิยมนี้มา จนเกิดสำนวนไทย "เสียชีพ อย่าเสียสัตย์" มองอีกนัยหนึ่งทิฐิ หรือระบบความคิด ความเชื่อของแต่ละคน ก็คือ "ตัวตน" ของคนคนนั้น การที่พระเจ้าปายาสิพิทักษ์รักษาทฤษฎีของพระองค์อย่างเคร่งครัด ก็เท่ากับทรงปกป้องทฤษฎีของพระองค์ หรือกล่าวอย่างถึงที่สุดก็คือปกป้อง "ตัวตน (อัตตา)" ของพระองค์ต่างหาก คนที่มีทัศนะเช่นนี้มีอยู่ทุกยุคทุกสมัย และจัดเป็นบุคคลประเภท "ปทปรมะ" ในบุคคล ๔ ประเภทที่เปรียบด้วยบัว ๔ เหล่า – ผู้แปล

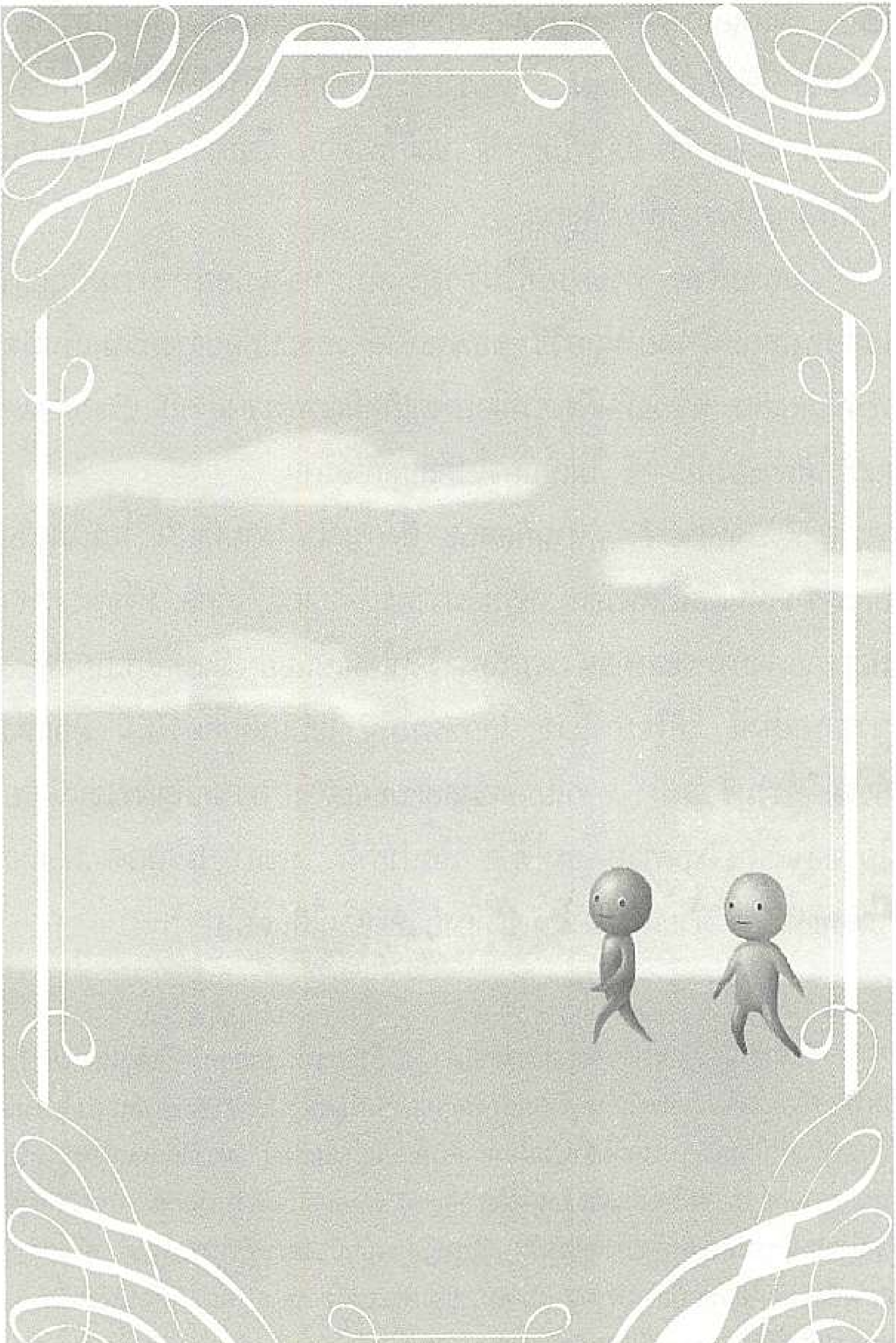

อุปมาด้วยนายกองเกวียน ๒ คน

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพจะยกอุปมาถวายให้พระองค์ทรงสดับ...มีพ่อค้าเกวียนหมู่ใหญ่ มีเกวียน ๑,๐๐๐ เล่ม เดินทางค้าขายจากดินแดนทิศตะวันออกไปยังดินแดนทิศตะวันตก ขณะที่เดินทางไปพวกเขาพบว่า หญ้า ฟืน น้ำ ผักสดหมดไปอย่างรวดเร็ว ในหมู่กองเกวียนนั้นนายกองเกวียน ๒ คน ต่างคนต่างคุมเกวียนคนละ ๕๐๐ เล่ม ทั้งคู่ทราบว่าหากเดินทางรวมกันไปอย่างนี้ หญ้า ฟืน ผักสดคงจะหมดลงก่อนไปถึงจุดหมายปลายทางเป็นแน่ จึงตกลงแยกกองเกวียนออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งมีเกวียน ๕๐๐ เล่ม นายกองเกวียนคนหนึ่งบรรทุกหญ้า ฟืน และน้ำจำนวนมากล่วงหน้าไปก่อน พอเดินทางไปได้สองสามวันก็ได้พบกับบุรุษผิวดำ นัยน์ตาแดง สะพายแล่งธนู หูทัดดอกโกมุท มีผ้า ผมเปียกปอน ขับรถคันงาม มีล้อเปื้อนตมสวนทางมา นายกองเกวียนถามว่า

"ท่านมาจากไหน"

"มาจากที่โน้น"

"กำลังจะไปไหน"

"จะไปที่โน้น" ชายแปลกหน้าตอบสั้นๆ

"หนทางกันดารข้างหน้ามีฝนตกหนักใช่ไหม" นายกองเกวียนถามอีก

"ใช่ ฝนกำลังตกหนักทีเดียว ระหว่างทางมีน้ำชุ่มฉ่ำ หญ้าเขียวขจี ฟืน น้ำดื่ม น้ำใช้บริบูรณ์ พวกท่านอย่ากังวลไปเลย จงทิ้งหญ้า ฟืน และน้ำที่บรรทุกมาเสียเถิด เกวียนจะได้เบาลง เดินทางได้เร็วขึ้น วัวก็ไม่ต้อง

ลำบากด้วย" ชายแปลกหน้าแสดงความปรารถนาดีเต็มที่

นายกองเกวียนเห็นด้วยกับคำแนะนำ จึงสั่งบริวารทิ้งฟืน หญ้า น้ำที่บรรทุกมาแต่เดิมเสียทั้งหมด โดยอุ่นใจอยู่ว่าทางข้างหน้าคงไม่ต้องลำบากด้วยสิ่งเหล่านี้ แต่พอเดินทางไปได้ไม่เท่าไร พวกเขากลับไม่พบหญ้า ฟืน หรือน้ำดื่มบริบูรณ์ตามคำบอกเล่าเลย ยิ่งเดินทางไกลออกไปก็พบว่ายิ่งกันดาร จนในที่สุดก็พากันอดอยาก กระหาย ล้มตายในระหว่างทาง ตกเป็นเหยื่ออมนุษย์เสียสิ้น ทิ้งไว้แต่กองกระดูกเกลื่อนอยู่ตามรายทาง

คล้อยหลังเหตุการณ์นี้ได้ไม่นาน นายกองเกวียนประจำหมู่เกวียนกลุ่มที่สองก็เคลื่อนขบวนออกเดินทางตามไป พวกเขาได้พบกับชายแปลกหน้าคนเดียวกับที่นายกองเกวียนหมู่แรกพบ และได้รับคำแนะนำเช่นเดียวกันทุกประการ แต่นายกองเกวียนประจำกลุ่มที่สองไม่เชื่อคำแนะนำของชายแปลกหน้า เขากล่าวกับบริวารว่า

"บุรุษคนนี้บอกว่า 'หนทางกันดารข้างหน้ามีฝนตกหนัก หนทางมีน้ำชุ่มฉ่ำ มีหญ้าเขียวขจี หญ้า ฟืน และน้ำบริบูรณ์ พวกท่านอย่ากังวลไปเลย จงทิ้งหญ้า ฟืน และน้ำที่บรรทุกมาเสียเถิด เกวียนจะได้เบาลง เดินทางได้เร็วขึ้น วัวก็ไม่ต้องลำบากด้วย'

ท่านทั้งหลาย บุรุษผู้นี้ไม่ใช่มิตรหรือญาติสาโลหิตของพวกเรา พวกเราจะเชื่อเขาได้อย่างไรกัน พวกท่านจงอย่าได้ทิ้งหญ้า ฟืน และน้ำที่บรรทุกมาเป็นอันขาด จงขับเกวียนพร้อมกับข้าวของที่บรรทุกมาตามปกตินั่นแหละเดินทางต่อไปเถิด"

พวกเขาขับเกวียนเดินทางต่อไป ไม่พบหญ้า ฟืน หรือน้ำมากมาย

ดังคำบอกเล่าของชายแปลกหน้าแต่อย่างใด กลับพบแต่กองเกวียนที่ถึงความพินาศวอดวาย และซากกระดูกคน สัตว์ ที่ถูกอมนุษย์จับกินเป็นอาหารกองอยู่เกลื่อนไปตามรายทาง

นายกองเกวียนกลุ่มที่สองจึงหันมากล่าวกับบริวารของตนว่า *"ที่เห็นอยู่นี้คือกองเกวียนกลุ่มแรกที่ถึงแก่ความวอดวาย ทั้งนี้เพราะนายกองเกวียนที่เป็นผู้นำเป็นคนเขลา ถ้ากระไรพวกท่านจงทิ้งสิ่งของที่มีความจำเป็นน้อยในกองเกวียนของเราเสีย แล้วจงเลือกเก็บเอาสิ่งของที่มีความจำเป็นมากจากหมู่กองเกวียนนี้บรรทุกเกวียนไปเถิด"*

บริวารรับคำของนายกองเกวียนแล้ว ก็พากันเลือกเก็บเอาสิ่งของที่มีความจำเป็นมากจากกองเกวียนกลุ่มแรกขึ้นบรรทุกเกวียนของตน ทิ้งสิ่งของที่มีความจำเป็นน้อยในเกวียนของตนเสีย แล้วก็ออกเดินทางผ่านช่วงกันดารไปได้โดยสวัสดี การณ์ทั้งนี้เป็นเพราะนายกองเกวียนที่เป็นผู้นำเป็นคนมีปัญญา

มหาบพิตร พระองค์เป็นคนเขลา ปัญญาทราม ทรงแสวงหาโลกหน้าโดยไม่ถูกวิธี คงจะทรงมีความพินาศเป็นแม่นมั่นดุจเดียวกับนายกองเกวียนคนแรกเป็นแน่แท้ อนึ่ง คนเหล่าใดที่เห็นคล้อยตามกับทิฐิของพระองค์ว่าเป็นสิ่งถูกต้องดีงามควรยอมรับนับถือ ก็คงจะประสบกับความพินาศไม่แตกต่างกันกับพระองค์

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามทีเถิด โยมไม่อาจสละความเห็นผิดนี้ได้หรอก เพราะไม่ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศล หรือพระราชานอกอาณาจักรพระองค์อื่น ต่างก็ทรงรู้จักโยมเป็นอย่างดีว่า เจ้าปายาสิทรง

มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า "โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" หากโยมยอมสละปล่อยวางความเห็นผิดเช่นนี้เสีย ใครต่อใครคงจะกล่าวหาโยมได้ว่า "เจ้าปายาสิโง่เขลา เชื่อถือในลัทธิที่ผิด" ด้วยเหตุนี้ โยมจำต้องถือทิฐิเช่นนี้สืบต่อไป

อุปมาด้วยคนทูนห่ออุจจาระ

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพจะยกอุปมาถวายให้พระองค์ทรงสดับ...คนเลี้ยงสุกรคนหนึ่งออกเดินทางจากหมู่บ้านของตนไปยังหมู่บ้านอื่น ณ หมู่บ้านที่เขาเดินทางไปถึงนั่นเอง เขาได้พบว่ามีกองอุจจาระแห้งถูกทิ้งไว้เป็นจำนวนมาก จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า "อุจจาระแห้งปริมาณมากเหล่านี้เป็นอาหารแห่งสุกรของเรา อย่ากระนั้นเลย เราขนกลับไปให้สุกรของเราดีกว่า" คิดแล้วก็คลี่ผ้าออกโกยอุจจาระแห้งใส่เต็มห่อผ้าแล้วเอาทูนศีรษะกลับบ้าน ระหว่างทางเกิดฝนห่าใหญ่ตกพรำมาตลอดทาง อุจจาระแห้งจึงเปียกชื้น กลายสภาพเป็นของเหลวไหลเปื้อนเขาจากหัวจรดเท้า แต่เขาก็ยังคงเดินทูนห่ออุจจาระต่อไป ใครต่อใครเห็นจึงทักขึ้นว่า

"ท่านบ้าเสียสติไปแล้วหรือไร ไยเดินทูนอุจจาระ ปล่อยให้มันไหลเปื้อนจากหัวจรดเท้าเช่นนี้"

"พวกท่านต่างหากที่บ้าเสียสติ อุจจาระนี่เป็นอาหารแห่งสุกรของเรา ท่านไม่รู้ดอกหรือ" เขาตอบ

มหาบพิตร พระองค์ก็เป็นเช่นเดียวกันกับคนเดินทูนห่ออุจจาระ ขอพระองค์จงสละละวางความเห็นผิดเช่นนี้เสียเถิด ความเห็นผิดเช่นนี้อย่าได้เกิดมีแก่พระองค์เลย เพราะรังแต่จะทำให้พระองค์มีทุกข์ ไม่เป็นสุขไปตลอดกาลนาน

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามทีเถิด โยมไม่อาจสละความเห็นผิดนี้ได้หรอก เพราะไม่ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศล หรือพระราชานอกอาณาจักรพระองค์อื่น ต่างก็ทรงรู้จักโยมเป็นอย่างดีว่า เจ้าปายาสิทรงมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า "โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" หากโยมยอมสละปล่อยวางความเห็นผิดเช่นนี้เสีย ใครต่อใครคงจะกล่าวหาโยมไม่ได้ว่า "เจ้าปายาสิโง่เขลา เชื่อถือในลัทธิผิด" ด้วยเหตุนี้ โยมจำต้องถือทิฐิเช่นนี้สืบต่อไป

อุปมาด้วยนักเลงสกา

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพจะยกอุปมาถวายให้พระองค์ทรงสดับ...นักเลงสกาสองคนกำลังเล่นสกา คนหนึ่งแอบกลืนเบี้ยที่จะทำให้ตัวเองแพ้ลูกแล้วลูกเล่า อีกคนหนึ่งสังเกตเห็นจึงกล่าวขึ้นว่า *"เพื่อนรัก นายชนะอยู่ฝ่ายเดียว จงคืนลูกสกาให้เราบ้าง เราจะเซ่นบูชาเสียหน่อย"* นักเลงสกาคนนั้นจึงคืนลูกสกาให้ พอได้ลูกสกาคืนมาแล้ว เขาจึงแอบเอายาพิษทาลูกสกา แล้วคืนกลับมาให้เพื่อนพลางกล่าวว่า *"เพื่อนรัก มาเล่นกันต่อดีกว่า"*

เจ้านักเลงสกาขี้โกงคว้าได้ลูกสกามาแล้ว พอเห็นท่าว่าตนจะเพลี่ยงพล้ำก็กลืนเบี้ยที่จะทำให้แพ้นั้นเสีย นักเลงสกาอีกคนหนึ่งจึงกล่าวว่า

"ใครบางคนกลืนลูกสกาเคลือบยาพิษอย่างแรงกล้า ก็ยังไม่รู้สึกตัวเออแน่ะ เจ้านักเลงสกาสารเลวเอ๋ย จงกลืนเข้าไปเถิด ยาพิษคงจะออกฤทธิ์เอากับเจ้าในอีกไม่ช้านี้"

มหาบพิตร พระองค์ก็เป็นเช่นเดียวกันกับนักเลงสกา ขอพระองค์จงสละปล่อยวางความเห็นผิดเช่นนี้เสียเถิด ความเห็นผิดเช่นนี้อย่าได้เกิดมีแก่พระองค์เลย เพราะรังแต่จะทำให้พระองค์มีทุกข์ ไม่เป็นสุขไปตลอดกาลนาน

พระเจ้าปายาสิ: ท่านกัสสปะ ถึงกระนั้นก็ตามเถิด โยมไม่อาจสละความเห็นผิดนี้ได้หรอก เพราะไม่ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศล หรือพระราชานอกอาณาจักรพระองค์อื่น ต่างก็ทรงรู้จักโยมเป็นอย่างดีว่า เจ้าปายาสิทรงมี

วาทะอย่างนี้ ทิฐิอย่างนี้ว่า "โลกอื่นไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี" หากโยมยอมสละ ปล่อยวางความเห็นผิดเช่นนี้เสีย ใครต่อใครคงจะกล่าวหาโยมได้ว่า "เจ้าปายาสิโง่เขลา เชื่อถือในลัทธิที่ผิด" ด้วยเหตุนี้ โยมจำต้องถือทิฐิเช่นนี้สืบต่อไป

อุปมาด้วยคนหอบเปลือกป่าน

พระกุมารกัสสปะ: มหาบพิตร ถ้าเช่นนั้นอาตมภาพจะยกอุปมาถวายให้พระองค์ทรงสดับ...ชายหนุ่มสองคนเป็นเพื่อนรักกัน ชวนกันออกเดินทางไปแสวงหาทรัพย์ยังต่างเมือง พอเดินทางไปได้ไม่นานนัก ทั้งสองมาพบเปลือกป่านจำนวนมากทิ้งกระจายอยู่กลางถนน จึงตกลงกันรวบรวมเปลือกป่านได้คนละมัดแล้วหอบเดินทางต่อไป

พอเดินไปถึงถนนอีกสายหนึ่ง ทั้งสองพบด้ายป่านเป็นจำนวนมาก เพื่อนคนแรกจึงเอ่ยขึ้นว่า *"เพื่อนรัก เราจะหอบเปลือกป่านไปอีกทำไม ทิ้งเปลือกป่านเสีย มาเอาด้ายป่านกันดีกว่า"* แต่เพื่อนของเขากลับตอบว่า *"เพื่อนรัก เราหอบเปลือกป่านที่มัดเรียบร้อยแล้วมาตั้งไกล จะทิ้งมัดเปลือกป่านไปได้อย่างไร"* ว่าแล้วก็ฉวยเอาด้ายป่านจำนวนมากมัดรวมกันและออกเดินทางต่อไป

ออกเดินทางไปได้อีกหน่อย ทั้งสองก็พบเข้ากับผ้าป่านจำนวนมาก เพื่อนคนแรกเอ่ยชวนขึ้นอีกว่า *"เพื่อนรัก เราทิ้งมัดเปลือกป่านและด้ายป่านเสียเถิด มาเอาผ้าป่านกันดีกว่า"* เพื่อนของเขายังคงยืนกรานเหมือนเดิมว่า

"ไม่ละเพื่อน เราหอบเปลือกป่านที่มัดเรียบร้อยแล้วนี่มาตั้งไกล เรื่องอะไรจะมาทิ้งเสียง่าย ๆ ล่ะ" เพื่อนคนแรกได้ฟังเช่นนั้น จึงทิ้งมัดด้ายป่าน หอบเอาผ้าป่านไป

ไม่นานต่อมา ทั้งสองคนก็เดินทางมาพบเข้ากับเปลือกไม้จำนวนมากที่เขาทิ้งไว้...ด้ายเปลือกไม้...ผ้าเปลือกไม้...ลูกฝ้าย...ด้ายฝ้าย...ผ้าฝ้าย...เหล็ก...ทองแดง...ดีบุก...สำริด...เงิน...ทอง ที่เขาทิ้งไว้มากมาย เพื่อนคนแรกจึงกล่าวชวนขึ้นว่า *"เพื่อนรัก เราจะต้องการเปลือกป่าน ด้ายป่าน ผ้าป่าน เปลือกไม้...หรือเงินไปทำไมกันอีก ทองที่เขาทิ้งไว้จำนวนมากนี้มีอยู่แล้ว จงทิ้งมัดเปลือกป่านเสียเถิด"* แม้ถึงเพียงนี้ เพื่อนของเขาก็ยังคงยืนกรานคำเดิมว่า *"ไม่ละเพื่อน เราหอบเปลือกป่านที่มัดเรียบร้อยแล้วนี่มาตั้งไกล เรื่องอะไรจะมาทิ้งเสียง่าย ๆ ล่ะ"*

เพื่อนอีกคนไม่ว่ากระไร เขาทิ้งห่อเงินแล้วฉวยเอาห่อทองออกเดินต่อไป

หลังจากใช้เวลาออกเดินทางแสวงหาทรัพย์อยู่นาน ทั้งสองสหายก็เดินทางกลับมายังหมู่บ้านของตน หนึ่งในสองคนนั้นหอบเปลือกป่านกลับมาบ้าน จึงถูกต่อว่าต่อขานเสียยกใหญ่จากมารดาบิดา ญาติสนิทมิตรสหาย บุตรภรรยา กลับมาถึงบ้านแล้วจึงมีแต่ความช้ำใจ อัปยศ อดสู

ส่วนอีกคนหนึ่งนำห่อทองกลับมาบ้าน ได้รับเสียงสรรเสริญ ยกย่องจากคนรอบข้างมากมาย ทองที่เขานำกลับมายังความสุขโสมนัสให้เขาและครอบครัวอย่างเหลือล้น ใครต่อใครต่างพากันนิยมชมเชยในความฉลาดเลิศของเขา

มหาบพิตร พระองค์ก็เป็นเช่นเดียวกับคนหอบเปลือกป่าน ขอพระองค์จงสละปล่อยวางความเห็นผิดเช่นนี้เสียเถิด ความเห็นผิดเช่นนี้อย่าได้เกิดมีแก่พระองค์เลย เพราะรังแต่จะทำให้พระองค์มีทุกข์ ไม่เป็นสุขไปตลอดกาลนาน

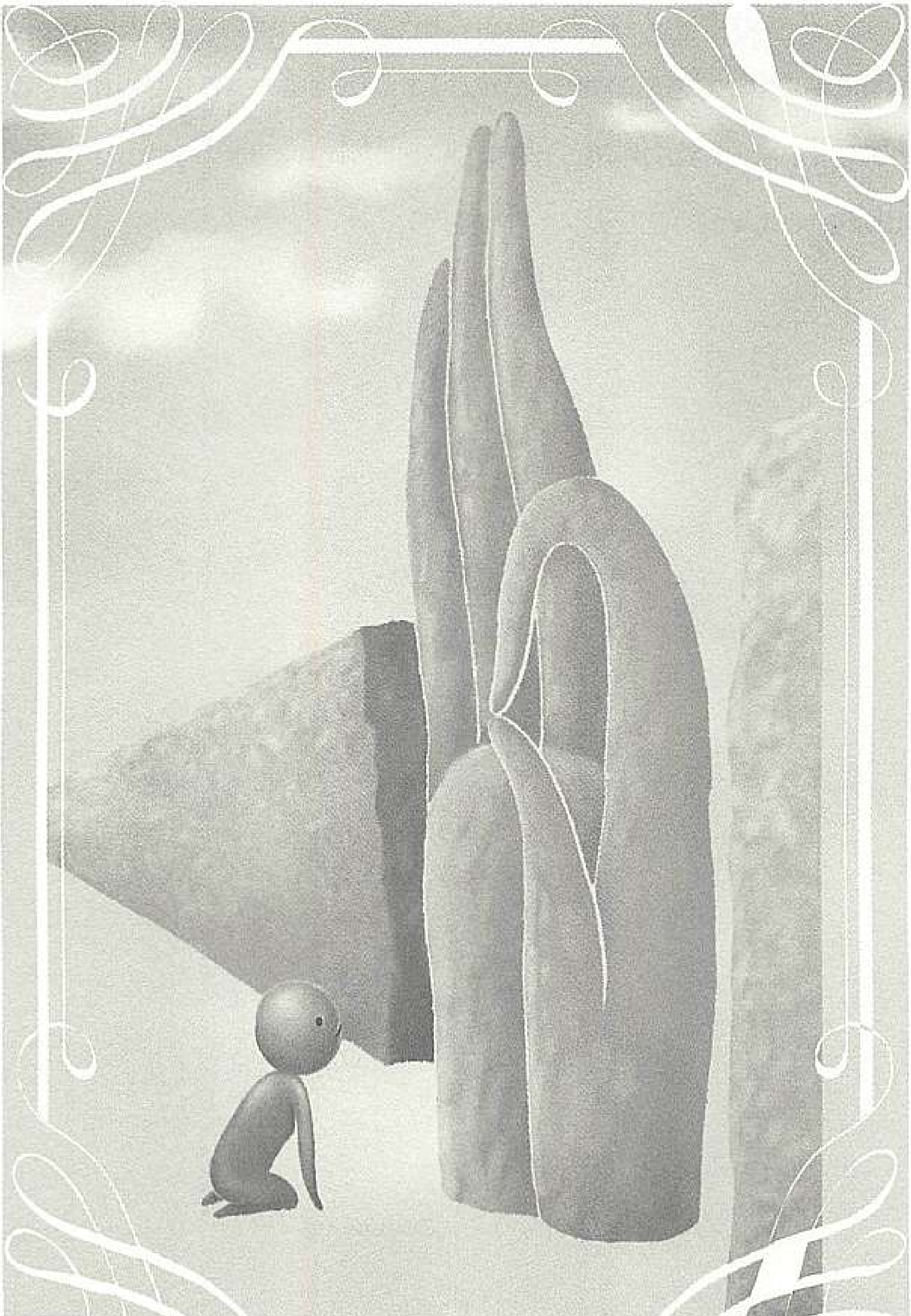

ยอมจำนน
ในภูมิพิชชามหาปราชญ์

พระเจ้าปายาสิ:   ท่านกัสสปะ เพียงอุปมาโวหารข้อแรกของท่าน โยมก็พอใจเป็นอย่างยิ่งแล้ว แต่เพราะปรารถนาจะฟังปฏิภาณในการตอบปัญหาที่คมคายยิ่งกว่านี้ จึงทำทีเป็นโต้แย้งท่านเท่านั้นเอง

ท่านกัสสปะ ภาษิตของท่านชัดเจน แจ่มแจ้ง ไพเราะยิ่งนัก ท่านแสดงธรรมโดยอเนกปริยายเปรียบเหมือน

หงายของที่คว่ำ

เปิดของที่ปิด

บอกทางแก่คนหลงทาง หรือ

ตามประทีปในที่มืด โดยหมายใจว่า *"คนตาดีจักเห็นรูปได้"*

ท่านกัสสปะ โยมขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านกัสสปะโปรดจงทรงจำโยมไว้ว่า "เป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต" ท่านกัสสปะ โยมปรารถนาจะบูชามหายัญ (มหาทาน) ขอท่านได้โปรดชี้แนะมหายัญที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่โยมไปตลอดกาลนานด้วยเถิด

๑. การทำบุญที่สูญเปล่า

พระกุมารกัสสปะถวายพระพรตอบว่า มหาบพิตร การทำบุญที่มีการฆ่าโค ๑ ฆ่าแพะ หรือแกะ ๑ ฆ่าไก่ หรือสุกร ๑ การทำบุญที่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ และผู้รับทานก็เป็นผู้มี

มิจฉาทิฐิ	(เห็นผิด)
มิจฉาสังกัปปะ	(คิดผิด)
มิจฉาวาจา	(พูดผิด)
มิจฉากัมมันตะ	(กระทำผิด)
มิจฉาอาชีวะ	(เลี้ยงชีพผิด)
มิจฉาวายามะ	(พยายามผิด)
มิจฉาสติ	(ระลึกผิด)
มิจฉาสมาธิ	(ตั้งจิตผิด)

การทำบุญชนิดนี้ไม่มีผลานิสงส์มาก ไม่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก ไม่มีผลบุญไพศาล เปรียบเหมือนชาวนาถือเอาเมล็ดพืชและไถไปในนาแล้ว หว่านเมล็ดพืชที่หัก เน่า ถูกลมแดดแผดเผา ลีบ ยังไม่สุกดี ลงในนาที่ไม่ดี มีพื้นที่ไม่เหมาะ ไม่แผ้วถางตอและหนามให้หมดจด ฝนก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล เมล็ดพืชเหล่านั้นจะงอกงามไพบูลย์และชาวนาจะได้รับผลิตผลอันไพบูลย์ละหรือ

พระเจ้าปายาสิ: ไม่เป็นเช่นนั้นแน่ ท่านกัสสปะ

พระกุมารกัสสปะ: ขอถวายพระพรมหาบพิตร การทำบุญที่มีการฆ่าโค ๑ ฆ่าแพะ หรือแกะ ๑ ฆ่าไก่ หรือสุกร ๑ การทำบุญที่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ และผู้รับทานก็เป็นผู้มี

มิจฉาทิฐิ (เห็นผิด)

มิจฉาสังกัปปะ (คิดผิด)

มิจฉาวาจา (พูดผิด)

มิจฉากัมมันตะ (กระทำผิด)

มิจฉาอาชีวะ (เลี้ยงชีพผิด)

มิจฉาวายามะ (พยายามผิด)

มิจฉาสติ (ระลึกผิด)

มิจฉาสมาธิ (ตั้งจิตผิด)

การทำบุญชนิดนี้ไม่มีผลานิสงส์มาก ไม่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก ไม่มีผลบุญไพศาล ส่วนการทำบุญที่ไม่มีการฆ่าโค ๑ ไม่มีการฆ่าแพะ หรือแกะ ๑ ไม่มีการฆ่าไก่ หรือสุกร ๑ การทำบุญที่ไม่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ และผู้รับทานก็เป็นผู้มี

สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)

สัมมาสังกัปปะ (คิดชอบ)

สัมมาวาจา (พูดชอบ)

สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)

สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)

สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตชอบ)

การทำบุญชนิดนี้มีผลานิสงส์มาก มีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีผลบุญไพศาล เปรียบเหมือนชาวนาถือเมล็ดพืชและไถไปท้องนาแล้วหว่านเมล็ดพืชที่ไม่หัก ไม่เน่า ไม่ถูกลมแดดแผดเผา ไม่ลีบ มีเมล็ดสุกดีลงในนาที่ไม่ดีมีพื้นที่เหมาะสม แผ้วถางตอและหนามให้หมดจด ฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล เมล็ดพืชเหล่านั้นจะงอกงามไพบูลย์และชาวนาจะได้รับผลิตผลอันไพบูลย์ละหรือ

พระเจ้าปายาสิ: ได้รับผลไพบูลย์แน่นอนท่านกัสสปะ

๒. ทำบุญไม่เป็น เท่ากับทำคุณบูชาโทษ

หลังจากที่ทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ปฏิญาณตนเป็นอุบาสกผู้ถือเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดพระชนมชีพแล้ว พระเจ้าปายาสิก็ทรงมีดำริในการให้ทานสงเคราะห์แก่คนกำพร้า คนพลัดถิ่น วณิพก และยาจก แต่วัตถุทานที่ทรงมีรับสั่งให้แจกจ่ายนั้นเป็นวัตถุทานชั้นเลว เช่น ปลายข้าวพร้อมกับน้ำผักดอง เสื้อผ้าเนื้อหยาบขาดเป็นรู ๆ มีชายขอดเป็นปม ๆ มีแต่รอยปุปะ ในการทรงบำเพ็ญทานครั้งนี้ทรงมอบหมายให้ชายหนุ่มชื่ออุตระ เป็นเจ้าพนักงานจัดการ

เจ้าพนักงานชื่ออุตระมองเห็นวัตถุทานของพระเจ้าปายาสิแล้วให้รู้สึกสลดสังเวชใจนัก พอจัดการแจกวัตถุทานเสร็จแล้ว จึงอุทิศเสียเสียงดังว่า

"สาธุ ด้วยอานิสงส์แห่งทานนี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้ทำบุญร่วมชาติกับพระเจ้าปายาสิเฉพาะในโลกนี้ก็พอแล้ว อย่าได้มาพบพานกับพระองค์อีกเลยในโลกหน้า"

เสียงอุทิศของเจ้าพนักงานคงจะดังมากไปสักหน่อย ความจึงทราบถึงพระกรรณของพระเจ้าปายาสิ ทรงมีรับสั่งเรียกเธอเข้าเฝ้า สอบถามเอาความจริงว่าทำไมจึงได้อุทิศเช่นนั้น เจ้าพนักงานจึงชี้แจงแสดงเหตุผลว่า

"ในทานของพระองค์มีวัตถุทานเห็นปานนี้ คือ ปลายข้าวพร้อมกับน้ำผักดอง ซึ่งอาหารชนิดนี้พระองค์ไม่ทรงประสงค์แม้จะถูกต้องด้วยพระบาท ไฉนจะเสวยด้วยพระองค์เองเล่า ส่วนผ้าก็เนื้อหยาบนัก ซ้ำยังขาดมีชายเป็นปม ๆ มากด้วยรอยปุปะ ซึ่งพระองค์เองก็ไม่ทรงมีพระประสงค์จะถูกต้องแม้ด้วยพระบาท ไฉนจะทรงนุ่งห่มด้วยพระองค์เล่า

พระองค์ทรงเป็นที่รักที่เคารพของพวกข้าพระองค์ พวกข้าพระองค์จะนำพาพระองค์ผู้ทรงเป็นที่รักที่เคารพไปด้วยสิ่งอันไม่เป็นที่รักที่พอใจได้อย่างไรเล่า" [๑]

พระเจ้าปายาสิได้ทรงสดับเช่นนี้ จึงทรงเปลี่ยนพระทัย สั่งให้เลือกสรรจัดหาแต่ของดี ๆ ทั้งนั้นมาให้ทานอีกครั้งหนึ่ง แม้กระนั้นพระองค์ก็หาให้ทานโดยความเคารพไม่ ขณะให้ทานก็ไม่ได้ให้ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง ทั้งยังไม่มีความนอบน้อม แต่ทรงให้ทานประหนึ่งโยนทิ้งอย่างเสียไม่ได้ พอเสด็จสู่สวรรคาลัยจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช มีวิมานว่างเปล่าชื่อเสรีสกวิมานเป็นที่พำนัก

ส่วนเจ้าพนักงานชื่ออุตระให้ทานโดยเคารพ ขณะให้ทานก็ให้ด้วยมือของตน ให้ทานด้วยกิริยาอาการนอบน้อมให้เกียรติแก่ผู้รับ ไม่มีอาการลบหลู่ดูหมิ่น หลังจากสิ้นอายุขัยแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์

....

[๑] ความหมายระหว่างบรรทัดของอุตรมาณพก็คือต้องการเตือนพระเจ้าปายาสิว่าในชาตินี้ ทรงเป็นกษัตริย์มีทรัพย์ศฤงคารพรั่งพร้อมบริบูรณ์ล้วนแต่ดีเลิศ แต่ชาติหน้าไม่แน่ว่าจะทรงเป็นเช่นนี้อีก เพราะดูจากทานที่ทรงให้แล้ว มีแต่ของเลว ๆ ชาติหน้าก็คงจะทรงมีแต่ของเลว ๆ เช่นนี้แหละเป็นเครื่องบริโภคใช้สอย เพราะฉะนั้น ชาติหน้าอย่าได้ไปพบกันอีกเลยของเลว ๆ เช่นนี้ปล่อยให้ข้าราชบริพารเขาใช้สอยกันไปเถิด พระองค์อยู่ใช้ของดี ๆ ในชาตินี้ก็พอแล้ว นับว่าอุตรมาณพอธิษฐานได้คมคายนัก เพราะเป็นทั้งการเตือนและการประชดไปพร้อมกันทีเดียว กระสุนนัดนี้นับว่าเข้าเป้าอย่างตรงเผง ซึ่งก็ได้ผลทันตาเห็น เพราะพระเจ้าปายาสิทรงเปลี่ยนความคิดทันที ทรงแก้ตัวใหม่โดยการให้ทานด้วยวัตถุทานที่ล้วนแต่ประณีต ราคาแพง แต่กระนั้นก็ยังนับว่าสายเกินไป เพราะทรงให้วัตถุทานที่ประณีตดีเลิศก็จริงอยู่ แต่เจตนาของพระองค์หาประณีตบริสุทธิ์ดีงามดังวัตถุทานไม่ - ผู้แปล

๓. กว่าจะรู้ว่าโลกหน้ามีจริงก็สายเกินไป

ต่อมา พระควัมปติซึ่งเป็นพระอรหันตสาวกชั้นผู้ใหญ่ได้ไปพำนักยังเสรีสกวิมานอันว่างเปล่าอยู่เนือง ๆ ณ ที่นั้นเองปายาสิเทพบุตรได้เข้ามาพบท่าน และได้สนทนากัน

พระควัมปติเถระ: "ท่านเป็นใคร"

ปายาสิเทพบุตร: "โยมคือปายาสิเทพบุตรขอรับ"

พระควัมปติ: "ท่านคือผู้มีทิฐิว่า 'โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี' ใช่ไหม"

ปายาสิเทพบุตร: "ใช่ ขอรับ โยมเคยมีทิฐิว่า 'โลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี' แต่พระคุณเจ้ากุมารกัสสปะได้เมตตานำโยมออกจากความเห็นผิดเช่นนั้นแล้ว"

พระควัมปติ: "เจ้าพนักงานจัดการทานของท่านที่ชื่ออุตระล่ะ"

ปายาสิเทพบุตร: "เจ้าอุตระให้ทานโดยความเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม ไม่ให้ทานอย่างโยนทิ้ง (คือให้แบบเสียไม่ได้) หลังจากตายแล้ว จึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์

ส่วนโยมให้ทานโดยไม่เคารพ ไม่ให้ทานด้วยมือของตน ไม่ให้ทานด้วยความนอบน้อม ให้ทานอย่างโยนทิ้ง หลังจากตายแล้ว จึงได้มาอยู่ร่วมกับเทพชั้นจาตุมหาราช มีเสรีสกวิมานอันว่างเปล่าเป็นที่พำนักอย่างที่เห็นอยู่นี้แหละขอรับ

พระคุณเจ้าควัมปติขอรับ ขอพระคุณเจ้าจงไปป่าวประกาศยังมนุษยโลกอย่างนี้ว่า

'ท่านทั้งหลาย

จงให้ทานด้วยความเคารพ

จงให้ทานด้วยมือของตน

จงให้ทานด้วยความนอบน้อม

จงให้ทานอย่างบรรจง อย่าให้อย่างโยนทิ้ง'

พระเจ้าปายาสิทรงให้ทานโดยไม่เคารพ ไม่ทรงให้ทานด้วยมือของพระองค์ ไม่ทรงให้ทานด้วยความนอบน้อม ทรงให้ทานอย่างโยนทิ้ง สวรรคตแล้วจึงได้ไปอยู่ร่วมกับเทพชั้นจาตุมหาราช มีเสรีสกวิมานอันว่างเปล่าเป็นที่พำนัก (หรือเป็นสมบัติ)

ส่วนเจ้าพนักงานจัดการทานชื่ออุตระของพระองค์ ให้ทานโดยความเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม ให้ทานอย่างบรรจง ไม่ให้ทานอย่างโยน หลังจากตายแล้วจึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์"

พระควัมปติเถระรับคำของปายาสิเทพบุตรแล้ว จึงกลับมายังโลกมนุษย์ พร้อมทั้งป่าวประกาศ "คำสารภาพ" ของปายาสิเทพบุตรเพื่อเป็นบทเรียนให้แก่มวลมนุษย์ในโลกว่า

" 'ท่านทั้งหลาย

จงให้ทานด้วยความเคารพ

จงให้ทานด้วยมือของตน

จงให้ทานด้วยความนอบน้อม

จงให้ทานอย่างบรรจง อย่าให้ทานอย่างโยนทิ้ง'

พระเจ้าปายาสิทรงให้ทานโดยไม่เคารพ ไม่ทรงให้ทานด้วยมือของพระองค์ ไม่ทรงให้ทานด้วยความนอบน้อม ทรงให้ทานอย่างโยนทิ้ง สวรรคตแล้วจึงได้ไปอยู่ร่วมกับเทพชั้นจาตุมหาราช มีเสรีสกวิมานอันว่างเปล่าเป็นที่พำนัก

ส่วนเจ้าพนักงานจัดการทานชื่ออุตระของพระองค์ ให้ทานโดยความเคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานด้วยความนอบน้อม ให้ทานอย่างบรรจง ไม่ให้ทานอย่างโยน หลังจากตายแล้ว จึงได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับเทพชั้นดาวดึงส์"

บทสรุป

ชาติหน้าพระพุทธศาสนาบอกว่ามี
แต่ชาตินี้สำคัญที่สุด

สาระสำคัญของ *ปายาสิราชัญญสูตร* สรุปได้เป็น ๕ ประการ คือ

๑. โลกอื่นนอกจากมนุษย์โลกนี้มีอยู่จริง

๒. คนตายแล้ว (ถ้ายังมีกิเลสอยู่) ก็ยังมีการเวียนว่ายตายเกิดอีกจริง

๓. กฎแห่งกรรมมีจริงและส่งผลต่อความเป็นไปของชีวิตของคนเราได้จริง

๔. เทวดาซึ่งเป็นสภาพชีวิต (being) อย่างอื่นนอกเหนือออกไปจากมนุษย์มีอยู่จริง

๕. การทำบุญด้วยการให้ทานเป็นต้น มีผลต่อชีวิตในโลกนี้และโลกหน้าได้จริง[๑]

จากหลักฐานที่ปรากฏอยู่ใน *ปายาสิราชัญญสูตร* ทั้งหมด ก็เป็นอันยืนยันได้อย่างไม่ต้องสงสัยอีกแล้วว่า เรื่องโลกหน้า เทวดา บุญ บาป กฎแห่งกรรม เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง อย่างไรก็ตาม แม้จะมีหลักฐานชัดเจนอย่างนี้ ก็ยังมีอยู่เสมอที่มีผู้เห็นต่างออกไป หรือเห็นตรงกันข้ามว่า โลกหน้า กฎแห่งกรรม ฯลฯ เป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง ทั้งนี้เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ สำหรับบุคคลประเภทที่มีปัญญามากและเน้นหนักไปทางเหตุผลเชิงประจักษ์อย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ทรงคำนึงถึงด้วยเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเมื่อไม่เชื่อเรื่องเหล่านี้ก็ไม่เป็นไร ทรงเตรียมทางออกไว้ให้แล้วด้วย นั่นคือทรงชี้ให้เห็นอย่างเป็นกลาง ๆ ว่า ถ้าเชื่อเรื่องโลกหน้าเป็นต้นแล้ว จะมีผลต่อชีวิตอย่างไร และถ้าไม่เชื่อแล้วผลจะเป็นอย่างไร ขอให้พิจารณาพระพุทธวัจนะดังต่อไปนี้

สำหรับผู้ที่เชื่อย่อมมีข้อดี ๔ ประการ

๑. ถ้าโลกหน้ามี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี เป็นไปได้ที่เรื่องนี้จะเป็นเหตุให้เราหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี้คือความเบาใจประการที่ ๑ ที่อริยสาวกนั้นได้บรรลุแล้ว

---

[๑] รายละเอียดของสาระสำคัญทั้ง ๕ ประเด็นนี้ ผู้แปล/เรียบเรียงได้เขียนไว้แล้วอย่างละเอียดใน ว.วชิรเมธีภิกขุ, *DNA ทางวิญญาณ* (กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์, ๒๕๔๕)

๒. ถ้าโลกหน้าไม่มี ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วไม่มี เราก็รักษาตนไม่ให้มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ไม่ให้มีทุกข์ ให้มีสุขในปัจจุบันในโลกนี้ได้ นี้คือความเบาใจประการที่ ๒ ที่อริยสาวกนั้นได้บรรลุแล้ว

๓. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าทำบาป (ทำชั่วแล้วผลแห่งกรรมชั่วมี) เราไม่เจาะจง (ทำ) บาปไว้เพื่อใครๆ เลย เมื่อเราไม่ทำบาปเลย ความทุกข์จะถูกต้องเราได้อย่างไร นี้คือความเบาใจประการที่ ๓ ที่อริยสาวกนั้นได้บรรลุแล้ว[๒]

---

[๒] องฺ. ติก. ๒๐/๖๖/๒๖๒. "ทำบาปก็ชื่อว่าไม่ทำบาป" หมายความว่าเมื่อบุคคลทำบาป (กรรมชั่ว) ลงไปแล้ว กรรมชั่วนั้นจะไม่ส่งผลอะไรอีก ทำอะไรลงไปก็จบลงตรงนั้น ไม่มีผลสะท้อนกลับมาในลักษณะของกฎแห่งกรรมแต่อย่างใด สำหรับคนที่เชื่ออย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ตรัสแนะนำว่า ถ้าความจริง (ในทัศนะของพวกเขา) เป็นอย่างนั้น (คือผลบุญผลบาปไม่มี) การที่พวกเขาสมัครใจจะเชื่อเช่นนั้นก็ย่อมเป็นสิทธิ์ที่สามารถจะทำได้ อย่างไรก็ตามพวกเขายังคงพากันทำแต่ความดีเอาไว้ในชาตินี้ ความดีที่ทำไว้ก็จะทำให้พวกเขามีชีวิตอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขชนิดทันตาเห็น และถ้าเกิดว่า โลกหน้ามีจริง (ถึงพวกเขาจะไม่เชื่อก็ตาม) พวกเขาก็ยังได้กำไรอยู่ดี เพราะได้ทำความดีเป็นทุนเอาไว้แล้ว เพราะฉะนั้น การทำดี (ของคนที่ไม่เชื่อเรื่องผลบุญผลบาปหรือเรื่องโลกหน้า) ไม่ว่าจะมองจากมุมของคนที่เชื่อหรือไม่เชื่อก็ล้วนแต่ได้กำไรทั้งสองด้าน

ส่วนคนที่ไม่เชื่อนั้น มองอย่างไรก็มีแต่เสีย เพราะเมื่อไม่เชื่อก็จะใช้ชีวิตในปัจจุบันชาติอย่างประมาทมัวเมา ผลก็คือในชีวิตนี้มีแต่ความทุกข์ ครั้นล่วงลับดับขันธ์ไปแล้ว กรรมชั่วก็จะตามให้ผลไปถึงภพหน้าอีก เรียกได้ว่า "เสียทั้งสองสถาน" *(อุภโตภัฏฐะ)* คือ ปัจจุบันชาติก็เสียเพราะทำความชั่วเอาไว้มาก ชีวิตจึงมีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวายไม่สงบ ส่วนชาติหน้านั้นเล่าก็เสียซ้ำอีก เพราะต้องรับทุกข์หนักจากผลแห่งกรรมที่ตนเป็นคนทำเอาไว้ในชาตินี้คอยตามไปรังควานมิรู้แล้ว

พระพุทธพจน์ตอนนี้นอกจากแสดงทางออกหรือท่าทีที่พึงปฏิบัติต่อเรื่องบุญบาป โลกหน้าเป็นต้นแล้ว ยังแสดงถึงลักษณะการให้ "เสรีภาพทางความเชื่อ/ทางปัญญา" แก่พุทธศาสนิกชนอย่างเต็มที่อีกด้วย

๔. ถ้าบุคคลเมื่อทำบาปก็ชื่อว่าไม่ทำบาป (ทำชั่วแล้วผลแห่งกรรมชั่วไม่มี) เราก็พิจารณาเห็นตนบริสุทธิ์ทั้ง ๒ ส่วนในโลกนี้ นี้คือความเบาใจประการที่ ๔ ที่อริยสาวกนั้นได้บรรลุแล้ว

สำหรับผู้ที่ไม่เชื่อย่อมจะมีข้อเสีย ๔ ประการซึ่งเป็นด้านตรงกันข้ามกับข้อดี ๔ ประการสำหรับคนที่เชื่อซึ่งกล่าวมาแล้วนี้

หลักความจริงเรื่องโลกหน้าเป็นต้นนี้ แม้จะเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติเช่นเดียวกับหลักธรรมข้ออื่นๆ มีปฏิจจสมุปบาท ไตรลักษณ์ นิพพาน เป็นต้น แต่ถึงกระนั้นก็มีข้อควรสังเกตว่า พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงให้ความสำคัญแก่หลักความจริงในเรื่องนี้มากนัก เหตุผลที่ไม่ทรงให้ความสำคัญนั้นก็ทรงแสดงไว้เองว่า เรื่องโลกหน้า เป็นอาทิ เป็นเรื่องที่ยังอยู่ไกลตัวออกไป สิ่งสำคัญที่สุดคือเรื่องโลกนี้ชีวิตนี้มากกว่า เพราะฉะนั้น หากมีผู้ไปกราบทูลถามพระองค์ที่เกี่ยวกับเรื่องโลกหน้า หรือเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ฯลฯ บางทีพระองค์ก็จะทรงตอบด้วยการไม่ตอบ คือ ทรงนิ่ง หรือทรงเปลี่ยนประเด็นปัญหาเสียใหม่โดยดึงผู้ถามให้หันกลับมาหาเรื่องที่เป็นอยู่ในปัจจุบันขณะแทน

ทำไมเรื่องโลกนี้หรือชีวิตนี้จึงสำคัญกว่าโลกหน้าชีวิตหน้า คำตอบก็เป็นเพราะว่า โลกหน้า หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าชีวิตหลังความตาย ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ตาม ล้วนเป็นผลที่สืบเนื่องออกไปจากชีวิตนี้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนั้น ถ้าในปัจจุบันเราใช้ชีวิตในโลกนี้ให้ดีที่สุดแล้ว ชีวิตใหม่ในโลกหน้าย่อมจะดีเองโดยที่เราไม่ต้องไปกังวล

บุญไม่ใช่แค่ทาน ชีวิตเบิกบานเพราะรู้จักบุญ

ปฏิปทาของพระเจ้าปายาสิที่ปรากฏใน *ปายาสิราชัญญสูตร* มีนัยสำคัญที่ควรทราบเอาไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวาง "ท่าที" ภายหลังจากการศึกษาเรื่องโลกหน้า ฯลฯ จบลงแล้วของชาวพุทธ กล่าวคือ

๑. พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงนำหลักการเรื่องความมีอยู่ในโลกหน้า ฯลฯ มาสอนในฐานะที่เป็นองค์ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ทรงนำมาสอนไว้เพื่อให้มนุษยชาติได้ประยุกต์ใช้ประโยชน์จากความจริงในเรื่องนี้ด้วย นั่นคือ เมื่อรู้ว่าโลกหน้า เทวดา บุญ บาป กฎแห่งกรรมมีจริง ก็ควรจะต้องดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับความจริงเหล่านี้ด้วย โดยการใช้ชีวิตนี้อย่างดีที่สุด คุ้มค่าและเกิดประโยชน์อย่างมากที่สุด และด้วยความรับผิดชอบที่สูงสุด ผลที่เกิดจากการใช้ชีวิตที่ขาดวิจารณญาณและประมาทมัวเมา ก็จะสะท้อนกลับมาสร้างความทุกข์ทรมานให้แก่ผู้ที่เป็นเจ้าของชีวิตนั้นอย่างสาสมแก่กรรมที่เขาเป็นคนทำเอาไว้เอง และที่สำคัญ ผลของการใช้ชีวิตอย่างประมาทไม่ได้ทำให้เขาทุกข์ทรมานอยู่เพียงชีวิตเดียวนี้แล้วก็จบลง แต่แท้จริงแล้วมิติของความทุกข์ยังขยายไกลออกไปถึงในชีวิตใหม่ในโลกหน้าอีกด้วย

๒. พระเจ้าปายาสิคือตัวอย่างของชาวพุทธที่นำผลการศึกษาเรื่องโลกหน้าว่ามีอยู่จริงมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อได้ทรงทราบว่า โลกหน้า ฯลฯ มีจริงแล้ว พระองค์ก็ทรงวางท่าทีปฏิบัติต่อเรื่องนี้เสียใหม่ โดยการหันมาสมาทานพระรัตนตรัยเป็นสรณะ แล้วทรงเริ่มทำบุญด้วยการถวายมหาทานเป็นการใหญ่

๓. การที่พระเจ้าปายาสิทรงเริ่มทำบุญด้วยการถวายทานนั้น ไม่พึงเข้าใจผิดว่า วิธีทำบุญต้องเริ่มด้วยทานและมีเพียงแค่ทานเท่านั้นที่จัดเป็นการทำบุญ เพราะในพระพุทธศาสนายังมีวิธีการทำบุญอย่างอื่นอีกที่ชาวพุทธสามารถใช้เป็น "ทางเลือก" ในการทำบุญได้อีก และการทำบุญโดยมากนั้นแทบไม่เกี่ยวกับ "เงิน" ด้วยซ้ำไป ต่อไปนี้ คือ "บุญกิริยาวัตถุ" หรือวิธีทำบุญที่ชาวพุทธควรเลือกทำได้ตามอัธยาศัย คือ

(๑) *ทานมัย* ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ

(๒) *สีลมัย* ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีงาม

(๓) *ภาวนามัย* ทำบุญด้วยการพัฒนาจิตใจให้สะอาด สว่าง สงบเย็น อิสระและเป็นสุข

(๔) *อปจายนมัย* ทำบุญด้วยการอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ

(๕) *เวยยาวัจจมัย* ทำบุญด้วยการช่วยกิจการงานของผู้อื่น/สังคม

(๖) *ปัตติทานมัย* ทำบุญด้วยการแบ่งปันความดีให้ผู้อื่น/เปิดโอกาสให้คนอื่นได้ทำบุญร่วมกันกับตน

(๗) *ปัตตานุโมทนามัย* ทำบุญด้วยการยินดีในความดี/ความสำเร็จความก้าวหน้าของผู้อื่น

(๘) *ธัมมสวนมัย* ทำบุญด้วยการฟังธรรม/การศึกษาหาความรู้

(๙) *ธัมมเทสนามัย* ทำบุญด้วยการแสดงธรรม/แนะนำวิทยาการที่ดีและมีประโยชน์

(๑๐) *ทิฏฐุชุกรรม* ทำบุญด้วยการมีสัมมาทัศนะ คือ รู้ว่าสิ่งใดดีควรทำ สิ่งใดชั่วควรเว้น เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม เชื่อว่ามารดาบิดา

มีคุณ โลกหน้ามีจริง บุญ-บาปมีจริง กฎแห่งกรรมมีจริง เป็นต้น กล่าวโดยย่อทิฏฐุชุกรรมก็คือ การมีปัญญาหรือการรู้จักใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตนั่นเอง[๑]

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าขอบข่ายของการทำบุญมีอยู่อย่างกว้างขวางมาก เมื่อเปรียบเทียบกับบุญกิริยาอีก ๙ ข้อที่เหลือแล้ว **การทำบุญด้วยการถวายทาน จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการทำบุญเท่านั้น ผู้ที่จะทำบุญจึงไม่ควรติดอยู่แค่ทาน แต่ควรยกระดับการทำบุญของตนให้สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไปตามลำดับชั้น จนถึงขั้นมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาทุกขณะจิตที่หายใจเข้าออก พร้อมทั้งมี**สภาพจิตใจที่ใสสะอาด สว่าง สงบ อิสระ ร่มเย็น และเป็นสุข หลุดพ้นจากโลภ โกรธ หลง อย่างสิ้นเชิง ซึ่งถ้าทำได้ถึงขั้นนี้แล้ว นอกจากจะได้ชื่อว่าได้ทำบุญอย่างสูงสุดแล้ว ตัวผู้นั้นเองก็จะกลายเป็น "เนื้อนาบุญ" ที่เป็นบ่อเกิดแห่งบุญสำหรับคนอื่น ๆ ทั่วทั้งโลกอีกด้วย

การทำบุญตามอุดมคติของพุทธศาสนาที่แท้จึงควรก้าวไปในบุญให้สูงสุดถึงขั้นทิฏฐุชุกรรม คือ **การดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญาทุกขณะจิตและการมีชีวิตที่เป็นไทจากพันธนาการแห่งกิเลสทั้งปวง**

---

[๑] ที.อ. ๓/๒๔๖.

หมายเหตุการพิมพ์
คำปรารภ
ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑

แนวคิดเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดมีปรากฏอยู่ในทุกศาสนาและเป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจศึกษาค้นคว้ากันมาอย่างมากมายและยาวนานโดยตลอด ยิ่งในยุคปัจจุบันน่าสังเกตว่ามีผู้ให้ความสนใจศึกษาเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดมากขึ้นเป็นพิเศษ ดังเมื่อเร็ว ๆ นี้ มีหนังสือทำนองนี้ตีพิมพ์ออกมาหลายเล่ม อย่างเรื่อง *Many Lives, Many Masters (ชาติภพ)*, *Only Love is Real (เราจะข้ามเวลามาพบกัน)*, *Through Time into Healing (ข้ามภพ)* ของไบรอัน แอล. ไวส์ (Brian L. Weiss) และ *Live between Life (ชีวิตระหว่างภพ)* ของโจเอล แอล. วิตตัน (Joel L. Whitton) และ โจ ฟิชเชอร์ (Joe Fisher), *Reborn in the West (ตุลกูผู้กลับชาติมาเกิด)* ของวิกกี แมกเคนซี (Vicki Mackenzie) เป็นต้น ทุกเล่มล้วนแล้วแต่เป็นหนังสือขายดีที่ต้องพิมพ์ซ้ำอย่างรวดเร็ว ในภาคภาษาไทยหนังสือที่ให้คำอธิบายเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของผู้รู้อย่างอาจารย์วศิน อินทสระ เรื่อง *หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด* ก็พิมพ์ซ้ำถึง ๑๖ ครั้ง, อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ เรื่อง *ตายแล้วเกิด* พิมพ์ซ้ำถึง ๑๕ ครั้ง, ฐิตวัณโณภิกขุ เรื่อง *ตายแล้วไปไหน* พิมพ์ซ้ำถึง ๘ ครั้ง นี่คือประจักษ์พยานที่ว่ามนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต่างให้ความสนใจแก่ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตเบื้องหลังความตายเป็นอย่างสูง

พระพุทธศาสนาเป็นอีกศาสนาหนึ่งของโลกที่ให้คำอธิบายเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดไว้อย่างเป็นระบบ และมีผู้นำเอาคำอธิบายในส่วนนี้ออกมาเผยแผ่แก่สาธารณะอยู่เนืองๆ แม้กระนั้น ก็ยังมีความเข้าใจผิดพลาดคลาดเคลื่อนในเรื่องนี้อยู่เสมอ ผู้เขียนก็เช่นเดียวกับคนทั่วไปที่สนใจปัญหาเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดหรือชีวิตเบื้องหลังความตาย จึงได้พยายามเสาะแสวงหาคำอธิบายในเรื่องนี้มาตอบคำถามของตัวเองจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาฎีกาต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา หลังจากใช้ความพยายามศึกษาค้นคว้าอยู่นานก็ได้พบว่า คัมภีร์ที่อธิบายเรื่องนี้ไว้อย่างเป็นระบบคือ *มิลินทปัญหา* และพระสูตรที่มีความเชื่อมโยงกันเสริมกันอย่างมีนัยสำคัญก็คือ *ปายาสิราชัญญสูตร* ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐

หลังจากค้นพบแหล่งข้อมูลแล้ว จึงได้พยายามทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งรอบคอบ และรอบด้าน แล้วเริ่มลงมือเรียบเรียงเนื้อหาที่กระจัดกระจายอยู่ในคัมภีร์ *มิลินทปัญหา* ออกมาเป็นหมวดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดโดยเฉพาะ ส่วน *ปายาสิราชัญญสูตร* นั้นแม้จะมีคำแปลปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกที่ครบถ้วนแล้ว แต่ผู้แปล/เรียบเรียงก็เห็นว่ายังเป็นอารามิกโวหารอยู่มาก จึงลงมือแปลเสียใหม่ให้คนทั่วไปที่ห่างไกลภาษาวัดอ่านแล้วเข้าใจได้ทันที นี่คือที่มาของ **ตายแล้วเกิดใหม่ตามนัยพระพุทธศาสนา*** เล่มนี้

---

* พิมพ์ครั้งที่ ๑ – ๒ หนังสือเล่มนี้ใช้ชื่อว่า "ตายแล้วเกิดใหม่ตามนัยพระพุทธศาสนา"

คัมภีร์ *มิลินทปัญหา* ที่มีอยู่ในภาคภาษาไทยมีผู้แปลไว้หลายฉบับด้วยกัน สำหรับฉบับที่ผู้แปล/เรียบเรียงนำมาคัดสรรกลั่นกรองเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ได้ใช้ *มิลินทปัญหา* ฉบับหอสมุดแห่งชาติ แปลโดยนายยิ้ม ปัณฑยางกูร เปรียญ เป็นหลัก เพราะเห็นว่าสำนวนแปลเกลี้ยงเกลาหมดจด ได้ความกระชับ ทั้งภาษาไทยและภาษาธรรมที่ต้นฉบับเดิมต้องการสื่อ ส่วนพระไตรปิฎกนั้น ฉบับภาษาบาลีใช้พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐเป็นต้นฉบับ ส่วนภาษาไทยใช้ฉบับมหาจุฬาฯ เป็นที่ปรึกษาอ้างอิง

ผู้แปล/เรียบเรียงเชื่อมั่นโดยบริสุทธิ์ใจว่า **ตายแล้วเกิดใหม่ตามนัยพระพุทธศาสนา** เล่มนี้คงจะเป็นประภาคารทางปัญญาอีกเล่มหนึ่งที่ช่วยส่องทางให้แก่ผู้ต้องการค้นหาคำตอบที่สำคัญที่สุดในชีวิตได้หายสงสัย และจุดประกายให้เกิดความสนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องราวทำนองนี้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไป

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี

คำปรารภ
ในการพิมพ์ครั้งที่ ๓

"ความตาย" เป็นฉากสุดท้ายในชีวิตนี้ของมนุษย์และสรรพสัตว์ ความตายเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และความตายไม่ใช่ส่วนหนึ่งที่แยกออกไปต่างหากจากการมีชีวิต แต่ความตายนั้นเป็นเนื้อเดียวกันกับชีวิต เพราะทันทีที่เราถือปฏิสนธิในครรภ์มารดา กระบวนการเกิดและเติบโตที่ดำเนินต่อมานั่นเอง ก็คือการย่างก้าวเข้าหาความตาย

หากกล่าวอย่างถึงที่สุด ชีวิตกับความตายจึงเป็นของคู่กัน ความตายอยู่ในชีวิต และชีวิตก็อยู่ในความตาย เสมือนหน้ามือกับหลังมือก็มีตัวตนอยู่บนฝ่ามือเดียวกันนั่นเอง ในเมื่อเราไม่สามารถแยกชีวิตกับความตายออกจากกันเป็นเอกเทศ ความตายจึงไม่ใช่เรื่องน่ากลัว แต่เป็นเรื่อง "ควรเรียนรู้" ต่างหาก

ระบบคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกกันว่า "พุทธธรรม" นั้น มีบทเรียนที่เรียกว่า "มรณานุสติ" เอาไว้ให้พุทธศาสนิกชนเรียนเรื่องความตายอย่างสมบูรณ์ แต่ถึงกระนั้น ชาวพุทธเมืองไทยก็ยังคงมีความเข้าใจเกี่ยวกับความตายและชีวิตหลังความตายไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อมีการเอ่ยถึงเรื่องความตายในวงสนทนาของคนไทยทั่วไป ใครที่เอ่ยข้อความทำนองนี้มักถูกมองว่าพูดเรื่องไม่เป็นมงคล ซึ่งท่าทีเช่นนี้นับว่าสวนทางอย่างยิ่งกับท่าทีที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเอาไว้ เพราะในพุทธทัศน์นั้น

พระพุทธองค์จะทรงสอนเราให้เผชิญกับความตายอย่างสันติ ด้วยการมีสติพิจารณาความตายอยู่เสมอ และเมื่อเราเข้าใจความตาย ก็จะทำให้เราสามารถดำรงอยู่อย่างมีความสุข ในพุทธศาสนาจึงมีหลักอยู่ว่า เราเรียนเรื่องความตายไม่ใช่เพื่อที่จะกลัวตายและหนีตาย แต่เราเรียนเรื่องความตายเพื่อที่จะมีชีวิตที่สุขสบายและสันติต่างหาก

หนังสือ**รู้ตาย ก่อนตาย*** (ซึ่งเคยตีพิมพ์มาก่อน ๒ ครั้งในชื่อว่า **ตายแล้วเกิดใหม่ตามนัยพระพุทธศาสนา**) เล่มนี้เป็นอีกรูปธรรมหนึ่งของการพยายามนำเสนอความจริงของชีวิตที่นับเนื่องกับความตาย กล่าวคือเป็นการพยายามตอบคำถามพื้นฐานที่ว่า มนุษย์เรามาจากไหน ดำเนินไปอย่างไร และตายแล้วจะไปไหนกันต่อ ผู้แปลและเรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานเล่มนี้คงจะช่วยคลี่คลายความสงสัยในเรื่องชีวิตและความตายได้เป็นอย่างดี และหากจะมีผลานิสงส์ใดที่เกิดจากผลงานชิ้นนี้อยู่บ้างแล้ว ผู้แปลและเรียบเรียงขออุทิศถวายเป็น "อาจาริยบูชา" แด่ท่านพุทธทาสภิกขุมหาเถระ ในวาระที่ท่านได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลดีเด่นของโลกประจำปี ๒๕๔๙

ว.วชิรเมธี
เมษายน ๒๕๕๐

---

* พิมพ์ครั้งที่ ๓ – ๔ หนังสือเล่มนี้ใช้ชื่อว่า "รู้ตายก่อนตาย"

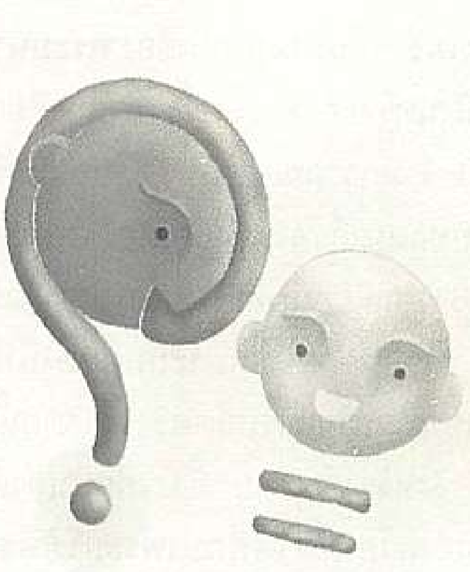

ประวัติและผลงาน ว.วชิรเมธี

ว.วชิรเมธี เป็นนามปากกาของ **พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี** ภูมิลำเนาของท่านอยู่ที่บ้านครึ่งใต้ ตำบลครึ่ง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ท่านเกิดเมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๑๖ ด้วยความที่มารดาของท่านเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ นิสัยนี้จึงถ่ายทอดมาถึงท่านตั้งแต่เด็ก ทำให้ท่านเป็นคนที่รักการอ่าน สนใจเรียนรู้ข่าวสาร อ่านทุกอย่างที่ขวางหน้า และหมั่นปรับปรุงพัฒนาตนเองเสมอ

หลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ท่านก็ได้ขออนุญาตบิดามารดาบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดครึ่งใต้ จากนั้นย้ายมาพำนักที่วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม จนจบนักธรรมชั้นเอก พร้อมทั้งได้ศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีจนสำเร็จการศึกษาเปรียญธรรม ๖ ประโยค

ต่อมาเมื่ออายุครบ ๒๑ ปี ท่านก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดบ้านเกิดแล้วย้ายมาพำนักที่วัดเบญจมบพิตรฯ ในกรุงเทพมหานคร จนสำเร็จการศึกษาเปรียญธรรม ๙ ประโยค ซึ่งถือเป็นการศึกษาขั้นสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย

ในระหว่างที่ท่านศึกษานักธรรม และบาลีนั้น ท่านก็ไม่เคยทอดทิ้งการศึกษาเรียนรู้ในทางโลก หากจะสรุปประวัติการศึกษา ผลงานและรางวัลที่ท่านได้รับมีตามลำดับดังนี้

การศึกษา

ป.ธ.๙ สำนักวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม (๒๕๔๓)

ศษ.บ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (๒๕๔๓)

พธ.ม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๔๖)

ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ (๒๕๕๒)

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (๒๕๕๔)

ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย (๒๕๕๔)

การทำงาน

อาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร

อาจารย์พิเศษและวิทยากรบรรยายพุทธศาสนากับศาสตร์ร่วมสมัยของมหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาชั้นนำของรัฐและเอกชนมากมาย เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยศรีปทุม มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นต้น

คอลัมนิสต์บทความเชิงวิชาการ กึ่งวิชาการ และบทความทั่วไปให้แก่หนังสือพิมพ์และนิตยสารมากมาย เช่น *เนชั่นสุดสัปดาห์, มติชนสุดสัปดาห์, ประชาชาติธุรกิจ, โพสต์ทูเดย์, กรุงเทพธุรกิจ, แพรว, WE, Health & Cuisine, ชีวจิต, ชีวิตต้องสู้, WHO* ฯลฯ

วิทยากรบรรยายธรรมและนำภาวนาตามสถาบันและองค์กรของรัฐทั้งในกรุงเทพฯ ต่างจังหวัด และต่างประเทศ

ผู้ก่อตั้งสถาบันวิมุตตยาลัย (Vimuttayalaya Institute) อันเป็นสถาบันเพื่อการศึกษา วิจัย ภาวนา และนำเสนอภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลก โดยเน้นปรัชญาการทำงานในลักษณะพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพโลก (Buddhism for World Peace)

ผู้ก่อตั้งเว็บไซต์ dhammatoday.com (ธรรมะออนไลน์ เพื่อไทยเพื่อโลก)

ผลงานนิพนธ์

ภาษาไทย

ผลงานนิพนธ์ภาคภาษาไทยมีมากกว่า ๑๐๐ เล่ม เช่น *ธรรมะติดปีก, ธรรมะหลับสบาย, ธรรมะดับร้อน, ธรรมะบันดาล, ธรรมะทำไม, ธรรมะรับอรุณ, ธรรมะราตรี, ธรรมะเกร็ดแก้ว, ธรรมะสบายใจ, ธรรมะทอรัก, ลายแทงแห่งความสุข, มองลึก นึกไกล ใจกว้าง, รู้ก่อนตายไม่เสียดายชาติเกิด, เปลี่ยนเคราะห์ให้เป็นโชค เปลี่ยนโรคให้เป็นครู, ความทุกข์มาโปรด ความสุขโปรยปราย, คิดถูก โปร่งใส ใจสูง, เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี, สิ่งที่สูงกว่าเงิน, ถามจากสมองตอบจากหัวใจ, คนดลใจ, คมคำธรรมออนไลน์, หนึ่งคนตายล้านคนตื่น, เรามีเวลาจำกัด, ก้าวไปให้ถึงรักแท้, กิเลส Management, เรียนรู้ทุกข์ได้สุขเป็นกำไร, ชาล้นถ้วย* เป็นต้น

ภาษาอังกฤษ

ผลงานภาคภาษาไทย ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ เช่น

Anger Management (ธรรมะหลับสบาย)

Love Management (ธรรมะทอรัก)

Dharma at Dawn (ธรรมะรับอรุณ)

Dharma at Night (ธรรมะราตรี)

Looking Death in the Eye (สบตากับความตาย)

Mind Management (ธรรมะสบายใจ)

True Love (เมตตาธรรม)

The Five Precepts (มนุษยธรรม)

Delightful Duties (หน้าที่ - น่าทำ)

อนึ่ง หนังสือ *ธรรมะหลับสบาย ธรรมะทอรัก* และ *สบตากับความตาย* นอกจากได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ปัจจุบันยังได้รับการแปลเป็นภาษาสเปน อินโดนีเซีย จีน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และศรีลังกาอีกด้วย

เกียรติคุณและรางวัล

• สภาศาสนาเพื่อสันติภาพโลกประกาศยกย่องเป็น **"ทูตสันติภาพโลก"** *(พ.ศ. ๒๕๔๘)*

• รางวัล **"ผู้มีผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดีเด่น"** จากมูลนิธิศาสตราจารย์จำนงค์ ทองประเสริฐ, ราชบัณฑิต *(พ.ศ. ๒๕๔๘)*

• นิตยสาร Positioning ยกย่องให้เป็น **"หนึ่งใน ๕๐ ผู้ทรงอิทธิพลของสังคมไทย ประจำปี ๒๕๔๙"** *(พ.ศ. ๒๕๔๙)*

• รางวัล **"พระธรรมทูตผู้มีผลงานดีเด่นระดับโลก"** (the Great Dhamma Putta Award) จาก ฯพณฯ มหินทร ราชปักษะ ประธานาธิบดีแห่งประเทศศรีลังกา *(พ.ศ. ๒๕๔๙)*

• รางวัลพระราชทาน **"เสาเสมาธรรมจักรทองคำ"** สาขาการประพันธ์หนังสือ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี *(พ.ศ. ๒๕๕๐)*

• รางวัล **"Young & Smart VOTE 2007"** จากนิตยสารสุดสัปดาห์ *(พ.ศ. ๒๕๕๐)*

• รางวัลพระราชทาน **"บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อเยาวชน"** สาขาการศึกษาและวิชาการ จากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร *(พ.ศ. ๒๕๕๐)*

• มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (คณะนิเทศศาสตร์) ถวายรางวัล **BUCA HONORARY AWARDS** ในฐานะผู้มีผลงานโดดเด่นด้านการนำเสนอธรรมแบบอินเทรนด์ และมีคุณูปการต่อวงการวิชาชีพนิเทศศาสตร์ *(พ.ศ. ๒๕๕๐)*

• หนังสือพิมพ์โพสท์ทูเดย์ ยกย่องให้เป็น **"คนรุ่นใหม่ผู้เป็นความหวัง"** ประจำปี ๒๕๕๑ *(พ.ศ. ๒๕๕๑)*

• หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ยกย่องให้เป็นนักคิดนักเขียนแห่งปี ๒๕๕๑ *(พ.ศ. ๒๕๕๑)*

• นิตยสาร a day ยกย่องให้เป็นหนึ่งใน **"๑๐๐ บุคคลผู้เป็นแรงบันดาลใจ"** (100 Idols) *(พ.ศ. ๒๕๕๑)*

• รางวัล **"นักเขียนบทความดีเด่นประจำปี ๒๕๕๑"** จากมูลนิธิ ม.ร.ว. อายุมงคล โสณกุล *(พ.ศ. ๒๕๕๑)*

• รางวัลเกียรติคุณ **"สังข์เงิน"** ในฐานะนักประชาสัมพันธ์ดีเด่น จากสมาคมนักประชาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย *(พ.ศ. ๒๕๕๑)*

• รางวัล **"บุคคลต้นแบบคนดีศรีแผ่นดิน"** จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ *(พ.ศ. ๒๕๕๑)*

• รางวัล **"ลูกที่มีความกตัญญูอย่างสูงต่อแม่ ประจำปี ๒๕๕๑"** จากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ *(พ.ศ. ๒๕๕๑)*

• รางวัล **"บุคคลคุณภาพแห่งปี 2011"** จากมูลนิธิสภาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย *(พ.ศ. ๒๕๕๑)*

• เว็บไซต์ CNN GIOASIA ยกย่องให้เป็น ๒๐ คนกรุงที่น่าจับตามอง (The Bangkok Hot List : 20 People to Watch) *(พ.ศ. ๒๕๕๒)*

• มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ *(พ.ศ. ๒๕๕๒)*

• คณะกรรมาธิการศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสภาผู้แทนราษฎร ถวายรางวัล **"พุทธคุณูปการ กาญจนเกียรติคุณ"** ประจำปี ๒๕๕๓ *(พ.ศ. ๒๕๕๓)*

• หนังสือพิมพ์ Bangkok Post ประกาศยกย่องให้เป็นหนึ่งใน ๗ ผู้ทรงอิทธิพลของสังคมไทยในรอบ ๗ ปี *(พ.ศ. ๒๕๕๓)*

• รางวัล **"ผู้ทำคุณประโยชน์ด้านนันทนาการ สาขาการพูด การเขียน การอ่าน"** จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา *(พ.ศ. ๒๕๕๓)*

• สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ยกย่องให้เป็น **"นักการศึกษาที่ประชาชนชื่นชอบมากที่สุด"** *(พ.ศ. ๒๕๕๓)*

• ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ (กรุงเทพโพล) ยกย่องให้เป็น **"บุคคลที่น่ายกย่องที่สุดแห่งปี ๒๕๕๓"** ในฐานะผู้เป็นเสียงแห่งมโนธรรมของสังคมไทย *(พ.ศ. ๒๕๕๓)*

• รางวัล **"ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๓"** จากกระทรวงวัฒนธรรม *(พ.ศ. ๒๕๕๓)*

• รางวัล **"บัวทิพย์"** สาขานักการศึกษาผู้มีผลงานยอดเยี่ยม จากมูลนิธิพระพุทธวรญาณ *(พ.ศ. ๒๕๕๓)*

• มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ถวายปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาสังคมศาสตร์ *(พ.ศ. ๒๕๕๔)*

• มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ถวายปริญญาสังคมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย *(พ.ศ. ๒๕๕๔)*

• รางวัล **"ศาสตรเมธี"** สาขามนุษยศาสตร์ (ศาสนา) จากมูลนิธิศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล *(พ.ศ. ๒๕๕๔)*

• รางวัลเกียรติยศ **"บัลลังก์คนดีแห่งปี ๒๕๕๓"** จากสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ และบริษัท Kantana *(พ.ศ. ๒๕๕๔)*

• รางวัล **"การศึกษาเพื่อสันติภาพ"** จากมูลนิธิ GUSI PEACE PRIZE ประเทศฟิลิปปินส์ *(พ.ศ. ๒๕๕๔)*

ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ (พระอารามหลวง) และเป็นผู้ก่อตั้งและอธิการบดีของ **"มหาวิชชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์"** (Mahavijjalaya of Buddhist Economics) ซึ่งเป็นสถาบันประยุกต์พุทธศาสนากับเกษตรกรรมธรรมชาติและพลังงานทางเลือก โดยมุ่งหวังให้สถาบันดังกล่าวเป็น "ทางเลือก ทางหลัก และทางรอด" ของมนุษยชาติในศตวรรษที่ ๒๑ ตั้งอยู่ในศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ตำบลห้วยสัก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย พร้อมกับทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการเขียนหนังสือธรรมะ บรรยายธรรม และนำภาวนาทั้งแก่ชาวไทย และชาวต่างประเทศ

ผลงานของว.วชิรเมธี
จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ปราณ

กิเลส Management
ปกแข็ง (Limited Edition)

กิเลส Management
ปกอ่อน

2012 หากโลกาวินาศ
ไทยทั้งชาติจะรับมืออย่างไร

ชาล้นถ้วย

เรามีเวลาจำกัด

ก้าวไปให้ถึงรักแท้

หนึ่งคนตาย ล้านคนตื่น

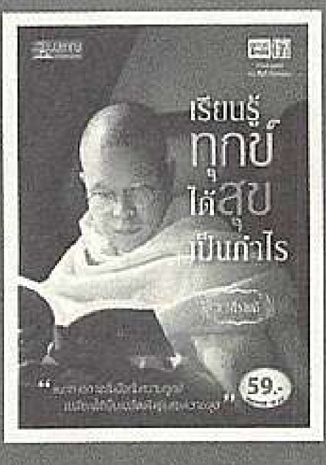

เรียนรู้ทุกข์
ได้สุขเป็นกำไร

เปลี่ยนเคราะห์ให้เป็นโชค
เปลี่ยนโรคให้เป็นครู

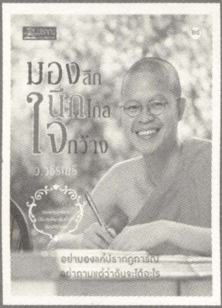

มองลึก นึกไกล ใจกว้าง

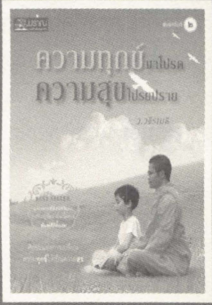

ความทุกข์มาโปรด
ความสุขโปรยปราย

คิดถูก โปร่งใส ใจสูง

รู้ก่อนตาย
ไม่เสียดายชาติเกิด

สิ่งที่สูงกว่าเงิน

ถามจากสมอง
ตอบจากหัวใจ

ลายแทงแห่งความสุข

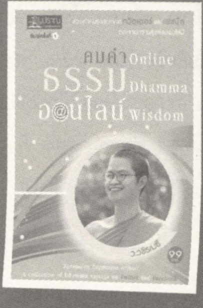

คมคำธรรมออนไลน์

คนดลใจ

ติดตามผลงานของ

ว.วชิรเมธี

พร้อมทั้งประวัติและภารกิจอย่างละเอียดได้ที่

www.dhammatoday.com

http://www.facebook.com/v.vajiramedhi

http://twitter.com/vajiramedhi

บุคคลหรือองค์กรใดสนใจสั่งซื้อหนังสือเล่มนี้จำนวนมากในราคาพิเศษ

เพื่อแจกจ่ายในงานสาธารณกุศลต่างๆ หรือบริจาคให้วัด ห้องสมุด โรงเรียน เด็กและเยาวชน

โปรดติดต่อ **บริษัท ปราณ พับลิชชิ่ง จำกัด** ๙๕/๘ ซอยแก้วอินทร์ ถนนกาญจนาภิเษก

ตำบลเสาธงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๔๐

โทรศัพท์ ๐-๒๑๙๕-๐๕๘๑ โทรสาร ๐-๒๑๙๕-๐๕๘๒ E-mail: pranbook@hotmail.com

www.pranbook.com

บนโลกใบนี้ ทุกนาทีมีคนเกิดและคนตาย

ทุกวันของชีวิต เรามีคำถามเกิดขึ้นมากมาย

น่าแปลกใจที่ทุกคนมักจะมุ่งถามในเรื่องไกลตัว

วันนี้ หุ้นจะขึ้นหรือตก น้ำจะท่วมอีกไหม

เอกภพคืออะไร บิ๊กแบงเกิดขึ้นได้อย่างไร

แสงเดินทางเป็นเส้นตรงหรือเส้นโค้ง กาลและอวกาศมีขอบเขตหรือไม่

มนุษย์พยายามค้นหาคำตอบเหล่านี้อย่างเป็นระบบ

แต่ครั้นพอถามเรื่องใกล้ตัว เช่น

ก่อนมาเกิดเป็นมนุษย์ เราเป็นใคร

ก่อนที่จะมาอยู่ในโลกนี้เราอยู่ที่ไหน

การเวียนว่ายตายเกิดคืออะไร

ตายแล้วไปไหน

คนที่ตายในชาตินี้กับคนที่เกิดใหม่ในชาติหน้าเป็นคนๆ เดียวกันจริงหรือ

บุญ บาป เทวดา นรก สวรรค์ มีจริงหรือไม่

น้อยคนนักที่จะตอบคำถามเหล่านี้ได้

แต่คำถามอมตะนิรันดร์กาลทั้งหมดนี้

ทุกคำตอบรออยู่ในหนังสือเล่มนี้แล้ว

หมวดศาสนา/ธรรมะประยุกต์

ออกแบบปก แดนชัย วรรณศิริมงคล

ภาพปก ทรงพล เจษฎาอภิบาล

www.pranbook.com

100 บาท

ISBN 978-616-7539-40-9

9 786167 539409